
Section 1.

**Critical issues of
contemporary philology.**

**Literature and
Cultural Studies**

Section 1.

Critical issues of contemporary philology. Literature and Cultural Studies

---

Алла ПАЛАДЬЄВА, Анастасія ШИЛЮК

КОНТЕКСТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ПАЛІТРИ ТАКТИК
ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ОСОБИСТІСНИХ ХИТРОЦІВ У ДИСКУРСІ
ПЕРЕМОВИН

Алла ПАЛАДЬЄВА, Дмитро ПАЛАМАРЧУК

КОМУНІКАТИВНІ ПАРАМЕТРИ ТЕКСТІВ КОНТРАКТІВ

Тетяна МАРЧЕНКО

НАЗВИ ГОРОДИНИ У РОМАНІ НАТАЛКИ СНЯДАНКО «ГЕРБАРІЙ
КОХАНЦІВ»

Геннадий ПРОКОФЬЕВ

КОМУНІКАТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ИРОНИИ

Оксана ЗОСІМОВА, Юлія ЛИСЯНСЬКА

ВІДТВОРЕННЯ ЕМОЦІЙНО ЗАБАРВЛЕНОЇ ЛЕКСИКИ В
АНГЛОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ ПОВІСТІ МАРКА ВОВЧКА
«ІНСТИТУТКА»

Микола БОРОДАНЬ

СУБ'ЄКТИ «ТОЧКИ ЗОРУ» У ФРАНЦУЗЬКОМУ НАРАТИВНОМУ
ТЕКСТІ

Микола БОРОДАНЬ

РЕТРОСПЕКТИВНА «ТОЧКА ЗОРУ» У ФРАНЦУЗЬКОМУ
НАРАТИВНОМУ ТЕКСТІ

Вікторія ЩЕРБАКОВА

СПЕЦИФІЧНІ ОЗНАКИ КОМПОНЕНТА «НАЦІЯ» У ФРАНЦУЗЬКІЙ
МОВІ ФРАНЦІЇ

Вікторія ЩЕРБАКОВА

КОМПОНЕНТ «ЛЮДИНА, СІМ'Я, СУСПІЛЬСТВО» КОНЦЕПТУ
«PATRIE» У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ КАНАДИ

Eva LELÁKOVÁ

CAMBRIDGE CORPUS OF ACADEMIC ENGLISH AS A SOURCE OF
LINGUISTIC STUDIES

Oksana LEVCHENKO

FEATURES OF DISTANCE LEARNING IN CONDITIONS OF THE COVID-19
PANDEMIC

Оксана СТАРИК

ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНОГО НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ З
ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Алла КАЧАН, Алла ПАЛАДЬЄВА

ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ ТА ТИПОЛОГІЯ МОВЛЕННЄВИХ СТРАТЕГІЙ І
ТАКТИК

Ірина БІЛЕЦЬКА

ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСОБИСТОГО ІМЕНІ В КОНТЕКСТІ
ЛИСТУВАННЯ: НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Olena HUNDARENKO, Daniel POLAČEK

LANGUAGE PECULIARITIES OF INSPIRATIONAL SPEECHES DURING
COVID-19 PANDEMIC

Ботагоз ТУРГУМБЕКОВА

ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ МЕТОД ОБУЧЕНИЯ ЯЗЫКАМ

Тетяна КУЗЬМЕНКО

ВІКОВЕ РОЗМЕЖУВАННЯ СУЧАСНОГО НІМЕЦЬКОГО ТА
УКРАЇНСЬКОГО ЛЕКСИКОНУ

Юлія ЗАГРЕБНІЮК

ВИКОРИСТАННЯ СЛЕНГУ СЕРЕД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В ПРОЦЕСІ
ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Анастасія ГАНЧУК

ОМОНІМІЧНИЙ ЗАЙМЕННИК «IL» У БЕЗОСОБОВИХ КОНСТРУКЦІЯХ
СУЧАСНОЇ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ

Анастасія ГАНЧУК

ЯВИЩЕ СИНТАКСИЧНОЇ ОМОНІМІЇ В СУЧАСНІЙ ФРАНЦУЗЬКІЙ
МОВІ

Юлія ГРЕЧАНІЮК

СЛОВОСКЛАДАННЯ ЯК СПОСІБ ФОРМУВАННЯ ФРАНЦУЗЬКИХ
ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКИХ НЕОЛОГІЗМІВ У РОМАНАХ САН-
АНТОНІО

Юлія ГРЕЧАНІЮК

ПОНЯТТЯ «НЕОЛОГІЗМ» І ЙОГО ТИПОЛОГІЯ

Тетяна МОРОЗ

АСИМЕТРІЯ ЯК ФІЛОСОФСЬКА ПРОБЛЕМА

Таміла ФІЛІПОВИЧ

ОСОБЛИВОСТІ ІСПАНОМОВНОГО ГАЗЕТНО-ПУБЛІЦИСТИЧНОГО
ДИСКУРСУ

Ігор ГУРСЬКИЙ

ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ ТЕРМІНУ «ТУРИСТИЧНИЙ ПУТІВНИК»
У ПАРАДИГМІ СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ПОШУКІВ

Тетяна КІБАЛЬНИКОВА

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ «SCHOOL» У НАВЧАЛЬНИХ ТЕКСТАХ
ПІДРУЧНИКІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ

Гулжан АЙДАРОВА

АРХАІЗМИ В КАЗАХСКИХ ПОСЛОВИЦАХ И ПОГОВОРКАХ

Олена ПЕТРЕНКО

ЕЛЕМЕНТИ ЦИКЛІЧНОГО ЧАСУ У ФОЛЬКЛОРНО-МОВНІЙ КАРТИНІ
NURSERY RHYMES

Крістіна САВИЦЬКА

КОГНІТИВНО-МАТРИЧНИЙ АНАЛІЗ ДОМЕНУ КІЛЬКОСТІ В
АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Юлія ТАРАНЕНКО

СИМВОЛІЗАЦІЯ АНГЛОМОВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

Ольга КОЗІЙ

ЗАСОБИ ЕКСПРЕСІВНОГО СИНТАКСИСУ У МАЛІЙ ПРОЗІ
У. ФОЛКНЕРА

Алла ПАЛАДЬЄВА, Валентина САВКА

ПОНЯТТЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА МОВЛЕННЄВОГО ЖАНРУ
«ВЕБ-БРАУЗЕР»

Алла ПАЛАДЬЄВА, Ірина НАЗАРЧУК

ПОНЯТТЯ «КАЛАМБУР»: ОГЛЯД РІЗНИХ ПІДХОДІВ

Алла ПАЛАДЬЄВА, Олександра ЗВІРЯКА

ПОНЯТТЯ «КОМУНІКАТИВНИЙ ЕТИКЕТ». НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ
КОМУНІКАТИВНОГО ЕТИКЕТУ

Ірина ПЯНКОВСЬКА

МЕДАТЕКСТ ЯК ОБ'ЄКТ ЕКОЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ (НА
МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ)

Марія ВОЙЧЕНКО

ПРЕЦЕДЕНТНІСТЬ АНТРОПОНІМІВ У СКЛАДІ АНГЛІЙСЬКИХ ІДІОМ

Алина СИРАЗИЕВА

ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ЛИТЕРАТУРА В НРАВСТВЕННОМ И ЭСТЕТИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ ЧЕЛОВЕКА

Алина СИРАЗИЕВА

ПОСТИЖЕНИЕ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ ЧЕРЕЗ ЧТЕНИЕ И АНАЛИЗ ТЕКСТА

Людмила ВЕРЕМІЮК, Анастасія ТКАЧЕНКО

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НОВОЗЕЛАНДСЬКОГО ВАРІАНТУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА ПРИКЛАДІ ІМЕННИКІВ

Людмила ВЕРЕМІЮК, Юлія ТИМОЩУК

ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ АВСТРАЛІЙСЬКОГО ВАРІАНТУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Vožena PETRÁŠOVÁ, Veronika KRIŽOVÁ

PHONETIC ICONICITY IN LITERATURE

Наталья МИХАЙЛЮК, Наталя БОНДАРЕНКО

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

Ольга ГОНЧАРОВА

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЙОРКШИРСЬКОГО ДІАЛЕКТУ В РОМАНІ М. СІНКЛЕР «ТРИ СЕСТРИ»

Надія ДЕМЧЕНКО

ФРАНЦУЗЬКИЙ СТИЛЬ ФРАНСУАЗИ САГАН

Valerii BOHDAN

ON THE PROBLEM OF DIFFERENTIATION BETWEEN AN ADJOINING CONSTRUCTION AND A PARCELLED SENTENCE

Олена СЕМЕРЕНСЬКА

СЕМАНТИЧНЕ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ЛЕКСЕМ ЯК ОДИН ІЗ СПОСОБІВ
УТВОРЕННЯ НЕОЛОГІЗМІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Світлана МАТВЄЄВА, Наталія САФОНОВА

ТЕОРІЯ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ

Вікторія ШЕВЧУК, Оксана КОМАРНИЦЬКА

ВИКОРИСТАННЯ ІДІОМ В ОНЛАЙН РЕСУРСАХ ЗА ГЕНДЕРНИМИ
ОЗНАКАМИ

Олена АРДЕЛЯН

КОНОТАТИВНЕ ЗНАЧЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗОВАНИХ ВЛАСНИХ ІМЕН

КОНТЕКСТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ПАЛІТРИ ТАКТИК ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ ОСОБИСТІСНИХ ХИТРОЦІВ У ДИСКУРСІ ПЕРЕМОВИН

Алла ПАЛАДЬЄВА, Анастасія ШИЛЮК (Умань, Україна)

У дискурсі перемовин як системній комунікативній інтеракції опонентів знаходить відображення явище інтеграції стратегій презентації – конвенціональних та маніпулятивних. У нашому дослідженні предметом лінгвістичного пошуку є дискурсивна реалізація маніпулятивної стратегії особистісних хитроців, яка репрезентована 13 тактиками: роздратування опонента, використання незнайомих для співрозмовника слів, теорій та термінів, уникнення обговорення, «самовладання», «здивування», лестощів, приниження опонента, звинувачення, прихованого звинувачення, критики, переваги, пошуку негативної інформації, псевдозгоди. На наш погляд, усі означені тактики об'єднані тим, що вони базуються на здійсненні маніпулятивного впливу на основі врахування індивідуально-психологічних особливостей усіх учасників ділових перемовин.

Уважаємо за доцільне окреслити способи дискурсивної реалізації тактики роздратування опонента, у фокусі якої – виведення опонента з рівноваги шляхом глузувань, несправедливих та безпідставних звинувачень. Свідченням ефективності її застосування є роздратування учасника перемовин, його помилкова та невігідна заява, яка не дозволить йому досягнути запланованого результату. Ця маніпулятивна тактика реалізується у прямій та завуальованій формах у поєднанні з іронією та непрямими натяками [2]. Здійснюючи мовний вплив, маніпулятор-опонент не лише прагне уникнути небажаного обговорення питань, але й репрезентувати об'єкт маніпулятивного впливу у невігідному світлі. З огляду на це, акцентується увага на неосвіченості, непоінформованості учасника у певній галузі. Більше того, маніпулятор звертає увагу співрозмовника на означенні його невдалого досвіду перемовин, який кристалізується у допущених помилках та провальних рішеннях. Таким чином, здійснюється мовний тиск на опонента,

результатом якого є сумніви аудиторії в істинності висловлюваної ним інформації. У ході реалізації тактики знаходять відлуння такі маніпулятивні кліше: *“Haven't you met ... ? Don't you know elementary ... ?; ... what in this case could be discussed with you?!”*. У світлі зазначеного, наведені мовні вирази лише посилюють маніпулятивний вплив на спірозмовника.

Тактика використання незнайомих для співрозмовника слів, теорій та термінів застосовується лише, якщо опонент соромиться перепитувати та вдає те, що зрозумів значення невідомих термінів. Саме тому, нерозуміння мовною особистістю значення лексеми *eclectic*, наведеній у фрагменті дискурсу: *“Your statement is eclectic”*, може загнати її в глухий кут та змусити засумніватися у правильності висловлюваних ідей. За подібними фразами «замасковане» істинне прагнення дискредитувати особистісні якості чи ідеї одного з учасників ділової комунікації. Зауважимо, що використання термінів є не тактичним ходом, а невід'ємним атрибутом перемовин. Описана лінія поведінки набуває статусу тактики лише у тому випадку, коли ускладнення змісту висловлювань здійснюється на свідомому рівні для психологічного впливу на об'єкт маніпуляції.

Тактика уникнення обговорення реалізовується шляхом використання демонстративної образи у запропонованих дискурсивних фрагментах: *“... it's impossible to discuss complicated issues in a constructive manner with you ... ; ... Your offensive attacks and behaviour make it impossible to continue this meeting ... , ... I'll be ready to continue this meeting only if you control yourself ...”*. Недопущення мовної взаємодії маніпулятором здійснюється за допомогою використання прийомів виведення опонента з рівноваги, коли розгляд питань трансформується у суперечку, яка зовсім не пов'язана з основною темою перемовин. Ця тактика зазвичай корелює із так званими механічними хитрощами. У вітчизняних лінгвістичних студіях побутує думка, що до основних хитрощів слід віднести такі: перебивання, підвищення голосу, демонстративні акти поведінки, які висловлюють небажання слухати, яке є свідченням неповаги по відношенню до мовної особистості опонента. Результат застосування окреслених механічних хитрощів знаходить мовне

відображення у такому фрагменті дискурсу перемовин: “... *it's simply impossible to speak (discuss some matters) with you, as you don't give any understandable answer to any question ...; ... it's simply impossible to speak (discuss some matters) with you, as you don't give a chance to object to you, to express any point of view which is different from yours ...*”.

Переходимо до аналізу тактики «самовладання». Іноді гнівну чи імпульсивну поведінку можна виправдати, якщо порушено проблему чесності сторін. Можна отримати більший зиск, приховуючи справжні емоції. Таку лінію поведінки можуть сприйняти за нерішучість, але вона дає час учаснику перемовин для того, щоб поміркувати над власною виваженою відповіддю.

Іноколи опоненти здійснюють дії, при цьому, не повідомляючи іншу сторону. Наприклад, вони можуть долучити представників конкуруючої компанії до процесу перемовин. Метою тактики «здивування» є відволікання іншої сторони від питання, що обговорюється: “*This is our lawyer who will sit in our meeting. Just happened to be here and is interested in the deal ...; We know delivery is critical. We cannot meet it without overtime. That raises the price 23%. We will make up the extra cost to you later. On another contract ...*”. До таких ситуацій неможливо підготуватися, але результатом реалізації означеної тактики може бути уповільнення процесу перемовин, підтекстом якого буде: “*Every time you pull a startle, it will lengthen the negotiation*”. Слід зазначити, що несподівані моменти не завжди плануються опонентами і можуть відбуватися завдяки збігу обставин. Тому, перш ніж вживати будь-яких заходів, учасники перемовин повинні визначити характер дій.

Лестощі також відносять до тактик перемовин: “*We think you are the right kind of the company for discuss these needs with ...*”.

Тактика приниження опонента реалізується у такому фрагменті дискурсу: “*The outlook is not terribly bright*”.

Тактика звинувачення передбачає критику поведінки, емоційної лінії та інтелектуальних здібностей іншого учасника перемовин. Опонента звинувачують у конфлікті або у виникненні проблеми, яка є його наслідком: “*You are being a real nuisance. You are the reason we can't come to any kind of*

agreement”. Очевидною є кореляція окресленої тактики із тактикою прихованого звинувачення. Відмінність між ними полягає у тому, що критика не висловлюється шляхом прямого словесного впливу крізь призму «замаскованого» звинувачення [1]. Її контраверсійна сутність знаходить відлуння у такому фрагменті дискурсу перемовин: *“I don’t think that someone should get into bargaining if they know that they do not have the money necessary to buy”*.

При використанні тактики критики іншого під «приціл» словесного «нападу» потрапляють особистісні характеристики, переконання та цінності опонента: *“Oh Amy, how could I expect you to pay me in weekly installments when you can’t even keep your checkbook balanced week to week?”*.

Тактика переваги передбачає, що учасники ділових перемовин, які є протилежними сторонами, неспроможні належним чином усвідомити суть справи. Проілюструємо це на основі використання релевантного мовного матеріалу: *“Dave, you are really not thinking about this logically. If you were, my points would all become clear”*.

Тактика пошуку негативної інформації уособлює особисту критику, «замасковану» у вигляді запитання. Учасник перемовин висловлює необхідність задовольнити інформаційну потребу, але запитання поставлене таким чином, що він висловлює критику та змушує опонента виправдовуватися. Наприклад: *“Why is that none of my offers are quite good enough for you?”*.

Тактика псевдозгоди передбачає, що маніпулятор висловлює часткову згоду з думкою опонента стосовно кола питань, яке обговорюються. За тоном голосу та невербальною поведінкою очевидним є те, що учасник перемовин не розділяє точку зору опонента: *“Payments till the end of the year? Sure ... no problem ...”*.

Узявши все до уваги, зауважимо, що описані у нашому дослідженні тактики не лише сприяють реалізації стратегії особистісних хитрощів, але й віддзеркалюють контраверсійну сутність самого дискурсу перемовин, яка базується на тому, що задля досягнення ефективного результату маніпулятор

формулює та застосовує власні стратегічні «правила гри» із метою здійснення прихованого психологічного впливу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Comfort J. Effective negotiating. Oxford: Oxford University Press, 1998. 96 p.
2. Niemeier S, Campbell Ch. P., Dirven R. The cultural context in business communication. John Benjamins Publishing Company, 1998. 269 p.

КОМУНІКАТИВНІ ПАРАМЕТРИ ТЕКСТІВ КОНТРАКТІВ

Алла ПАЛАДЬЄВА, Дмитро ПАЛАМАРЧУК (Умань, Україна)

Специфіка текстів контрактів зумовлена тим, що вони є реалізаторами комунікативно-інтенціональних установок обидвох учасників ділової комунікації. Текстовий компонент цих фрагментів ділового дискурсу акцентує увагу на високому рівні підготовки комунікантів, які виступають в ролі представників певної організації та конкретизуються у формі поданих номінацій. З огляду на це, ділові партнери одночасно виконують такі функції – адресантів та адресатів. Означена функціональна палітра реалізується в аспекті симетричності / несиметричності тексту. Рівноправність сторін, наділених правами та обов'язками, є вираженням симетричності, натомість несиметричність знаходить відлуння у тому, що в текстах юридичних документів неможливо виокремити єдиного адресанта та адресата. Це зумовлено тим, що партнери майже рівноправно реалізують комунікативно-інтенціональні установки, що є свідченням почерговості у виконанні окреслених вище функцій.

У цілому, контракт є результатом попереднього діалогу сторін, що не позбавляє його прагматичної специфіки, та є водночас виробленою нормою поведінки. Зауважимо, що під терміном «прагматична установка учасника ділової комунікації» ми пропонуємо розуміти намір, який полягає у

зобов'язанні партнера виконувати встановлені та описані зобов'язання із метою отримання заздалегідь запланованої вигоди та уникнення можливих протизаконних дій на основі вже обговореного способу та міри визначення відповідальності сторони, яка є порушником умов контракту.

Проведене нами дослідження базувалося на визначенні структури зміни ролей у текстах контрактів. На основі аналізу цільових установок протилежних сторін та їхньої юридичної інтеракції, відображеної у текстових компонентах 4 контрактів, серед яких: 3 – укладені у таких країнах: Великобританія, США, «Співдружності» та 1 – неавтентичний, ми виокремили превалюючі тенденції, які знаходять відлуння у юридичній лінгвістиці. Критерієм відбору 3 автентичних фрагментів дискурсу та 1 неавтентичного була необхідність здійснення порівняльного аналізу явища зобов'язання. Ми виявили, що в текстах досліджуваних контрактів спостерігається тенденція до переважання речень, крізь призму яких констатуються обов'язки продавця. У світлі сказаного, вважаємо за доцільне зауважити, що у неавтентичному документі обов'язкам означеної сторони відводиться 44,2% опису, контракті «Співдружності» – 45%, в американському – 52%, у британському – 48,6%. Крім того, підкреслимо те, що поширеною є тенденція до збільшення кількості речень, у яких знаходять відображення взаємні зобов'язання сторін. Для контрактів, укладених у США та Великобританії, характерним є істотне переважання речень, у яких репрезентовано обов'язки продавця, але частина мікроконтексту, у якій констатуються обов'язки покупця (27,5% – Великобританія, 26,4% – США) та спільні зобов'язання (23,9% – Великобританія, 21,6% – США), є майже однаковою у відсотковому відношенні. Для контракту, укладеного у країні, у якій англійська мова не є офіційною мовою спілкування, та у країні під умовною номінацією «Співдружність», співвідношення зобов'язань продавця («Співдружність» – 45%, неавтентичний – 44,2%), покупця («Співдружність» – 23,6%, неавтентичний – 23,3%) та спільних зобов'язань («Співдружність» – 31,4%, неавтентичний – 32,5%) є практично однаковою. У світлі сказаного, спостерігається реалізація стратегій вербального ухиляння та контролера з

огляду на прагнення партнера, який є носієм англійської мови, нав'язати іншому, який не є її носієм, власне бачення прав та обов'язків, детально їх описати для того, щоб уникнути непорозуміння або унеможливити маніпулювання зі сторони «чужого» учасника ділових перемовин.

Переважає більшість автентичних практичних посібників із укладання ділової документації тяжіє до демократизації документа в аспектах лінгвістичного оформлення та реалізації стратегії співробітництва, яка знаходить відображення у рівноправному відлунні інтересів сторін. У вітчизняних лінгвістичних студіях побутує поділ контрактів на дві групи: «нерівноправні», «збалансовані», який корелює із категорією автентичності документу. На наш погляд, для автентичних контрактів істотну роль відіграє класична традиція текстового оформлення, але практика укладання цих документів в інших країнах базується на сповідуванні загальноприйнятих національних традицій та зумовлюється тенденцією до рівноправної інтеграції в економічній та соціальній сферах. Зауважимо, що тенденція до демократизації та рівноправності ділового спілкування реалізується систематично та послідовно у контрактах країн Європейського Співтовариства, натомість у державах «Співдружності» її застосування корелює із «рівноправною» моделлю.

Пресупозицією контракту є ділове листування, що передуює укладанню контракту. Звернемося до аналізу лінгвістичної реалізації явища квантифікативності у досліджуваних нами текстах. Якщо кожен діловий лист є своєрідною «реплікою» одного з комунікантів, то в тексті контракту відображені «репліки» протилежних сторін, які окреслюються у вигляді окремих параграфів або абзаців. Візьмемо до уваги категорію адресованості текстового компоненту. Текст контракту адресований не тільки кожному з партнерів, але й будь-якій третій особі, яка виступає в ролі арбітра під час вирішення та врегулювання юридичних розбіжностей між діловими партнерами:

“ ... 9. Seller bears all the expenses to get necessary permissions to export from the UK or other European countries the Goods mentioned in the Contract.

10. Any alterations and addenda to the present Contract shall be valid only if made in the written form duly signed by authorized officials of both the Parties.

After signing the present Contract all preliminary agreements in connection with it are considered null and void.

All taxes, dues and customs expenses, related to the conclusion and execution of the Contract, incurred on the territory of the Buyer shall be borne by the Buyer, and outside it – by the Seller ... ” [1].

Крім того, у сучасному діловому спілкуванні, яке здійснюється англійською мовою між представниками різних культур та мовних спільнот, використовуються дві основні композиційні форми контрактів – контракти, що складаються зі списку статей, та контракти з уніфікованою та узгодженою частинами. Ці типи ділових документів використовуються у спілкуванні між представниками англослов'янських культур та між комунікантами, які є та не є носіями англійської мови. Очевидним є те, що загальноприйнята форма контракту, що укладається в англослов'янському середовищі, переважає в сучасній практиці міжнародного діловодства.

Як уже зазначалося, у країнах, у яких англійська не є державною мовою, використовується тип контракту з уніфікованою та узгодженою частинами, натомість в англослов'янських країнах – юридичний документ у вигляді списку статей. Це можна пояснити тим, що наявність об'ємної уніфікованої частини зводить до мінімуму можливість прояву мовної некомпетентності комуніканта. Крім того, національно-культурний фактор у досліджуваних текстах реалізується крізь призму використання дієслів – *will* у модальному значенні, зокрема у текстах контрактів Великої Британії та Британської Співдружності та *shall* у контрактах США. Відзначимо те, що неанглослов'янські країни сповідують американську практику стосовно використання наведених дієслів, які репрезентують різні відтінки категорії зобов'язання.

Досліджувані нами контракти відрізняються відсотковим співвідношенням використаних у тексті перформативних дієслів. З огляду на це, вирізняючою рисою слугує ступінь урочистості та декларативності. Національно-культурна специфіка виявляється у різних превалюючих типах

моделей тематичної прогресії (паралельна – Великобританія, лінійна – США, рівна питома вага паралельних та лінійних моделей для «Співдружності» та недиференційоване використання усіх типів тематичної прогресії для неангломовних країн). Узявши цей фактор до уваги, припустимо, що англомовний комунікант може сприйняти текстовий компонент контракту, у якому використовуються всі типи моделей тематичної прогресії, як важкий для сприйняття.

У текстах контрактів виявляються комунікативні збої через недостатній рівень володіння англійською мовою укладачами ділових документів. Це можуть бути: орфографічні, граматичні, лексичні помилки. У текстах ділових листів основною причиною збою є комбінація різних національно-культурних стандартів структурного та лінгвістичного оформлення фрагментів. До другорядних причин віднесемо поєднання ознак різних функціональних стилів в межах одного тексту:

“The packing should protect the goods from any deterioration and corrosion into account several transshipments and extended storage” [2].

“All banking expenses incurred on the territory of the Seller shall be borne by the Seller” [5].

“In case the Goods is improperly addressed ...” [4].

“Marking should be made distinctly in unwashable paint ...” [3].

Категорія контактності у тексті контрактів виражається крізь призму етикетних формул та стандартів, які є маркерами початку та завершення ділової комунікації. У преамбулі наводяться номінації комунікантів, які виконують функцію встановлення контактів. Завершальні обов'язкові етикетні формули: юридичні адреси сторін, банківські реквізити, підписи контрахтерів репрезентують контакторозмикаючу роль.

Узявши усе до уваги, зауважимо те, що ступінь впливу національно-культурного фактора є вищим у текстах контрактів, ніж у компонентах ділових листів. Незважаючи на це, у текстових блоках контрактів реалізуються комунікативні стратегії. Під час ділового писемного спілкування між комунікантами, які є та не є носіями англійської мови, виявляється тенденція

до реалізації стратегій вербального ухилення та контролера. Адаптація англомовних комунікантів знаходить відлуння у прийнятті пропозицій учасників, які не володіють англійською мовою на рівні носіїв, щодо деталізації зобов'язань усіх сторін для того, щоб уникнути різночитань та протизаконного виконання зобов'язань за контрактом з боку сторін, що фіксується у тексті контракту. Специфіка лінгвістичного оформлення контрактів полягає у тому, що вона є регламентованою та тяжіє до мінімальної варіації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. BCK Medical Ltd. Great Britain, 1995. 40 p.
2. Fomatic, SL. Spain, 1994. 7 p.
3. Lamberti. Italy, 1995. 12 p.
4. Madhu Jayanti International. India, 1993. 26 p.
5. Widelinks Inc.. India, 1995.

НАЗВИ ГОРОДИНИ У РОМАНІ НАТАЛКИ СНЯДАНКО

«ГЕРБАРИЙ КОХАНЦІВ»

Тетяна МАРЧЕНКО (Суми, Україна)

Дослідження лексичної системи мови - явище постійне, безперервне, цікаве у своєму розвитку та змінах. Лексична система української мови – найбагатша та найчутливіша з усіх мовних систем, бо слугує щоденним знаряддям для кожного мовця.

Назви городніх культур є системою давньою за своїм походженням, якій притаманна певна консервативність, сталість, однак варіативність лексичних одиниць відповідно до регіонального вжитку становить неабиякий інтерес для дослідження.

Твори сучасної художньої літератури є джерелом фактичного матеріалу для вивчення лексико-семантичних груп, особистість автора твору – завжди яскравий виразник регіонального варіанту цієї групи.

Письменники, змальовуючи побут, звички, традиції сучасних українців, не можуть уникнути використання назв городніх культур як невід’ємної складової життя суспільства.

У романі Наталки Сняданко «Гербарій коханців» (2011) назви городини припасовано до подій та умов людського співіснування, що свідчить про глибоке занурення цієї лексики у свідомість і дійових осіб твору, і авторки.

Письменниця є мовною представницею західноукраїнського діалекту, що відображено у формах назв городини: «Він ... нечутно міняв попільнички, готував каву, *салатки* і *фасольку* по-бретонськи»; «Двічі на рік уся парафія ... допомагала його родині садити і копати *бульбу*»; «Заглиблюючись у читання, вона могла не відчутти запаху пригорілої *бульби* на кухні» [1; с.37, 88, 161].

Проте вживання лексеми *бульба* не є послідовним: «було ще щось, що не вивітрилося з часом і пробивалося навіть крізь нагромадження аміачних випарів і гнилизни прілої минулорічної *картоплі* з підвалів»; «*Картопляне пюре* слід було вживати без молока і масла, масло додавалося лише в макарони»; «обговорення якогось надзвичайного рецепту квашення капусти чи приготування *картоплі*» [1; с. 51, 74, 229].

Авторка вдало використовує назви городніх культур та їхні похідні для метафоричного опису героїв твору: «...здавалося, от-от вдасться почути, навіть як розплющуються *огірок* між скибками хліба на канапках у тістечках товстеньких чоловіків у костюмах»; «Ореста, пропахлого брудною електричкою і ковбасою з *часником* із чужої канапки»; «Любощі зі Степаном – як проста селянська їжа, шматок сала з *цибулею*, який може смакувати страшенно десь у полі, коли ти дуже голодний, але за вишуканим столом, накритим крохмальною білою скатертиною, така їжа зайва...»; «зникав у майстерні, вибігаючи лише для того, щоб понюхати якийсь зогнилий *помідор* чи курячу лапку»; «Смак сала, ковбаси, *цибулі* і навіть варених яєць, який був тут таким особливим, мабуть, через втому від фізичної праці»; «побачив перед

собою ненабагато молодшого за себе чоловіка, який, *побуряковілий* від хвилювання, ніби школяр, заховував запах алкоголю хвойною гілочкою»; «відмовлялися від пропонованої сусідами по подорожі ковбаси з *часником*» [1; с.42, 53, 140, 182, 189, 221, 257].

Риси характеру дійових осіб, душевні стани також виписано за допомогою назв родини:

- ностальгія за Батьківщиною: «тета таки зорала *город* і засіяла на ньому привезену з України *кукурудзу* і непопулярний у тій місцевості (Франція) *буряк*» [1; с.129];

- мрійливість: «уявляли собі перед сном духів і привидів, які блукають поміж розвішаними на горищі сплетеними в косу *голівками часнику* і *оберемками любистку*» [1; с.58];

- неохайність чоловіка і почуття відрази до нього: «А поряд могли опинитися хліб, *салат*, баняк зі свіжим борщем» [1; с.184]; «у прилиплому над губою Ореста шматочку *петрушки*» [1; с.155]; «кінчає просто на сумку з *кабачками*» [1; с.204];

- недоліки виховання: «Підозріла поступливість батьків у питаннях миття рук і навіть *овочів* із грядки, під час споживання цих *овочів* навіть у тому варіанті, який вважався помитим, завжди поскрипував пісок на зубах» [1; с.190]; «... де їхні односельці вирощували *овочі*. Був саме період дозрівання *кабачків*, насаджених поміж *кукурудзою*, і Орест запропонував зірвати собі кілька на вечерю. *Кабачків* було так багато, що навряд чи господарі помітять втрату» [1; с.201];

- відчуття небезпеки: «вона раз по раз боязко озиралася, у шурхоті *кукурудзяних стебел* їй вчувалися кроки розлючених господарів; Орест з Іриною забрели у густу *кукурудзу*, намагаючись...не перечепитися об розгалужене по землі *бадилля*; Ірина так і не наважилася зірвати жодного *кабачка*» [1; с.202];

- хитрість: «їздив до Польщі купувати *цибулю*; Орест їхав на закупи *цибулі*, але разом з гомеопатичною нафтою купував кілька штучних членів, вібратори,

збуджуючі краплі, еротичну білизна, ховав це все під *цибулю* і таким чином перевозив через кордон» [1; с.243].

Завдяки використанню назв городніх та трав'яних культур при читанні твору задіюються не тільки зорові, але й смакові та нюхові рецептори: «І дружини варять суп із *печерицями*, рясно додаючи до нього сушеного *любистку* та *чебрецю*» [1; с.134]; «Перше, що засвідчило Олені її вагітність, був смак *кавуна* на вустах», «Олена відчула на вустах незвичний серед зими присмак *кавуна*» [1; с.210-211].

Таким чином, роман Наталки Сняданко «Гербарій коханців», як і багато інших творів, наповнений назвами городніх культур, що свідчить про активне функціонування цієї групи лексики в сучасній українській мові.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Наталка Сняданко. Гербарій коханців. Харків: КК «Клуб Сімейного Дозвілля». 2011.272с.

КОММУНИКАТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ИРОНИИ

Геннадий ПРОКОФЬЕВ (Умань, Украина)

Ирония представляет собой передачу говорящим неискренности по отношению к якобы осуществляемому им прямому речевому акту, условия успешности которого намеренно нарушаются, в результате чего порождается иронический смысл высказывания.

Прагматичность иронии определяется тем, что иронический речевой акт является актом оценивания. Критикуя то, что он считает несовершенным, автор иронии активно воздействует на окружающих, на их образ мысли и на линию их поведения. Помимо реализации функции оптимизации межличностных отношений, которая заключается в соблюдении участниками иронического дискурса принципа вежливости, можно назвать целый ряд более частных функций, также несущих определённую прагматическую нагрузку.

Одной из них является функция упрочения позиции говорящего за счёт ослабления позиции адресата, которую называют эксклюзивной функцией [Booth 1975: 28; Myers 1977: 179] или функцией опровержения [Kaufert, Neuwirth 1982: 32; Rodica 1984: 69]. Ирония считается чрезвычайно эффективным средством доказательства правильности позиции, занимаемой коммуникантами.

Выражение иронического отношения является разновидностью процесса вынесения не прямой оценки. В отличие от прямой оценки, оценка косвенная требует более активных действий со стороны адресата. Акт иронического оценивания можно охарактеризовать как “кооперативный” акт [Rodica 1984: 65]. Разумеется, любой речевой акт является кооперативным действием, но степень сотрудничества говорящего и адресата повышается при переходе от прямых речевых актов к косвенным, в которых говорящий маскирует своё намерение.

Роль иронии в определении прагматического воздействия на адресата особенно велика потому, что она также заставляет адресата обращаться к широкому контексту и переживать процесс оценивания своих действий на его фоне. В этом процессе участвуют как разум, так и эмоции. Ироническая оценка является своего рода синтезом эмоциональной и рациональной оценок. Таким образом, ирония приводит к скрытому навязыванию оценки, побуждая адресата не просто принять, а самостоятельно выработать мотив для действий по устранению недостатков, ставших предметом иронической критики. Применение иронии особенно целесообразно в тех случаях, когда собеседники равны по своему социальному статусу и немотивированное требование не эффективно. Переживая иронический смысл, адресат высказывания творчески участвует в процессе оценивания, становится причастным к его результату. Кроме этого, высокая степень “кооперативности” иронии делает общение более экономным: говорящему необходимо образовать лишь часть сообщения.

Особенностью иронии как полемического средства является то, “что, поражая противника, она остаётся как бы неуязвимой для ответного удара” [Щербина 1971: 41]. Автор иронического высказывания старается избежать излишней категоричности оценки, так как это в определённой ситуации может быть причиной конфликта. Ирония же позволяет уйти от него, оставляя

говорящему право отказаться от интерпретации, неприемлемой для собеседника. Такое действие иронии можно рассматривать как функцию урегулирования разногласий.

Обращение к иронии позволяет говорящему избегать высказывания неинформативных, самоочевидных суждений [Kaufert 1981a: 33]. Представленные иронически, суждения обретают дополнительный смысл и не кажутся тривиальными.

Ирония может быть использована и в качестве особого кода, который коммуниканты применяют в целях координации своих действий в такой ситуации, когда они опасаются, просто не хотят или не могут выразить свои мысли прямо.

Ещё одной функцией иронии является то, что она служит интимизации отношений между коммуникантами, установлению и упрочению дружеских связей между ними. Предложение принять участие в иронической игре может рассматриваться как своего рода интеллектуальный и ценностный тест, в основе которого лежит уверенность говорящего в способности адресата достойно решить его. Принимая это предложение, адресат отвечает доверием на доверие. Взаимопонимание, достигнутое таким путём, воспринимается коммуникантами как нечто само собой разумеющееся.

Ирония также может быть средством, используемым говорящим для саморегуляции. Иронизируя, он освобождается от чувства неудовлетворенности, реализуя свое критическое намерение.

Нужно упомянуть и наиболее естественную функцию иронии, которую тоже следует считать прагматической – комическую функцию, или функцию высмеивания.

Достижение какой-либо одной из названных целей не только не противоречит одновременной реализации других функций, но и предполагает её. Так, опровержение позиции оппонента в споре может сопровождаться упрочением связи со слушателем и одновременно служить цели урегулирования разногласий.

Очевидно, ирония используется коммуникантами как средство решения

тех задач, которые не могут быть эффективно решены с помощью “прямых” способов связи между ними.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Щербина А. А. Заметки о природе и технике иронии. *Вопросы русской литературы*. Львов, 1971. Вып. 1. С. 40-47.
2. Booth W. C. *A Rhetoric of Irony*. Chicago: Univ. of Chicago, 1975. 292 p.
3. Kaufer D. S. *Ironic Evaluations. Communication Monographs*. 1981. Vol. 48. No. 1. P. 25-38.
4. Kaufer D. S., Neuwirth Ch. *Foregrounding Norms and Ironic Communication. Quarterly Journal of English*. 1982. Vol. 68. No1. P. 28-36.
5. Myers A. R. *Toward a Definition of Irony. Studies in Language Variation*. Washington, 1977. P. 171-182.
6. Rodica M. *L'Ironie en tant qu'acte de langage. Revue Romaine de linguistique*. 1984. Vol. 29. No 1. P. 55-72.

ВІДТВОРЕННЯ ЕМОЦІЙНО ЗАБАРВЛЕНОЇ ЛЕКСИКИ В АНГЛОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ ПОВІСТІ МАРКА ВОВЧКА «ІНСТИТУТКА»

Оксана ЗОСІМОВА (Харків, Україна)

Юлія ЛИСЯНСЬКА (Харків, Україна)

Відтворення в перекладі експресивності літературного тексту часто є справжнім викликом. Основне завдання перекладача полягає в тому, аби зберегти як зміст, так і стиль твору оригіналу.

Проблему відтворення різних типів стилістично маркованої лексики на матеріалі перекладів художніх творів аналізували у своїх працях К. Бумар [1], О. Зосімова й О. Піскун [3], А. Козачук [4], Д. Романюк [5], О. Шум [6] та інші вчені, які наголошують на тому, наскільки складно передати відтінки значень

досліджуваних одиниць засобами іншої мови та наскільки важливим є пошук вдалих перекладацьких прийомів для збереження стилістичного забарвлення тексту оригіналу в перекладі [6, с. 312].

Метою нашого дослідження є окреслення основних способів відтворення емоційно забарвленої лексики в англomовному перекладі повісті Марка Вовчка «Інститутка» [2; 7].

Використання авторкою експресивно забарвленої лексики спостерігаємо в описах емоцій головних персонажів, у вираженні їхнього ставлення до інших героїв, сприйняття навколишнього середовища та соціального простору.

Як відомо, українська мова дуже багата на різні форми виявлення ласки [3, с. 207]. Зокрема, прикметним є розмаїття демінутивів (зменшувально-пестливої лексики), які Марко Вовчок широко вживає у своїй повісті. Іменники та прикметники зі зменшувально-пестливими суфіксами зазвичай перекладають англійською мовою за допомогою двох способів: морфологічного та лексико-синтаксичного, наприклад: *татко* – *daddy* або *dear dad*; *матусенька* – *mummy* або *dear mum*; *хмаринка* – *cloudlet* або *little cloud* [3, с. 207].

В українській мові переважає морфологічний спосіб творення демінутивів. Натомість англійська мова володіє досить обмеженими морфологічними засобами вираження зменшувально-пестливого значення, переважно іменниковими суфіксами. Щоб компенсувати таку прогалину в семантичному та конотативному навантаженні слів, перекладач Олесь Коваленко здебільшого використовував лексичні засоби (насамперед прикметники): *little*, *small*, *tiny*, *dear*, *kind*, *lovely*. Наприклад: «бідолашечка моя» – «*my poor little child*»; «личко» – «*pretty little face*»; «внучечка» – «*dear little granddaughter*»; «рученьки» – «*tiny arms*». Переклад за допомогою англійських відповідників, де значення демінутивності виражене морфологічними засобами, також зустрічався в тексті (як правило у звертаннях), проте не так часто, як-от: «дівчино-серденько» – «*dearie*». Аби

відтворити ласкаве звертання «дівчино-горличко», перекладач застосував функціональний аналог із демінутивним суфіксом: «*sweetie-pie*».

Слід звернути увагу на інші експресивні форми звертань. Досить часто англійська мова не може зберегти все багатство й глибину емоцій, притаманних українській лексиці, що вживається у звертаннях. Це відбувається, зокрема, через відмінності в конотативному значенні слова або через різницю у сферах його використання [3, с. 208]. В оригіналі повісті Марка Вовчка «Інститутка» спостерігаємо розмаїття ласкавих звертань, тоді як у перекладі всі вони часто відтворені однієї й тією самою лексемою. Наприклад, «*голубко*», «*пташко*», «*моя дитино*» в перекладі були відтворені як «*my child*»; «*серденько*», «*голубко*» – «*dear*» відповідно. Часом у тексті перекладу звертання просто випускалося, як-от у фразі, коли стара пані зверталася до панночки: «А нехай же я перше сама тобою натішусь, *рибко*, нехай на тебе надивлюся!» – «*Just let me gaze my fill of you first*». Такий контекст був повністю трансформований і певною мірою втратив свою емоційність.

Інші зменшувально-пестливі форми (не тільки у звертаннях), що використовувалися в оригіналі твору, також узагалі зникають або нівелюються в англійському перекладі, як-от: «*на таночках*» – «*on the porches*», «*нічка*» – «*night*», «*унучечка*» – «*granddaughter*», «*Устечко*» – «*Ustina*», «*сонечко*» – «*the sun*», «*хазяєчка*» – «*landlady*» та ін. Оскільки таких слів у мовленні головної героїні, від імені якої йде оповідь, та багатьох інших персонажів дуже багато, їх випущення або стилістичне нівелювання призводить до значних втрат в образності твору загалом. О. Коваленко намагається якнайбільшою мірою відтворити демінутиви, де це можливо, однак, зрозуміло, що через обмежені можливості англійської мови в цьому аспекті, зробити це складно.

Аналіз перекладу повісті свідчить, що більшість демінутивних форм, ужитих в оригіналі твору, не були повністю адекватно відтворені англійською мовою, оскільки вживаються стилістично цілком нейтральні слова, через що в англійському тексті втрачається відтінок ласкавості.

Не лише зменшувально-пестливі слова потребують особливої уваги у процесі перекладу. Стилістично забарвленим є, зокрема, слово «*кряля*», яке

відтворене за допомогою нейтральної англійської лексеми «*a beauty*». Водночас, перекладаючи прикметник «говірка», який має значення «балакуча», О. Коваленко додав у перекладі прислівник-інтенсифікатор – «*terribly chatty*», вочевидь, аби підсилити експресивність цього означення в описі героїні.

Риторичні звертання в досліджуваному творі також слугували способом вираження емоцій (як кріпаків, так і кріпосників). Наприклад: «*Боже мій милостивий!*», «*Горе моє!*», «*Годинонька ж моя*», «*Господи милий!*». Такі форми вираження емоцій О. Коваленко перекладає, використовуючи метод функціонального відповідника, а саме: «*My God!*», «*Oh, goodness!*» або «*What a worst fate!*».

Отже, у перекладацькій практиці не може бути стандарту для відтворення демінутивів та іншої стилістично маркованої лексики й стилістичних засобів українського оригінального тексту засобами англійської мови, зокрема, через відсутність в останній відповідних словотвірних моделей. У таких випадках, на жаль, досить часто доводиться користуватися стратегією нейтралізації, як це зробив О. Коваленко, перекладаючи повість Марка Вовчка «Інститутка». Прийом додавання означень до стилістично нейтральних іменників, заміна слів ситуативними відповідниками у деяких контекстах дозволили певною мірою компенсувати втрачену в процесі перекладу конотацію.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бумар К. С. Лінгвокультурна адаптація вульгаризмів в українських перекладах сучасної італійської прози. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. 2020. №8. С. 20–25.

2. Вовчок Марко. Інститутка. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=457>

3. Зосімова О. В., Піскун О. Д. Відтворення значень емоційно забарвленої лексики в англійських перекладах поем Т. Шевченка «Катерина» та «Наймичка». *Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки*

дотику та перспективи розвитку: тези I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Переяслав-Хмельницький, 15 березня 2018 року) / гол. ред. К. І. Мізін. Переяслав-Хмельницький, 2018. С. 207–209.

4. Козачук А. Українсько-англійський переклад емоційної лексики на сучасному етапі (на матеріалі текстів малої прози). *Теоретична і дидактична філологія*. 2013. Вип. 15. С. 204–213.

5. Романюк Д. Х. Особливості відтворення розмовної лексики твору Реймона Кено «Exercices de style» в українському перекладі. *Мова*. 2020. №33. С. 125–132.

6. Шум О. Особливості відтворення стилістично маркованої лексики в перекладі (на прикладі німецькомовного варіанта роману О. Забужко «Польові дослідження з українського сексу»). *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 31 (2). С. 311–315.

7. Vovchok, Marko. After Finishing School: A Story / translated by Oles Kovalenko. Kyiv: Dnipro Publishers, 1983. URL: <http://sites.utoronto.ca/elul/English/Marko%20Vovchok/Vovchok-Instytutka1.pdf>

СУБ'ЄКТИ «ТОЧКИ ЗОРУ» У ФРАНЦУЗЬКОМУ НАРАТИВНОМУ ТЕКСТІ

Микола БОРОДАНЬ (Умань, Україна)

Установлення суб'єкта, якому належить «точка зору» в розповіді, є однією з необхідних умов розуміння твору. У наративному тексті такий суб'єкт, який чуттєво сприймає навколишню дійсність, виражається точкою відліку просторово-часових відношень. Він може збігатися або не збігатися із суб'єктом мовлення, а тому суб'єктом «точки зору» може бути оповідач або персонаж. У першому разі йдеться про експліцитний суб'єкт «точки зору», оскільки його роль виконує суб'єкт мовлення, а в другому – про імпліцитний, тобто персонаж є суб'єктом, який відчуває, приймає й думає разом із оповідачем і в його мовленнєвих формах. Складна суб'єктна структура розповіді зумовлює різноманітні форми їхньої взаємодії:

1) оповідач може втручатися в суб'єктний план персонажа, що неодмінно зумовлює трансформацію окремих лінгвістичних елементів;

2) на перший план висувається дейктичний компонент або його окремі координати, акцент може бути зроблений на сфері чуттєвого сприйняття або на ставленні суб'єкта до навколишньої дійсності.

Розглянемо більш детально основні характеристики кожного із суб'єктів «точки зору».

1. Оповідач.

Аналізуючи функціонування категорії «точка зору» в наративному тексті, дослідники мають на увазі передусім думку оповідача, яка є базовою в продукуванні тексту: вона є центром художнього тексту, якому підпорядковуються категорії часу й простору.

Оповідач має лексико-граматичні особливості в тексті: займенникові форми, індивідуальний час, темпоральні й просторові дейктичні прислівники. Характер взаємодії цих елементів диктується вибором оповідачем «точки зору» [4, с. 27–28]. Саме оповідач здійснює відбір елементів (персонажів, ситуацій, дій) із «подій» як наративного матеріалу для створення розповідної історії; конкретизує й деталізує ці елементи; визначає послідовність викладу й монтаж фрагментів; здійснює мовну презентацію компонентів і оцінює їх [7].

Вибір «точки зору» визначає розповідну позицію: оповідач може бути неперсоніфікованим і не входити до внутрішнього світу тексту, а може бути конкретною особою й мати певну просторово-часову позицію – у центрі чи на периферії простору розповідної історії [6, с. 253].

Оповідач позначається у французькій мові займенниковими формами «je», «il», іноді «tu», «vous», «nous», «on». Загальновідомо, що вибір форми розповіді в наративному тексті не випадковий. Пронімінальна форма вираження оповідача орієнтує наративну інформацію, виражаючи погляд й указуючи на ракурс, під яким автор запрошує читача поглянути на наративну ситуацію. Більшість дослідників розглядають два типи розповіді: від першої особи й від третьої як формальні репрезентанти «точок зору» оповідача.

«Je» свідчить про те, що оповідач знаходиться всередині текстового простору і є одним із персонажів. Він розповідає про те, що бачить, інтерпретуючи побачене по-своєму. Особливістю розповіді від першої особи є можливість розкрити суб'єктивність погляду на світ [4].

«Точка зору» оповідача «je» відносить розповідь до моменту її дії або переживання, точкою відліку часових відношень у тексті є момент мовлення, вихідним пунктом якого є співвідношення «я-тут-зараз», при цьому використовуються такі дієслівні форми: *Présent*, *Passé composé*, *Futur simpl.*

«Il» виражає погляд оповідача зовні, направлений на описувану історію й персонажів. Оповідач створює об'єктивний текст, оскільки знаходиться в позатекстовому просторі, бачить події й оцінює їх «збоку». Семантичною особливістю розповіді від третьої особи є повнота зображення зовнішнього й внутрішнього світу [1]. Усезнання оповідача веде до «широти охоплення фабульної дійсності, свобода зміни просторової, часової і психологічної перспективи, свобода композиції» [3, с. 185].

Дистанційність оповідача «il» від описуваних подій виникає внаслідок використання ним таких дієслівно-часових форм: *Passé simple*, *Imparfait*, *Plus-que-parfait*. Форма *Passé simple* розглядається як основний наративний час [8]. Н. Молчанова віддаленість оповідача від подій тексту визначає такими парадигмами: «я-тут-завжди», «ви/ти-тут-зараз» і «він-тут-зараз» [5].

Використання *Présent narratif* зі значенням *Présent générique* веде до утворення нарації, основаної на парадигмі «я-тут-завжди», у якій «завжди» замінює традиційне «зараз». Такий наративний тип є об'єктивною нарацією, близькою до історичної розповіді, побудованої на *Passé simple*. Дейктичні елементи парадигми «я-тут» утрачають своє головне значення – маркера спілкування, оскільки використовуються з позачасовим прислівником «завжди», що призводить до формування монологічної безадресної об'єктивної розповіді.

Présent narratif у розповіді від третьої особи формує парадигму «він-тут-зараз», моделюючи суб'єктивну нарацію й створюючи розрив між часом події та часом висловлювання оповідача. У такій розповіді оповідач «il»,

порушуючи традицію, корелює з дейктичними просторово-часовими вказівниками «тут» і «зараз». Не маючи діапазону знань і повного бачення традиційного оповідача, «*il*» створює ілюзію збігу двох часових планів – плану події й плану висловлювання – і вибудовує не класичне «подія-процес», а «подія-факт», яке розуміється як статистичний, «вихоплений» момент деякої зміни [5].

У канонічній розповідній ситуації роль суб'єкта «точки зору» виконує суб'єкт мовлення, тобто оповідач. У нашому дослідженні зроблено спробу з'ясувати специфіку вибору оповідачем певної «точки зору», яка визначає його позицію відносно часу, місця дії, форми й об'єкта розповіді / опису та його відношення до змісту як до реального / нереального / гіпотетичного / бажаного.

2. Персонаж.

Для сучасних прозових текстів характерно, як зазначає Ю. Караулов, «наявність декількох точок зору, які переплітаються на обмеженому просторі тексту й переходять від очевидних форм присутності оповідача в тексті до неочевидних» [3, с. 145].

Читач отримує інформацію або прямо від оповідача, ступінь конкретизації якого в тексті може бути різною, або опосередковано, тобто від персонажа. Поява «точки зору» персонажа в об'єктивній розповіді дозволяє показати дію зсередини, «очима» безпосереднього спостерігача або учасника подій. Останній має інший статус, ніж оповідач, оскільки не має повноважень суб'єкта мовлення.

У разі, коли персонаж стає суб'єктом перцептивного сприйняття дійсності як оповідач, він виконує функцію імпліцитного суб'єкта «точки зору» або функцію «персонажа-суб'єкта», який від звичайного персонажа відрізняється тим, що є діючою силою, яку оповідач бачить збоку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Атарова К. Н., Лескис Г. А. Семантика и структура повествования от первого лица в художественной прозе. *Известия АН СССР. Серия лит. и языка*, 1976. Т. 35. № 4. С. 343–356.
2. Долинин К. А. Интерпретация текста. М.: Просвещение, 1985. 288 с.
3. Караулов Ю. Н. Словарь Пушкина и эволюция русской языковой способности. М.: Наука, 1992. 167 с.
4. Корниенко А. А. Современная французская новелла в поисках новых форм. Семиолингвистическое исследование / Пятигорский гос. лингв. ун-т. Пятигорск, 2000. 292 с.
5. Молчанова Н. А. Особенности функционирования комментирующих и нарративных времен и их роль в продуцировании современной французской наррации: автореф. дис. ... канд. фил. наук. Воронеж, 2008. 24 с.
6. Genette G. *Figures III*. Paris: Seuil, 1972. 286 p.
7. Manfred J. *A Guide to Narratological Film Analysis. Poems, Plays, and Prose: A Guide to the Theory of Literary Genres* / University of Cologne: English Department, 2003. URL: <http://www.uni-koeln.de/ame02/pppf.htm>.
8. Weinrich H. *Le temps*. Paris: Editions du seuil, 1989. 330 p.

РЕТРОСПЕКТИВНА «ТОЧКА ЗОРУ» У ФРАНЦУЗЬКОМУ НАРАТИВНОМУ ТЕКСТІ

Микола БОРОДАНЬ (Умань, Україна)

Для ретроспективної «точки зору» характерна віддаленість від теперішнього: оповідач відсторонюється від описуваних подій у часі й просторі, тобто йдеться про події, які відбувалися в минулому.

Проведений аналіз показав, що основу ретроспективної «точки зору» у французьких наративних текстах утворюють такі займенниково-часові структури: «je + Passé Simple»; «je + Passé composé + локалізатор передування»; «il + Passé simple».

Оповідач «je» застосовує внутрішню обмежену перспективу й зосереджує фокус розповіді на своїх спогадах від першої особи. Оповідач від третьої особи, навпаки, має необмежену перспективу, знаходиться ніби над персонажами та зображуваними подіями, поза описуваною ситуацією, відділений від неї дистанцією; таким чином, представляє більш відсторонений погляд.

Застосовуючи внутрішню обмежену перспективу бачення, оповідач «je» переміщується по осі часу, думаючи про минуле. Незважаючи на те що дія відбувається у внутрішній реальності, усі спогади відносяться до подійного плану. Так, оповідач у новелі А. Жардена «*La maitresse est une femme*» застосовує ретроспективну «точку зору», розповідаючи про випадок у дитинстві: *La première occasion fut la bonne. Un vendredi, Mme Rivière nous invita à rédiger une composition libre, sur un sujet de notre choix. Le titre s'imposait: «La maîtresse est une femme», souligné deux fois. Aujourd'hui encore, je me demande sous l'effet de quel culot j'ai pu écrire cette composition ahurissante qui était en effet très libre [...].*

La sonnerie vida peu à peu la classe. Je restai seul avec Mme Rivière qui, plus belle que jamais, feignait de s'intéresser à des documents posés sur son bureau. Je m'approchai. En apnée, je lui soufflai:

– *Madame, mon devoir ...je crois que ...*

– *Ah oui! fit-elle en tressaillant. Elle sortit ma copie de son dossier, me la tendit [2, с. 136–143].*

Дитячі спогади хлопчика осмислюються дорослим оповідачем. Відбувається активна взаємодія ретроспективної й синхронної «точок зору» з оповідачем-дорослим, який то наближається до подій, то віддаляється від них. Ця дистанція виникає завдяки використанню *Passé simple*, а часовий обмежувач *un vendredi* підкреслює одиничність та винятковість моменту.

Ретроспективна «точка зору» з внутрішньою обмеженою перспективою пов'язана не тільки з відтворенням подій минулого й емоційного стану персонажа, але й з їхньою інтелектуальною оцінкою. Використання локалізатора синхронності «*aujourd'hui*» з переходом від плану минулого до

теперішнього розміщує на передньому плані фігуру оповідача в момент розповіді. Почергове застосування ретроспективної «точки зору», яка відсилає до минулого, до своїх колишніх переживань, і синхронної «точки зору», яка актуалізує момент розповіді, дає можливість оцінити події з різних часових позицій: з позиції дев'ятирічного хлопчика, який дізнався про інтимний зв'язок його вчительки, і з позиції вже дорослої людини, яка коментує вчинки дитини.

У наведеному прикладі світ підлітка відображений через повідомлення оповідача-дорослого, який застосовує ретроспективну «точку зору», на що вказує синтаксична й лексична будова розповіді: *A onze ans, je mesurai l'injustice que subissait mon pays, j'y devins sensible, et la révolte se creusa une place dans ma poitrine qui s'élargissait. [...]*

Un jeudi, mon père passa devant ma chambre et m'aperçut, occupé à me cogner les poings contre les murs; certes j'endommageais plus mes articulations que les parois, mon combat confondant ses ennemis, mais je ne pouvais cesser de frapper. [...]

Il me prit par la main et m'emmena dans un réduit aménagé sous la maison. Là, je découvris le trésor de mon père, les livres que quelques années auparavant, on lui avait demandé de retirer de la Bibliothèque, et qu'il avait conservés, au lieu de les envoyer au ministère pour destruction, enreposés sur plusieurs rayonnages dans notre cave, dissimulés derrière de vieux kilims [3, с. 19].

Персонаж-суб'єкт – це підліток, який навряд чи здатний виразити свої думки так, як це робить дорослий оповідач, тому останній «редагує» бачення й сприйняття персонажа. Згадуючи минуле, оповідач не тільки відновлює ланцюжок подій, але й аналізує їх, своєю реакцією на них: *De ce jour, j'attrapai le goût de la lecture, ou de la liberté – ce qui s'équivaut – et employai mon adolescence à repérer le bourrage de crâne idéologique qu'on nous infligeait au lycée, à m'en protéger, tentant d'apprendre à penser d'une façon distincte, par moi-même. Mes sœurs se mariaient. A cette époque-là, je découvris que, bien qu'évoluant parmi des femmes, je n'étais pas une fille. Parce que les filles, elles n'ont que ça en tête, se marier, ça les obsède [...]*

«*La famille s'élargit*», clamait ma mère, les larmes ruisselant sur ses joues, et cela signifiait «*La maison se vide*» [3, с. 19].

У наведених уривках йдеться про одиничні події (Passé simple) і повторювані (Imparfait). Часові локалізатори дії майже відсутні. Що стосується висловлювання з локалізатором *auparavant*, то описувана дієсловом у Plus-que-parfait подія відноситься до життя його батька. Отже, оповідач розповідає те, що дізнався від нього.

Plus-que-parfait у сполученні з часовим локалізатором також використовується при переході від представлення конкретних фактів до передачі емоційних вражень або мисленневих процесів. Так, у наступному прикладі дієслівні форми Passé simple обмежуються констатацією факту: господиня ферми погодилася принести археологу старий посуд з підвалу. Уживання Plus-que-parfait у сполученні з дейктичним локалізатором передування *autrefois* відноситься до думок археолога про можливе призначення посудини в минулому: *La structure grossière de la pâte de verre, les bulles et les filandres achevèrent de me convaincre. J'insistais auprès de la fermière afin qu'elle m'en montrât d'autres et elle finit par remonter du fond de sa cave un vieux cageot de petites fioles octogonales, enveloppées de papier-journal et qui avaient dû contenir autrefois de l'alcool ou du désinfectant* [1, с. 175].

Отже, сполучення «Plus-que-parfait + локалізатор передування» маркує передування дії відносно точки референції, у ролі якої виступає момент мовлення, сприйняття або результат роздумів експліцитного чи імпліцитного суб'єкта «точки зору». Часові локалізатори *un jeudi, de ce jour* реалізують функцію Passé simple. Тут оповідач починає інтригу, указуючи на неї.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Emmanuel F. Galastera. Paris: Editions ALINEA, 1992. 280 p.
2. Jardin A. La maitresse est une femme. Histoires d'enfance. Paris: Editions Robert Laffont, 1998. 267 p.
3. Schmitt E.-E. Ulysse from Bagdad. Paris: Albin Michel, 2008. 309 p.

СПЕЦИФІЧНІ ОЗНАКИ КОМПОНЕНТА «НАЦІЯ» У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ ФРАНЦІЇ

Вікторія ЩЕРБАКОВА (Умань, Україна)

Зародження уявлень про націю пов'язане з трансформацією концепту «Patrie» у французькій мові Франції під впливом ідей Просвітництва й подій Французької революції. На думку Л. Февра, уявлення про націю у французькій культурі з'явилися в кінці XVII – на початку XVIII ст.: «Нація – це психологічна категорія; вона складається не з окремих індивідів, а з груп (сім'ї, школи, церкви), які об'єднані спільною метою» [9, с. 359]. Усвідомлення нації пов'язане з переходом до більш широкого співтовариства з національною територією й національною свідомістю. Поняття «держава» («état») і «нація» («nation») до XVIII ст. існували окремо: «État: le pays qui est sous une même domination. Nation: tous les habitants d'un même État, d'un meme pays, qui vivent sous les mêmes lois et usent du même langage» [9, с. 156] – «Держава: країна, яка має одного правителя. Нація: усі жителі однієї держави, однієї країни, які живуть за одними законами й говорять однією мовою». Це розмежування держави й нації існувало й у XVIII ст., державний діяч А. Тюрго в 1751 р. писав, що «держава – люди, об'єднані одним правлінням, нація – люди, об'єднані однією мовою» [8, с. 71].

Ш.-Л. Монтеск'є зауважував: «За монархічного правління держава існує окремо від любові до батьківщини... Древні були більше за нас прихильні до батьківщини й помирили разом із нею. Якщо захоплювали їхні міста, вони ставали рабами або гинули. Ми ж тільки змінюємо правителів. Саме любов до батьківщини надавала античним історіям благородства, якого немає в нас» [8, с. 79].

Для Ж.-Ж. Руссо справжній громадянин – добродішній і відповідальний член суспільства, патріот, він цікавиться життям громади, підкорюється її волі. Громадянин має бути готовий віддати державі своє життя, якщо це буде потрібно, тобто священне право природи, право на життя може бути обмежене

волею громади. У цьому разі громадянин «повинен померти, тому що тільки за цієї умови він жив до цього часу в безпеці і тому що життя не тільки благодіяння природи, але й дар, отриманий за певних умов від держави» [7, с. 68-69].

Стаття про батьківщину («Patrie») в Енциклопедії Дідро й д'Аламбера укладена подібно: стверджується, що в часи античності батьківщина була «політичною чеснотою» демократії» («vertu politique»). Вольтер у Філософському словнику прославляє «природну релігію» й виступає проти війни, яка є «жорстокістю, несправедливістю», наслідком «штучної релігії». Загальне благо, «благо народів» розуміється Вольтером інакше: це моральне й фізичне благо суспільства, це відсутність психологічного тиску й фізичних мук (катувань, насилля, убивств) [2, с. 74]. Таким чином, у концепті «Patrie» французької мови Франції найбільш значущим стає компонент «нація». Саме народ став рушійною силою Революції кінця XVIII ст. Нація нерозривно пов'язана з державою, оскільки суверен, про якого говорили революціонери, – це народ, який тримає у своїх руках політичну владу й важелі економічного регулювання.

Протягом століть, починаючи від «Пісні про Роланда», ідея батьківщини розумілася як готовність служити Франції, захищати її й ризикувати заради неї своїм добробутом. Французький письменник і філософ Е. Ренан називав націю «душею, духовним принципом», який визначається двома факторами: минулим, тобто «багатим багажем спогадів», і теперішнім, «бажанням жити разом». «Національна ідея», вважає він, ґрунтується на героїчному минулому, великих людях, славі, які формують «соціальний капітал» нації [6, с. 90-96].

Ідея нації, за переконанням П. Нора, міститься у двох вимірах – минулому й теперішньому. Уявлення про націю тісно пов'язані з національною історією, пам'яттю, минулим, а необхідність спільно існувати тут і зараз формує національну ідентичність. Так, політизація концепту «Patrie» відображена в концепції «місць пам'яті», яка була сформульована істориками П. Нора, М. Озуф, М. Віноком та ін.

Місця пам'яті, як стверджує П. Нора, – особлива форма колективної свідомості, причому тієї її частини, яка пов'язана з пам'яттю про ключові компоненти історії. Місця пам'яті – це культурні символи, які зберігаються в людській пам'яті завдяки волі людей і часу. Такі місця у Франції багатоманітні – це предмети, абстрактні поняття, міста, персоналії, які переплітаються з політикою й ідеологією. Серед виділених П. Нора «місць пам'яті» «нація» займає особливе місце, не випадково одна з його праць називається «Nation» [9].

М. Озуф розглядала французький Пантеон в історично-культурному аспекті як місце пам'яті, що відображає важливі етапи політичної й культурної історії країни: тут поховані державний діяч і вчений Л. Карно, письменник В. Гюго, діячі революції О. Мірабо, Ж.-П Марат та інші [5].

Французький дослідник М. Вінок вивчав, як змінювалися уявлення про Жанну д'Арк, показавши, яким чином французькі історики, що представляли різні політичні й ідеологічні інтереси, «творили» й змінювали пам'ять про неї. Під час релігійних війн Ліга використовувала особистість Жанни у своїх політичних інтересах, у ХІХ ст. вона стала символом монархії, що було пов'язано з Реставрацією, яка створила культ національної героїні. Незважаючи на такі варіювання пам'яті про історичну особистість, незмінним є зв'язок цих спогадів із Францією, батьківщиною, політичну незалежність якої відстояла народна героїня. Французький історик Ж. Мішле вважав образ Жанни д'Арк символом батьківщини: «Як вона любила Францію! І розчулена Франція сама почала любити себе. Це все очевидно з перших днів, коли вона з'явилася перед Орлеаном. Народ забув про небезпеки: цей прекрасний образ Батьківщини, побачений уперше, надихнув його й захопив... Запам'ятаймо назавжди, французи, що наша Батьківщина народилася із серця жінки, з її ніжності, з її сліз, із крові, яку вона пролила за нас» [1].

Ще один жіночий образ є важливим «місцем пам'яті» – образ Свободи на барикадах, Маріанни на відомому полотні Е. Делакруа. Він символізує ідеї Республіки, батьківщини, яку уславлює національний гімн Франції, що закликає французів до боротьби проти тиранії.

Аналізуючи значення слова «patrie» в часи Революції, Ф. Контамін уживав його з великої літери, підкреслюючи цим новий імпульс цього терміна: «Люди, які робили революцію, досить швидко перетворили Батьківщину на абсолютну цінність, сотні разів повторюване слово». Цьому сприяла атмосфера напередодні війни 1792 р. й проголошення гасла «Батьківщина в небезпеці»: «білий хрест, оголена шпага, фригійський ковпак, античний девіз «Перемогти й померти за батьківщину» [9, с. 35-36]. Кардинальний розрив з минулим посилив «народний» компонент Батьківщини – державу й короля змінив суспільний договір, право на створення суверенної нації (le Souverain), яку тепер громадяни повинні були захищати ціною свого майна й життя. Саме нація стає ключовою цінністю й ключовим компонентом концепту «Patrie».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Винок М. Жанна д'Арк. Франция-память. СПб., 1999. С. 94–156
2. Гумилёв Л. Н. Этногенез и биосфера Земли. СПб., 2001. 637 с.
3. Монтескье Ш. Л. Избранные произведения. М., 1955. 799 с.
4. Нора П. Франция-память. СПб.: Издательство Санкт-Петербургского университета, 1999. 328 с.
5. Озуф М. Пантеон. *Франция-память*. СПб.: Изд-во Санкт-Петербургского университета, 1999. С. 99–121.
6. Ренан Э. Что такое нация? Собрание сочинений: В 12 т. Т. 6. Киев, 1892.
7. Руссо Ж.-Ж. Вибрані трактати. Харків: Фоліо, 2018. 608 с.
8. Холкина А. А. Концепт «Patrie» во французском языке Канады: автореф. дисс. ... канд. филол. наук. М., 2013.
9. Febvre L. *Honneur et Patrie*. Paris, 1996. 356 p.

КОМПОНЕНТ «ЛЮДИНА, СІМ'Я, СУСПІЛЬСТВО» КОНЦЕПТУ «PATRIE» У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ КАНАДИ

Вікторія ЩЕРБАКОВА (Умань, Україна)

Зауважимо, що формування французько-канадської нації було пов'язане зі створенням міцних сімей, що диктувалося стратегічними завданнями Франції в її колонії [2]. Чоловіки освоювали простори нового континенту, а жінки повинні були стати їхньою опорою. Такий образ дівчини постає в романі Л. Емона «Марія Шапделен»: Марія є втіленням краси в розумінні квебекця. Коли вона з'являється на берегах річки Перибонка після прогулянки з батьком, то викликає загальне захоплення, і селяни навіть відчувають незручність – дівчина здається «недоступною», вона «красива», «огрядна» («grosse»), «мужня» («vaillante») [3, с. 11]. У романі «Тридцять арпанів землі» Ринге робиться акцент на ставленні квебекців до кохання, яке сприймається як шанобливі й приязні стосунки між чоловіком і дружиною: «Certes, **il ne la paraît point d'irréel** et ne lui tissait pas une robe de madone; cette fille-ci **était chaussure à son pied**. I'dee qu'il s'en faisait n'avait **rien de Romanesque**. Au contraire, il savait fort bien ce qu'elle pourrait **lui donner**: forte et râblée, pas regardante à l'ouvrage, elle saurait à la fois conduire la maison et l'aider aux champs a l'époque de la moisson ... De visage avenant, bien tournée de sa personne, elle lui **donnerait** des gars solides. C'est pourquoi d'un **coeur consentant il s'était laissé aller à l'aimer ou plus justement à la vouloir** avant même l'habitude de la voir chaque dimanche. Tout le rang savait qu'elle était sa **blonde** et qu'elle serait sa **femme**» [4, с. 111-113]. – «У його думках про Альфонсину не було нічого неземного; ця дівчина ідеально йому підходила, і в цьому не було нічого романічного. Навпаки, він добре розумів, що могла дати йому Альфонсина: сильна, коренаста, працелюбна дівчина стане гарною господинею й буде допомагати йому під час жнив... гарна й міцної статури, вона подарує йому здорових синів. Тому він звик до цієї думки й так закохався в неї, точніше, забажав її ще до того, як вони стали бачитися щонеділі. Усі в селі знали, що Альфонсина була його нареченою, майбутньою дружиною».

Альфонсина й Евкарист родом із хліборобських сімей, не селянських («paysannes»), а «земельних» («terriennes») від слова «terre» («земля»). Вони знають, що одружаться, однак Альфонсина до шлюбу не дозволяє нареченому нічого зайвого, крім обіймів, оскільки «як будь-яка сільська дівчина, вона добре розуміла, що отримане задарма не завжди купляється». Любовні стосунки до заміжжя визначені неписаним кодексом честі, тому саме слово «кохання» украй рідко згадується. Відносини чоловіка й жінки регламентовані суспільством, схвалюються такі якості дівчини, як терпіння, працелюбність, цнотливість. Зустрічі («fréquentation») між молодими відбуваються в тій самій «великій кімнаті» в присутності старших, де збираються гості. Мати Шапделен у романі Л. Емона розповідає доньці, що коли батько залицявся до неї, то приходив у гості до її родини щонеділі протягом трьох років. Якщо молодята одружувалися в травні, то це вважалося запорукою щасливого кохання й добробуту – недарма Марія Шапделен нетерпляче чекає весни, коли повернеться її наречений Франсуа.

Загальне благо – ось мета шлюбного союзу. *Евкарист при виборі дружини керується виключно реальними, приземленими, зовсім не романтичними міркуваннями: спочатку використовується дієслово «давати» – Альфонсина, дівчина як кров з молоком, гарна, здатна вести господарство й допомагати в полі; вона народить міцних синів. Після дієслова, яке позначає «дарувати, давати», йде дієслово «любити» («aimer») – кохання ніби народжується з практичних міркувань.*

Виділимо ще один ланцюжок: *sa blonde – sa femme*, який символізує два етапи стосунків – залицяння (у романі вжито дієслово «courtiser», яке розуміється як невинні знаки уваги), потім одруження. Для кожного етапу – свої стосунки й принципи. Важливо й те, що молоді люди – рівня, вони симпатичні одне одному, походять з одного соціального середовища (використовується фразеологізм «chaussure à son pied»). Влучний стійкий вислів говорить про те, як важливо для двох людей, які збираються пов'язати свої життя, належати до однієї соціальної групи. Ще один важливий факт – перед одруженням Евкарист розмовляє зі священником:

Le curé: – Tu **prends** une **bonne fille**: t'es **bon garçon**. Vous allez faire **bon ménage** et je vous souhaite **beaucoup d'enfants** – «Ти гарний хлопець і хорошу дівчину береш за дружину. У вас добре господарство, і я бажаю вам більше діток»;

Euchariste Moisan: – Si le **Bon Dieu** veut, j'tacherai d'en faire instruire un, pour qu'il fasse un pretre, soit dit **sans vous offenser**. Et qui soit comme vous, m'sieu le cure, toujours **avenant et prêt à aider le pauvre monde** [3, с. 78]. – «Я зроблю все можливе, щоб один з наших майбутніх дітей став священником, якщо буде на те воля Бога, але й вас не залишу в скруті. Та ще щоб він ріс таким самим добрим, як ви, щоб бідним людям допомагав». У фразі священника прикметник «**bon**» у сполученні з цими іменниками означає «хороша людина», «зразковий селянин», «добропорядний християнин». *Логіка щастя така: дві людини мають поєднатися в шлюбі* (дієслово «prendre» свідчить про активну роль чоловіка в межах традиційної культури, про першість чоловічого начала), щоб утворити сім'ю (народження кількох дітей дуже важливе) і «міцне господарство».

Особливості характеру канадських жінок описані А. Бюї: «З дитинства уродженка Канади є незалежною, у своїй поведінці вона керується власними принципами. Вона не дозволить пристрастям узяти верх над здоровим глуздом; з дитинства думає про створення сім'ї, у якій буде головною, намагаючись у всьому наслідувати матір, що можна назвати домашньою чеснотою [les vertus domestiques]. Якщо вона відчує, що робить неправильно, то прислухається до здорового глузду. У ній сильно розвинена доччина любов, яка породжує любов материнську» [1, с. 69-71]. Більше того, після одруження життя канадійки зосереджене на маленькому світі нової сім'ї, за яку вона відповідає, тому сім'я для канадської жінки асоціюється з батьківщиною, маленькою державою, главою якої вона є.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Buies A. Lettres sur le Canada: Etude sociale. Montréal, 1968. 506 p.
2. Cartier J. Voyages en Nouvelle-France. Montréal, 1977. 249 p.

3. Hémon L.Maria Chapdelaine. Paris, 1973. 245 p.
4. Ringuet. Trente arpents de terre. Montréal, 1973. 328 p.

CAMBRIDGE CORPUS OF ACADEMIC ENGLISH AS A SOURCE OF LINGUISTIC STUDIES

Eva LELÁKOVÁ (University of Žilina, Slovakia)

Corpus linguistics aims to describe language use rather than identify linguistic universals [Bonelli, 2010, p.15]. It represents the investigation of linguistic research questions that have been framed in terms of the conditional distribution of linguistic phenomena in a linguistic corpus [Stefanowitsch, 2020, p.50]. Modern corpora have been developed to determine selected criteria for the texts and to acquire the required data for language study. They refer to various databases and allow the users to investigate them. The appearance of the words organized in the pattern throughout the corpora helps with the exploration of words in constructions, phrases, and clauses formed in the sentences. Thomas [2017, p.3] believes that the most important skills when using the corpus are knowledge (by gaining information from the corpus), information (contributed into structured and interpreted data), and data. In addition to this, modern corpora represent a valuable source of data for scholars investigating ESP vocabulary [Lackova, 2020, p.51].

Basic types of corpora (e.g., parallel, multilingual, reference, specialized, learner, diachronic, and monitor ones) can be used both in quantitative and qualitative analyses [Baker et al., 2006, p. 53]. They provide data on a wide range of linguistic phenomena – lexical, morphological, syntactic, and semantic ones. The quality and quantity of this data are affected by the corpus size, its architecture and interface, variation within English, and genre coverage [Biber & Reppen, 2015, p.12]. The actual linguistic investigations based on compiled and annotated corpora require retrieval tools and methods – especially concordance, frequency lists, keywords, n-grams, and collocations. Corpus construction and analyses are carried out through software such as *WordSmith Tools*, *Monoconc Pro*, and *Word Sketch Engine*.

The Cambridge Academic English Corpus (CAEC) was tagged by TreeTagger using Penn TreeBank tagset with Sketch Engine modifications and offers word sketch, thesaurus, word lists, n-grams, and concordance functions [Sketch engine, 2022]. It is made up of the texts collected from a written and spoken academic language used at US and UK institutions. The texts refer to lectures, seminars, student presentations, journals, essays, and textbooks and are divided into the categories: gender (female and male), genre (12 genres – case study, creative writing, critique/evaluation, dissertation/thesis, essay, exercise, explanation, literature survey, methodology recount, proposal, problem question, and research paper), subject (35 subjects – e.g., music, architecture, business, chemistry, art and design, linguistics, and mathematics), nationality (e.g., qualification required (A-level or equivalent, doctoral degree, master’s postgraduate degree or equivalent, post-doctoral research, and undergraduate degree or equivalent), age (16-65), mother tongue (72 options – e.g. Spanish, Slovak, Swedish, Bulgarian, Turkish, Ukrainian/Russian, Korean, English, Dutch, etc.), and division (Art & Humanities, Life Sciences, Physical Sciences, and Social Sciences).

CAEC is a very rich source of data useful for linguistic investigations. In our study we concentrate on the synonymic chain consisting of three concessive conjuncts *however*, *nevertheless*, and *nonetheless* and compare the frequency of their use in the corpus texts. We use Word Sketch Difference – an extension of the Word Sketch – that allows us to compare/contrast two words by analyzing their collocations and by displaying the collocates divided into categories based on grammatical relations [Symseridou, 2018, p. 68].

When comparing the conjuncts *however* and *nevertheless*, we conclude that *however* occurs in the texts 5,214 times and *nevertheless* only 534 times. The difference is even more visible when we contrast *however* to *nonetheless* (5,214: 47). And finally, the ratio 534:47 refers to conjuncts *nevertheless* and *nonetheless* and their frequency of use in CAEC.

Using Word Sketch Difference, we can also deduce and analyze in which collocations the synonymic words are applied, e.g.,

note+ however: *It should be **noted however** that the study did not find extraversion to...* (dissertation thesis on psychology, 43-year-old woman, UK)

note+ nevertheless: (no collocation was found)

note + nonetheless: *It should be **noted nonetheless** that the failures of the Second Crusade did ...*(essay on history, 19-year-old man, UK)

however + suggest

I. *Hermes' speech **suggests however** that any conscious choice or judgment...*
(essay on tragedy, 21-year-old woman, UK)

II. *Source D **however suggests** that the main reason for his downfall was...*
(essay on Henry VII, 17-year-old man, UK)

nevertheless + suggest

I. *... findings **nevertheless suggested** that LLL at elementary to upper-intermediate levels may provide only limited opportunities...*
(research paper on linguistics, 21-year-old man, UK)

II. *... results **nevertheless suggested** that, potentially, disciplines may contain substantially more internal variation*
(research paper on linguistics, 21-year-old man, UK)

nonetheless + suggest (no collocation was found)

Linguistic observations of The Cambridge Academic English Corpus will lead to a great number of findings applicable not only in the fields of lexicology, morphology, syntax, semantics, stylistics, pragmatics, and sociolinguistics but also in language pedagogy and methodology. By consulting CAEC, language teachers and learners will receive realistic, illustrative, and up-to-date data and improve not only their reading skills but also their academic writing and communication, which has gradually become “a vital technical tool of all kinds of professionals constituting an inseparable component of a learner’s domain knowledge and literacy” [Hundarenko, 2021, p. 62].

REFERENCES

- [1] Baker, P., Hardie, A., McEnery, T. (2006). *A Glossary of Corpus Linguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd.
- [2] Biber & Reppen. (2015). *The Cambridge Handbook of English Corpus Linguistics*. Cambridge University Press.
- [3] Bonelli, E.T. (2010). Theoretical Overview of the Evolution of Corpus Linguistics. *The Routledge Handbook of Corpus Linguistics*. Routledge.
- [4] Hundarenko, O. (2021). *Students' Voice on Feedback and Instructions in Academic Writing: (Based on Erasmus Teaching Experience in Slovak and Hungarian University)*. *Advanced Education*, 8(19), 62–68. <https://doi.org/10.20535/2410-8286.234216>
- [5] Lacková, M. (2020). *Corpus-based Analysis of Lexicosemantic Behaviour of Nervous System Diseases Names*. *Arab World English Journal*, 11(4), 50-65.
- [6] Sketch Engine. Word Sketch Difference. Cambridge Academic English Corpus. (2022). Retrieved January 7, 2022, from: <https://app.sketchengine.eu/#sketchdiff?corpname=preloaded%2Fcupcamcae6>
- [7] Stefanowitsch, A. (2020). *Corpus Linguistics: A Guide to the Methodology*. Language Science Press.
- [8] Symseridou, E. 2018. The Web as a Corpus and for Building corpora in the Teaching of Specialised Translation: The Example of Texts in Healthcare. *FITISPOS International Journal*, 5(1), 60-82. <https://doi.org/10.37536/FITISPos-IJ.2018.5.1.160>
- [9] Thomas, J. (2017). *Discovering English with Sketch Engine*. Lighting Source UK Ltd.

**FEATURES OF DISTANCE LEARNING IN CONDITIONS
OF THE COVID-19 PANDEMIC**

Oksana LEVCHENKO (Kropyvnytskyi, Ukraine)

During COVID-19 pandemic the entire world of education has faced the problem of effective use of Internet technologies in distance learning. Higher education institutions have encountered a special challenge, as much attention is paid to the training of future professionals. Nowadays, the issues of integration of traditional pedagogical methods and new information technologies in education create one of the most actual areas for researching innovative methods of complex educational activities.

The pace of modern development, recent challenges encountered by the world in 2019 and the introduction of the Internet and distance communication in the educational process of higher education significantly affect formation of the educational environment in general, and especially the environment conducive to the formation of future professionals [4, p. 4]. Therefore, in the context of online student-oriented learning, vocational training should take place in a specifically organized information space, that aims to provide conditions for the implementation of educational programs using the latest technologies and Internet platforms (Google Classroom, Moodle, Zoom, etc.)

The National Strategy for the Development of Education in Ukraine up to 2021 [3] among the main directions of state educational policy aims to ensure its accessibility and development of scientific and innovative activities in education, to improve the education quality on an innovative basis; informatization of education, improvement of library and information resources for education and science and among its main tasks is ensuring the systematic improvement of the quality of education on an innovative basis, scientific and methodological support of the educational process; ensuring the creation of conditions for the development of modern teaching aids (methodic, electronic, technical, information and communication, etc.).

Considering the global educational trends and rapid experience exchange, the training of future professionals is carried out using mobile learning environments. The term mobility should be understood not only as the use of mobile devices (phones, tablets, laptops, etc.), but also the variety of mobile software.

In traditional methods of the educational process organization, educational material is presented linearly in volume and sequence. This allows ensuring the functioning of the educational environment of the higher education institution according to students' interests. This approach enables to integrate multimedia, interactive, Internet technologies in the curriculum of higher education; it motivates students' interest, turns learning into a cognitive process. The following software and services have been discovered and verified so far:

1) Google services (Blogger, Google Classroom, Google Drive, Gmail, Google Mobile, Google Talk, Google Sites, Google Voice, YouTube, etc.) for communication and collaboration with documents;

2) Bookvar.net, Google, FreeMind, Graphs, Mind42, Mindomo, Text2mindmap, Webbing tools, WiseMapping, Zoho and other tools for building knowledge maps;

3) Facebook, Twitter, Instagram, YouTube are social networks for creating communities, consultations, discussions, advertising, etc.;

4) Online libraries, educational (Na Urok, Osvitoria, Prometheus) and research-oriented (Wikipedia) information networks, online translators, open online textbooks (<http://pidru4nik.com/>);

5) Skype, Viber, Telegram, WhatsApp as telephone tools.

Thus, the integration of mobile educational environments in the training of future professionals allows generating non-standard ideas for processing large amounts of information, presentation and visualization of educational components, optimization of gaining knowledge in global pandemic conditions.

REFERENCES

1. Polat Ye. Novyye informatsionnyie tehnologii v sistemie obrazovaniia. M, 2006, p.3.
2. Soia O. Integration of Modern Educational Environments. UMCS/innovation methods of organization. 2019, p.141.
3. The National Strategy for the Development of Education in Ukraine up to 2021: Decree of President of Ukraine of 25.06.2013, No 344.

4. Velychko S. Suchasne osvितnie seredovyshche. Naukovi zapysky. Pedagogichni nauky. Kirovohrad, 2008. Iss.77, p.3-8.

ВИКОРИСТАННЯ ПРОЄКТНОГО НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Оксана СТАРИК (Кам'янець-Подільський, Україна)

Сучасні вимоги суспільства до якості освіти зумовили провідних фахівців переглянути стандарти освіти, що призвело до її реформування. Зміст освіти переорієнтовується на заняття, що мають виховувати загальнолюдські цінності, на самостійний творчий пошук, саморозвиток, вміння мислити і аналізувати. Здобувачі освіти повинні думати, розуміти суть речей, осмислювати інформацію і вже на основі цього аналізувати її та застосовувати в конкретних умовах, формулювати й відстоювати свою думку. Адже стрімке зростання інформатизації та діджиталізації охопило всі сторони життя сучасного суспільства і найбільш вразливими до інформаційного впливу виявились діти та молодь. Саме тому батьки та педагоги повинні підготувати дітей та молодь до безпечного, свідомого та грамотного використання інформаційних ресурсів, навчити критично мислити та бути самостійними.

На заняттях української мови та літератури необхідно навчити студентів з особливими освітніми потребами думати, аналізувати, систематизувати, знаходити компроміси, виділяти головне, критично ставитися до будь-яких аргументів, вміти відстоювати свою позицію. Важливо навчити людину самостійно орієнтуватися в інформаційному просторі та успішно її використовувати, а для цього необхідно формувати здатність особистості творчо, нешаблонно мислити, самостійно і постійно поповнювати свої знання. Одним із шляхів модернізації освітньої системи України постає впровадження в навчальний процес інноваційних педагогічних технологій і методів навчання.

Інновації (англ. innovation - нововведення) - впровадження нових форм, способів і умінь у сфері навчання, освіти та науки. Важливий напрямок упровадження інноваційних технологій – це інтенсифікація навчального процесу та максимальна активізація студентів у ньому [3]. Є велика кількість сучасних методів та прийомів навчання, але серед них варто виділити саме проєктне навчання. Проєктна технологія передбачає створення викладачем сприятливих умов під час навчального процесу, за яких результатом є вдосконалення індивідуальних здібностей студента, виховання мотивації, особистісних та вольових якостей.

Під час вивчення української мови та літератури слід розкривати практичну цінність вивчення цих наук, формувати вміння студентів самостійно конструювати свої знання.

Метод проєктів зорієнтований на самостійну діяльність студентів (індивідуальну, парну чи групову), яку вони виконують протягом певного відрізка часу. Даний метод передбачає вирішення якоїсь проблеми, яка вимагає інтегрованих знань, дослідницького пошуку для її вирішення. Результати виконання проєктів повинні бути відчутними: якщо це теоретична проблема, то конкретне її вирішення, якщо практична - конкретний результат. Готуючись до заняття за методом проєктів, викладач має чітко усвідомлювати, який проєкт він запропонує студентам. Проєкт – це «п'ять П»: проблема – проєктування – пошук інформації – продукт – презентація. Завдяки проєктному методу навчання студенти усвідомлюють всю технологію розв'язання задач – від постановки проблеми до отримання результату [2, с. 118-130]. Так відбувається взаємозв'язок теоретичних знань із практичними вміннями, а розвиток студента стає ключовим визначенням навчання.

Вивчення української мови і літератури спрямоване не тільки на засвоєння певних знань, але й на розвиток особистості студента. Отже, побудувати навчальний процес з урахуванням потреб та здібностей кожного здобувача освіти з особливими освітніми потребами можливе лише із застосуванням сучасних освітніх технологій навчання, які дозволяють студенту безпосередньо приймати участь в побудові навчального процесу, здійснювати міцне і свідоме

засвоєння знань, розвивати логічне і критичне мислення, підвищувати творчу активність та вміння самостійно працювати, сприяє формуванню інформаційної цифрової компетентності, надбанню умінь, життєво-необхідних компетентностей, емоційного інтелекту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Державні стандарти базової і повної середньої освіти // Сільська школа України. – 2003. – № 6. – С. 34–36.
2. Ісак О. Застосування нових інформаційних технологій в системі вищої освіти: переваги та недоліки // Технологічна освіта: досвід, перспективи, проблеми. 2010. №6. С. 118-130.
3. Наволокова Н. П. Практична педагогіка для вчителя: навчальний посібник / Н. П. Наволокова, В. М. Андрєєва. – Харків, 2009. – 120 с.
4. Шарова, Т.М., Соловій, О.І. (2018) Використання інформаційних технологій у навчальному процесі вищої школи. Інформаційні технології в освіті та науці: зб. наук. пр. (10). С. 355-359.

ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ ТА ТИПОЛОГІЯ МОВЛЕННЄВИХ СТРАТЕГІЙ І ТАКТИК

Алла КАЧАН, Алла ПАЛАДЬЄВА (Умань, Україна)

Особливістю комунікативно-прагматичного підходу до вивчення рекламного дискурсу слід уважати аналіз стратегій і тактик, які застосовуються укладачами рекламних повідомлень. Сучасна лінгвістика запозичила терміни «стратегія» і «тактика» з теорії планування воєнних дій, у якій стратегія визначається як мистецтво проведення війни або масштабної операції в цілому, а тактика – складова частина військового мистецтва, що охоплює теорію і практику ведення конкретних операцій. Оскільки кінцева мета будь-якого рекламного мовлення є «завойовницькою», рекламодавець організовує сприйняття повідомлення таким чином, щоб заволодіти увагою адресата й отримати прихильність по відношенню до своїх ідей. За аналогією

можна говорити про те, що рекламна (мовленнєва) діяльність організовується копірайтерами стратегічно.

Аналіз наукових праць, присвячених дослідженню стратегій у різних типах дискурсу, дає змогу виявити тенденцію прикладного опису конкретних стратегій та їх реалізації у різних мовленнєвих ситуаціях. Поняття комунікативних стратегій і тактик досліджували такі зарубіжні та вітчизняні лінгвісти, як: В. Дем'янков, О. Факторович, Є. Шейгал, І. Труфанова, Є. Ключев, Г. Матвеева, М. Добрякова, Ю. Іванова, О. Іссерс, Є. Шевченко, І. Гулакова, Н. Ощепкова, Т. Третьякова, О. Федорова, В. Мулькеева, О. Паршина, М. Чуриков, О. Саприкіна, І. Фролова, О. Ярославцева, К. Заламун, Т. ван Дейк, А. Тільманн, В. Холлі, Г. Вольф. Таким чином, стратегії досліджувалися у науковому, художньому, публіцистичному, мас-медійному, комп'ютерному, юридичному дискурсах. Невипадковим є те, що термін «стратегія» набув стійкого утвердження та численних тлумачень у лінгвістичній літературі.

У сучасній лінгвістиці немає загальноприйнятої, чітко визначеної типології комунікативних стратегій. Це можна пояснити розмаїттям комунікативних ситуацій, у кожній із яких комуніканти використовують комунікативні стратегії, а також проблемою визначення відповідних критеріїв для їхнього розподілу та розмежування. Розглянемо найбільш поширені класифікації стратегій як явища комунікації [8]. Лінгвісти Т. ван Дейк та В. Кінч запропонували класифікацію, у якій розрізняють стратегії відповідно до характеру процесів породження й розуміння дискурсу: 1) пропозиційні; 2) локальної зв'язності; 3) макростратегії; 4) схематичні; 5) продукційні; 6) стилістичні; 7) риторичні; 8) невербальні; 9) конвертаційні [2].

З погляду функціонального підходу О. Іссерс виокремив основні та допоміжні стратегії. Основні стратегії спрямовані на вплив на адресата й лінгвістичне «підкорення» інших комунікантів. Основною стратегією є така, яка є найбільш значущою щодо ієрархії цілей та мотивів комунікантів. Допоміжні комунікативні стратегії характеризують конкретну розмову із чітко визначеними цілями. Ці стратегії сприяють ефективному впливові на адресата,

що досягається за допомогою правильної організації діалогічної взаємодії [5].

Беручи до уваги етнічні, соціальні, вікові, гендерні, особистісні, часові фактори, що мають вплив на формування комунікативних стратегій і тактик, здійснено класифікацію, представлену у вигляді набору опозицій: універсальні – етнічно-специфічні; загальноновживані – індивідуальні; загальноновживані – статусно-зумовлені; загальноновживані – вікові; унісекс – гендерно-марковані; вербальні – невербальні; атемпоральні – обмежені в часі; кооперативні – конфліктні; адресантно-орієнтовані – адресатно-орієнтовані; інформативні – спонукальні [1].

Загальноприйнятою є типологія комунікативних стратегій, яка базується на діалогічній взаємодії відповідно до результатів комунікативної події – гармонії чи конфлікту. Стратегії, відповідно до цього, поділяють на кооперативні та некооперативні (конфліктні, конфронтаційні) [4]. Стратегії кооперації застосовують у комунікації, де співрозмовники реалізують свої комунікативні наміри, зберігши комунікативну рівновагу. Тут комунікативна взаємодія комунікантів характеризується швидким формуванням спільної картини ситуації, підтвердженням обопільних ролевих очікувань, взаємною емпатією. Кооперативні – ті стратегії, що сприяють ефективній організації мовленнєвої події. Реалізація кооперативних комунікативних стратегій уможлиблюється за допомогою тактик кооперації та згоди, схвалення, компліменту, поступки тощо [4].

У рекламному дискурсі комунікативні стратегії сприяють організації реклами, орієнтованої на здійснення прагматичного впливу на адресата. Намагаючись реалізувати комунікативну мету та одержати бажаний результат, рекламотворці обирають таку стратегію, яка дає змогу максимально ефективно реалізувати їхні наміри шляхом мовленнєвого впливу на поведінку адресата.

Існують різні визначення поняття «комунікативна тактика». Тактику визначають окремим інструментом реалізації загальної стратегії, мовленнєвою дією, що відповідає певному етапу реалізації комунікативної стратегії [7], системою дій, що забезпечує ефективну реалізацію стратегії [5],

набором локальних риторичних прийомів та ліній поведінки, що співвідносяться з локальними цілями інтеракції [6]. З позиції членування мовленнєвого потоку тактика є мовленнєвою дією – мінімальною одиницею, яка покликана забезпечити реалізацію обраної комунікативної стратегії [9]. Під тактикою розуміють комунікативні ходи, що сприяють вирішенню стратегічного завдання під контролем відповідної стратегії. Комунікативні ходи представлені набором мовленнєвих дій, що використовуються для реалізації певної стратегії [3].

Отже, стратегії і тактики перебувають в ієрархічних відносинах і реалізуються як мінімум у трьох планах ментально-об'єктивних відносин: концептуально-тематичному, функціонально-прагматичному, формально-стилістичному. Концептуально-тематичний план пов'язаний із відбором змісту (теми), закладеної в текст інформації. Під функціонально-прагматичним планом розуміють функціональну спрямованість тексту або той комунікативний ефект, якого він повинен досягнути. Формально-стилістичний план є системою актів вибору та комбінування мовних засобів, які забезпечують мовленнєве формулювання задуманих цілей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Белова А. Д. Комунікативні стратегії і тактики: проблеми систематики. *Мовні і концептуальні картини світу*: зб. наук. пр. Київ, 2004. №10. С. 11–16.
2. Дейк Т. А. Стратегии понимания связного текста. *Новое в зарубежной лингвистике*. Москва, 1988. Вып. 23: Когнитивные аспекты языка. С. 153–211.
3. Дубенко О. Ю. Англо-американські прислів'я та приказки. Вінниця: Нова Книга, 2006. 416 с.
4. Іващишин О. М. Англійські термінологічні словосполучення у текстах з проблем техногенного впливу на довкілля: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 2007. 20 с.
5. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. Москва: Едиториал УРСС, 2002. 284 с.

6. Макаров М. Л. Основы теории дискурса. М.: ИТДГК «Гнозис», 2003. 280 с.
7. Сковородников А. П. О необходимости разграничения понятий: риторический прием, стилистическая фигура, речевая тактика, речевой жанр в практике терминологической лексикографии. *Риторика-Лингвистика*. 2004. №5. С. 5–11.
8. Томащук Ю. О. Дискурсивно-прагматичні характеристики англомовного інтернет-інтерв'ю (на матеріалі Інтернет-журналів для підлітків “gUrl”, “Seventeen”, “Teen Vogue”): дис. канд. філ. наук: 10.02.04. Луцьк, 2016. 243 с.
9. Труфанова И. В. О разграничении понятий: речевой акт, речевой жанр, речевая стратегия, речевая тактика. *Филологические науки*. Ростов: РГУ, 2001. №3. С. 56–65.

ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСОБИСТОГО ІМЕНІ В КОНТЕКСТІ ЛИСТУВАННЯ: НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Ірина БІЛЕЦЬКА (Умань, Україна)

З одного боку, є вже чітко визначена сфера застосування імен, яка фіксується в словниках і граматиках, але, з іншого боку, коли ми переходимо з мови в мовлення, з'являються нестандартні й оригінальні тенденції в ім'ятворенні, які можна охарактеризувати як індивідуально-авторські. В цьому плані епістолярна творчість є прикладом такого використання особистих імен. Листи є своєрідним художнім спілкуванням. У них наочно присутнє індивідуально-авторське вживання і сприйняття імен, яскраво простежується їх соціальне життя, що має більш приватний характер і стосується, головним чином, кола сім'ї і друзів.

В якості підтвердження сказаного були вивчені листи Бернарда Шоу, епістолярна спадщина якого є зразком англійської прози і невід'ємною частиною

його творчості. Для цієї мети були відібрані окремі листи до відомих і талановитих англійських актрис Петрік Кемпбелл (Patrick Campbell) і Еллен Террі (Ellen Terry). Всі ці листи є дружніми, оскільки тих, до кого вони адресовані, пов'язували дуже добрі і теплі відносини з Б. Шоу, і це чітко простежується в аналізованому листуванні.

В листах до молодої актриси Моллі Томпкінс Бернард Шоу виступає чуйним та уважним учителем і наставником і дає їй цінні рекомендації з питань акторської майстерності. Тут ми знаходимо цікаві випадки реалізації її імені:

1) офіційне апелятивне вживання (звернення) повної форми, що включає особисте і родинне ім'я – Molly Tompkins: «*To Molly Tompkins*» [2, с. 346].

2) офіційне референційне вживання (згадка в тексті) повної форми – Molly Tompkins: «*Why dont you boldly call yourself Molly Tompkins professionally ... Molly Tompkins is a challenge – a gesture. Try it*» [2, с. 348].

Потім ми бачимо, як це ім'я набуває різних форм, які висловлюють близьке і дружнє ставлення до об'єкта іменування Molly Tompkins:

3) апелятивне вживання особистого імені з супутнім займенником і прикметником в препозиції – my dear Molly: «*My dear Molly. Have the Italian papers reported to me as disappointed with Russia and unhappy about it?*» [2, с. 350].

4) референційне вживання детермінованої форми в метафорично-переносному значенні – the Molly: «*Or why shouldnt he work in wood – a delightful art – and make figure-heads for the coasting schooners, half of which are called the Molly*» [2, с. 348].

5) апелятивне вживання дериваційної форми, утвореної за допомогою форманта -mia італійського походження зі значенням «мій» – Mollimia: «*I think you must have something more than a postcard, o Mollimia, to greet you after your joumey*» [2, с. 348].

6) злиття особистого і родинного імен в єдине ціле в апелятивному вживанні – Mollytompkins: «*Dear Mollytompkins, There are two ways of getting across the footlights*» [2, с. 346].

В листуванні з Петрік Кемпбелл [2, с. 325–338]. Бернард Шоу обговорює різні питання, пов'язані з її акторськими роботами, театральним життям того

часу, а також висловлює своє ставлення до інших акторів і актрис. В усіх цих листах відчувається тепле ставлення до неї, що підтверджується тими формами її імені, які Б. Шоу використовує, або звертаючись до неї, або говорячи про неї, причому вживається не тільки її псевдонім Patrick Campbell, але і її справжнє ім'я Beatrice Stella Tanner. Зустрічаються такі варіанти її імені:

1) офіційне апелювативне вживання повної форми, яка включає особисте і фамільне імена – Patrick Campbell: «*To Patrick Campbell*» [2, с. 325].

2) офіційне референційне вживання повної форми і тільки фамільного імені – Mrs. Patrick Campbell і Mrs. Campbell: «*Mrs. Patrick Campbell failed*» [2, с. 325].

Далі наводяться різні варіанти цього імені, які воно набуває як результат дружнього ставлення до об'єкта іменування Patrick Campbell:

3) референційне вживання зменшувальної форми Patrick в тексті листа до Еллен Террі – Mrs. Pat: «*You must have spent hours before the glass, getting up that success of personal beauty, merely to ecraser Mrs. Pat*» [2, с. 321].

4) апелювативне і референційне вживання другого імені від Beatrice Stella Tanner – Stella: «*Oh Stella, Stella, Stella, I no longer regret anything; so take care, take care: next time it may flash out at a look, a word, a rustle of your dress, a nothing*» [2, с. 337].

5) апелювативне вживання дериваційної форми першого імені від Beatrice Stella Tanner з урахуванням її семантики – Beatrissima. Ця форма утворена від Beatrice (італійськ. < латинськ. Beatrix – «та, хто приносить щастя» < beatus – «щасливий») і латинського суфікса -issima, використуваного для утворення найвищого ступеня прикметників жіночого роду: «*Beatrissima, I have a frightful headache (do not be alarmed: I am not always ill: only once a month or so); and I am going to be horrid; so pity me*» [2, с. 325].

6) посилення другого імені від Beatrice Stella Tanner його дериваційною формою в постпозиції (з урахуванням його семантики в апелювативному вживанні) – Stella Stellarum. Вона утворена від форми родового відмінка множини латинського іменника Stella – «зірка». Таким чином, Stella Stellarum означає «The Star of Stars» – «Зірка із зірок»: «*Oh, Stella Stellarum, there is nothing more certain*

in the process of the suns than that if you attempt management on the single star system, nothing – not even my genius added to your own – can save you from final defeat» [2, с. 326].

7) посилення імені іншим ім'ям в постпозиції (з урахуванням семантики останнього в апелятивному вживанні) – *Stella Aphrodite*, де *Aphrodite* (Афродіта) – в грецькій міфології богиня любові і краси: «*Oh, Stella Aphrodite, am I really a Puritan?*» [2, с. 334].

8) звернення, утворені від апелятивної лексики і використовувані замість особистого імені, так звані «love names» («любобні імена») відповідно до термінології Л. А. Данклінга [1, с. 28] – *beauty – fullest of all the stars* (ймовірно, з урахуванням семантики імені *Stella*) і *my love*: «*Note, oh beautifullest of all the stars, that two of the failures had Shaw parts which were the very Limit of star parts for them*» [2, с. 325]. «*For instance, that you are my most tranquillizing friend and my most agitating heart's darling, and that I will delight in you, whether you are kind or unkind, long after all the seas gang dry, my love*» [2, с. 332].

Отже, індивідуально-авторськими формами імені *Patrick Campbell* (*Beatrice Stella Tanner*) є *Beatrissima*, *Stella Stellarum*, *Stella Aphrodite*, а також «любобні імена» *beautifullest of all the stars* і *my love*.

Проаналізований матеріал наочно демонструє індивідуально-авторське вживання імені як одну зі сторін його соціального життя. Крім цього, він також показує, як може варіюватися та як розширюється його зміст в залежності від плану вживання – апелятивного або референційного. Відповідно до вибраного плану ми отримуємо додаткову інформацію про зміст імені. На прикладі прямих звернень Б. Шоу до актрис (апелятивне вживання) видно, що використане ім'я має фамільярний характер. Але, з іншого боку, в тексті листів можливим є також референційне вживання імені. В цьому випадку ім'я набуває більш офіційного характеру, і в співвіднесеності людини й імені встановлюється певна дистанція.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Dunkling L. A. *First Names First*. London, 1977. 276 p.

2. Shaw G. B. Selections from Shaw. A Fearless Champion of the Truth.
M. : Progress Publishers, 1977. 420 p.

LANGUAGE PECULIARITIES OF INSPIRATIONAL SPEECHES DURING COVID-19 PANDEMIC

Olena HUNDARENKO, Daniel POLAČEK

(Žilina, Slovakia)

COVID-19 pandemic brought up many new elements into our lives and changed the world in ways that we could have never predicted. In addition to hardships that this virus brought to our society, various practical aspects of our daily lives were influenced by the disease as well. State representatives are speaking to us on a weekly basis, safety recommendations are presented to us in every corner, even the way we are interacting has altered with the application of new expressions and phrases that we would not have thought of before. The language itself has been modified due to the global pandemic in which we found ourselves.

This paper focuses on studying COVID-19 expressions in the inspirational speeches of public figures worldwide. Overall, there were selected 15 transcripts of public speeches related to COVID-19 topically with inspirational and/or motivational elements, pronounced during 2020-2021 by such political figures as: Governor General of Canada Julie Payette, Prime Minister Boris Johnson, President George W. Bush, President Cyril Ramaphosa, President Donald Trump, President Joe Biden, Queen Elizabeth II, Prime Minister Boris Johnson, Prime Minister Justin Trudeau, WHO Director-General Dr Tedros Ghebreyesus, Prime Minister Jacinda Ardern, Taoiseach Micheál Martin, First Minister Nicola Sturgeon, President Barack Obama, and Prime Minister of Australia Scott Morrison.

Below you can find an identification and comparison table (Table 1.) of specific stylistic devices within the speech samples. The table is aimed at summing up main results on the occurrence of specific COVID-19 related stylistic devices

within 15 analysed samples. These devices are encountered alongside mentioned speeches, which may prove their popularity among the political leaders worldwide and subsequently create a kind of their “pattern usage” in similar situations:

Stylistic device	Type	Samples															Total
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	
“fight the virus/COVID-19/pandemic/disease”	Metaphor	✓	×	×	✓	✓	✓	×	✓	✓	×	✓	×	×	×	×	7
“vulnerable”	Metonymy	✓	×	✓	✓	×	×	✓	✓	×	✓	×	×	×	×	×	6
“loved”	Epithet	×	×	×	×	×	×	✓	✓	×	✓	×	×	✓	×	×	4
“lockdown”	Metaphor	×	×	×	✓	✓	×	×	✓	✓	×	×	×	×	×	×	4
“fellow”	Epithet	✓	×	×	✓	✓	×	✓	×	×	×	×	×	×	×	×	4
“wave”	Metaphor	×	×	×	×	×	✓	×	×	✓	×	✓	✓	×	×	×	4
“defeat the virus/COVID-19/pandemic”	Metaphor	×	×	×	×	✓	✓	×	×	×	×	×	×	×	✓	×	3
“invisible enemy”	Euphemism	×	×	✓	×	×	×	×	✓	×	×	×	×	×	×	×	2

Table 1. Usage of common stylistic devices within the samples 1-15

- “fight the virus/COVID-19/pandemic/disease” (Metaphor) – the notion of the warfare between people and coronavirus as a common enemy appeared in seven samples with identical or almost identical choice of words;
- “vulnerable” (Metonymy) – characteristic feature that marks a group of people, which COVID-19 might have fatal impact on. It appeared in six samples with the exact contextual meaning;
- “loved” (Epithet) – an emotional attributive word appeared in four samples in total
- “lockdown” (Metaphor) – the notion which compares precautions against the virus to the confining of prisoners to their cells: it appeared in four samples in total;
- “fellow” (Epithet) – an attributive word expressing fellowship between people during hard times appeared in four speech samples;
- “wave” (Metaphor) – an idea of the destructive wave that sweeps through the country as a vivid image of the coronavirus. It appeared in four samples in total
- “defeat the virus/COVID-19/pandemic” (Metaphor) – another warfare metaphor that marks the COVID-19 as an enemy which needs to be defeated. It appeared in three samples.

- “invisible enemy” (Euphemism) – mild and metaphorical stylistic device that renames the blunt expression “virus” and appears in two samples out of 15.

Hence, the results of our research show clear prevalence of stylistic devices based on the Lexical and Contextual meaning and Denotational and Emotional meaning over the other types [1]. Furthermore, our research shows that there is a major repeated usage of a few specific stylistic devices (primarily metaphors, epithets, and metonymies).

The data clearly indicates that public speeches that are related to the coronavirus topically often consist of several primary stylistic devices which play an important role in expressing the speaker's ideas and emotions to the listeners. The usage of metaphors, epithets, antitheses, etc. helps the author to express the notion of the virus in more vivid and even delicate way thanks to which the listeners can better understand the core meaning of the message of every speech [2]. The comparative aspects of stylistic devices in this case might serve as an inspirational part for people that need to treat the COVID-19 pandemic as a battlefield in which they are not alone and have a chance to reverse the situation back to normal.

The notions of a prison, vulnerability, warfare, fellowship, and a common enemy might be familiar to the addressee since these ideas can constitute a part of their daily lives. The description of the global pandemic and its consequences has created new ways of expressing the inner thoughts and feelings [3].

Overall, the stylistic devices proved to be an important aspect in terms of the language peculiarities of inspirational speeches during COVID-19 pandemic. The expressive notions are significant in conveying the author's ideas in more imaginative, comparative or even overstated way. Furthermore, stylistic devices can provide an emotional support and possibly some inspiration to the addressee.

Studying expressive means and stylistic devices context-based might be rather relevant to the fields of applied linguistics [4] and English teaching. Many students of the English language are often slightly familiar with any figure of speech which might be confusing for them even in their real life. Furthermore, the ability to communicate specific ideas in an expressive way can help students develop their

own individual style, which can enrich their vocabulary as well as enhance their means of self-expression.

REFERENCES

1. Lehtsalu, U., Liiv, G., Mutt, O. (1973). An Introduction to English Stylistics. Tartu. 151 p.
2. Simpson, P. (2004). Stylistics. London: Routledge. 262 p. ISBN 0-415-28104-0.
3. Leláková, E. (2012). The role of the living environment in the process of building up the linguistic picture of the world. In: *PRIZMA - Žilina: FHV Žilinskej univerzity*. pp. 174-179.
4. Lacková, M. (2021). Investigating Lexicosemantic Properties of Covid–19 Lexeme in the English Web 2020 Corpus. In: *The impact of COVID-19 Pandemic on development of modern world: threats and opportunities: abstracts of the 1st international scientific and practical internet conference*. pp. 30-32.

ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ МЕТОД ОБУЧЕНИЯ ЯЗЫКАМ

Ботагоз ТУРГУМБЕКОВА (Аркалык, Казахстан)

Постоянные межкультурные контакты в современном мире определяют особую роль языкового образования развития коммуникативной компетенции личности, способной использовать русский язык как инструмент общения в диалоге культур.

"Язык, рассматриваемый как достояние всех говорящих на нем, в силу кумулятивной функции является подлинным зеркалом национальной культуры", [2] поэтому, чтобы достичь взаимопонимания и толерантности во взаимодействии разных культур, коммуниканты должны использовать все ценностные смыслы картины мира.

Важным условием межкультурной коммуникации является установление тесной взаимосвязи языка и культуры на лингводидактическом

уровне, в частности - разработка проблемы функционирования языка в культурном аспекте. Такой подход предусматривает не только владение иностранным языком, но и знание фоновой информации о стране изучаемого языка, необходимой для адекватного общения и взаимопонимания. Для решения поставленной задачи предлагается комплексный метод - лингвокультурологический.

Лингвокультурология - аспект лингводидактики, рассматривающий проблемы взаимодействия культуры и языка в процессе его функционирования. Объектом ее является материальная и духовная культура.

Задача лингвокультурологии - дать обучаемым целостное представление о языке и культуре в их взаимодействии. Иностранный язык при этом изучается не отвлеченно, а в форме, позволяющей тесно связывать языковые знания с внеязыковыми, то есть применять коммуникативные умения в определенных социальных условиях и конкретной речевой ситуации.

Казахстан - полиэтничное государство, поэтому в национально модели образования особую актуальность приобретает концепция поликультурного образования и воспитания. Межкультурная коммуникация предполагает равноправное взаимодействие представителей различных культурных общностей с учетом их самобытности и своеобразия, что приводит к необходимости выявлять общечеловеческое на основе сравнения иноязычной и собственной культуры. Диалог служит "не только средством познания национальной культуры, но и более глубокого проникновения в свою. Ведь осознание родной, национальной культуры... особенно ярко проявляется при сопоставлении ее с культурой другого народа" [3].

Современное состояние и функционирование русского языка требуют разработки соответствующих методов изучения его как языка межнационального общения в тесном единстве с культурой и цивилизацией русского народа. Базой для национальной модели образования должна служить этнокультура с интеграцией в мировое сообщество. В культурном плане евразийская идея ориентирует на поиск общих культурно-цивилизационных оснований совместного бытия казахского и русского

народов. С точки зрения евразийства казахи и русские несмотря на естественные различия внутренне едины. Поэтому важно не противопоставлять языки, а организовать учебный процесс таким образом, чтобы посредством русского языка студенты смогли приобщиться к мировой культуре. Задача преподавателя - сформировать у них этнолингвокультурологическую компетенцию, помочь выявить отличия русской культуры от казахской. Это требует системы "опосредования двух педагогически контактирующих культур с опорой на такие структуры родной для обучаемых культуры, которые в чем-то созвучны незнакомому поначалу явлению новой, изучаемой. Такие структуры, которые помогают уловить в культурном явлении нечто сходное со "своим", родным" [4].

Каждая культура открывает новые стороны и в то же время раскрывает то общее, что объединяет ее с другой. Проблема диалога культур в преподавании русского языка не нова, но сегодня она приобретает новую значимость [3]. Овладение культурой – это постижение ценностей народа. Следовательно, очень важно подобрать такой дидактический материал, который позволит познавать соответствующую лингвокультурную систему во всей ее специфике и в связи с географией, историей, бытом и ценностной картиной народа - носителя данного языка.

В иноязычном образовании можно выделить следующие аспекты:

- 1) познание, цель которого - овладение культурологическим содержанием (это не только культура русского народа, собственно факты ее, но и язык как часть культуры);
- 2) развитие, нацеленное на овладение психологическим содержанием русской культуры (способности, психологические функции и т.д.);
- 3) воспитание, актуализирующее педагогическое содержание русской культуры (нравственный, моральный, этический аспекты);
- 4) учение, предполагающее овладение социальным содержанием русской культуры, т.е речевыми умениями как средством общения в социуме;
- 5) овладение терминологической лексикой для свободного общения в профессиональной сфере деятельности.

На отдельных занятиях невозможно усвоить всю культуру русского народа, но педагог должен создать модель культуры, которая могла бы в функциональном плане замещать реальную ее систему, с тем чтобы это способствовало духовному совершенствованию обучаемых на базе новой культуры в ее диалоге с родной. Есть несколько основных составляющих этой модели:

реальная действительность, представленная предметно (на фотоснимках, иллюстрациях, плакатах, схемах, слайдах, в рисунках и др.) и предметно-вербально (телепередачи, кинофильмы, спектакли и т.п.);

изобразительное искусство;

художественная литература;

справочно-энциклопедическая и научная литература;

учебные разговорные тексты.

Приобщение человека к культуре происходит не только при изучении языка, но и под влиянием того, что мы читаем, слышим, видим, каков круг нашего общения, - одним словом, под влиянием той речевой среды, в которую мы погружены.

Одним из важнейших средств создания развивающей речевой среды является текст, имеющий культурологическое содержание. По определению Ю.М.Лотмана, "культура есть совокупность текстов, или сложно построенный текст". Говоря о функциях текста, кроме коммуникативной он выделяет смыслообразующую и творческую".

Тексты для проведения комплексной работы должны иметь культуроведческую направленность, эстетическую ценность, содержать материал для работы по грамматике, относиться к разным функциональным стилям.

Формулируя задания к тексту, важно придерживаться определенной последовательности. Прежде всего это те, которые направлены на осмысление содержания, за ними - задания речеведческого характера: определить ключевые слова, тему, стиль, основную мысль текста и т.п. За ними следуют задания, связанные с усвоением системы языка: фонетические, лексико-

грамматические, анализ предложений и др. Итоговое задание - творческая работа.

Речевая деятельность требует творческого, а не имитационного использования языка, поэтому обучение должно быть ориентировано на развитие мышления студентов

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Быстрова Е.А. Культуроведческий аспект преподавания русского языка в национальной школе // Русская словесность, 2001, № 8.-10
2. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. - М., 1990. - С.15
3. Ибраева Г.М. Культурологический аспект в преподавании русского языка / материалы научно-практической конференции "Валихановские чтения-10". - Кокшетау, 2005.
4. Панова Т.М. Текст как основа создания на уроках русского языка развивающей речевой среды // Русский язык в школе, 2000, № 4.

ВІКОВЕ РОЗМЕЖУВАННЯ СУЧАСНОГО НІМЕЦЬКОГО ТА УКРАЇНСЬКОГО ЛЕКСИконУ

Тетяна КУЗЬМЕНКО (Київ, Україна)

Мова як соціальне явище обслуговує різні прошарки суспільства, що визначає її розмаїття. Кожна соціальна група використовує власний лексикон, який відрізняє її від представників інших мовних груп. Разом із розвитком мови, контактами з іншими мовами, а також внаслідок науково-технічної діяльності тієї чи іншої групи її лексикон постійно поповнюється новими лексичними одиницями на позначення предметів та явищ навколишнього світу.

Дослідження мови певних соціальних груп залишається актуальним питанням не тільки у сучасному мовознавстві, але й у сфері соціолінгвістики. На позначення мови соціального угруповання використовують поняття “соціолект”, яке є предметом соціолектології – галузі соціолінгвістики.

Вплив соціального фактору є одним із визначальних у процесі варіативності мовних одиниць. Для встановлення змін у лексичній системі мови Römer Ch. та Matzke В. пропонують термін “соціальна варіативність”, який стосується таких екстралінгвістичних параметрів, як “вік”, “стать” та “професія” [5, 48].

Концепт ВІК охоплює певну низку ознак, які у сукупності визначають його специфічні риси та різноманітні підходи до його вивчення. Гурова О. М. досліджує лексико-семантичне поле «ВІК ЛЮДИНИ» з урахуванням особливостей періодизації, розробленої етнологами [1]. Fiehler R. та Thimm С. розглядають ВІК як часово-нумерологічну величину, як біологічний феномен, як соціальний феномен та як інтерактивно-комунікативний феномен [3, 8].

Löffler Н. вводить поняття “перехідний соціолект” і пропонує такі його різновиди залежно від вікових категорій:

- 1) Мова дітей;
- 2) Мова школярів і молоді;
- 3) Мова дорослих;
- 4) Мова людей похилого віку [4, 117-121].

Мова дітей починається з вимовою першого слова і до дошкільного періоду. Якщо наприкінці першого року життя дитина вміє вимовляти склади і поєднувати їх у прості слова: *Mama, Wau-Wau, мама, papa, дай*, у два роки використовує прості словосполучення до двох-трьох слів: *Mama Wasser trinken, Papa Auto fahren, Мама дай, Tато відкрий*, то лексикон трирічної дитини є вже досить сформованим. Вона може граматично правильно будувати різні мовні конструкції *ich gehe, Lena geht*, розрізняє число та відмінок, хоча і може допускатися помилок *ich auch spielen*.

Мова школярів та молоді, а особливо молодіжна лексика, є предметом багатьох досліджень. Підлітковий вік триває від 5 – 7 до 14 – 16 років, а вік

молоді є відносним на різних територіях і коливається в межах чотирьох років, від 16 до 18 років [1, 8]. Це активний період самоствердження, пошуку свого місця в соціальному оточенні. Молоді люди об'єднуються за спільними вподобаннями та інтересами, а їх лексикон найчастіше показує та визначає приналежність до певної спільноти. Молодіжна лексика або молодіжний сленг дозволяє іноді розрізняти різні групи між собою.

Типовими рисами молодіжної лексики варто визнати:

- Творче відхилення від нормативної лексики, наприклад, завдяки додаванню нових варіантів значення: *anbaggern* 'підкатити', *geil* 'круто', *hoi* 'привіт';
- Використання заборонених слів, вульгаризмів, лайливої лексики: *kahba* 'шльондра';
- Активне використання новоутворених прислівників на позначення ступеня інтенсивності: *cool* 'круто', *megacool* 'супер', *fett* 'жир';
- Пристрассть до слів на позначення емоцій, слова-звуки: *ups*, *würg*;
- Використання оригінальних форм вітання та звертання: *tschüssi!* 'бувай';
- Гра слів: *Er ist in Top-Form* 'він у тонусі' [2, 229];
- Використання англіцизмів та запозиченої лексики: *chillen* 'відпочивати, відтягуватися', *cruisen* 'кружляти';
- Метафоричні конструкції: *Fleischdesigner* 'хірург', *Snackosaurus* 'ненажера'.

Мова дорослих притаманна людині в період професійної діяльності, створення сім'ї і виховання дітей. У цей проміжок часу вона може відзначатися, відповідно, певним професійним сленгом, який виділяє групу людей однієї професії, та мати різне стилістичне забарвлення залежно від комунікативної ситуації.

Мова людей похилого віку – це мова людини у період, коли вона вже не працює, виходить на пенсію і старішає. Цей час визначений, з одного боку, біологічними процесами в організмі людини: загострення хронічних хвороб, порушення пам'яті, уповільнення темпу мовлення, проблеми із зором і слухом тощо, а, з іншого боку, – впливом соціальних факторів: припинення трудової

діяльності і зміна соціального статусу, зміна соціальної ролі в родині, багатий життєвий досвід тощо. Усі ці параметри визначають комунікативну поведінку людини.

Мові людей похилого віку притаманні такі ознаки:

- Часте використання застарілої лексики;
- Влучне вживання фразеологізмів [5, 50];
- Різні звукові сигнали *hmm, ja ja* та вигуки *Ach, du meine Güte! Ой, лишенько!*
- Повтори окремих частин речень співрозмовника для кращого запам'ятовування інформації;
- Перепитування.

Вікова лексика залишається одним із актуальних питань у сучасному вітчизняному та зарубіжному мовознавстві. Найбільш дослідженою і цікавою для науковців є молодіжна лексика, оскільки цій віковій категорії притаманна велика кількість специфічних ознак і саме вона значною мірою поповнює лексичний склад певної мови.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гурова О. М. Лексико-семантичне поле «ВІК ЛЮДИНИ» в українській мові. Автореф. дис. ... канд. філол. наук. Харків, 2019. 20 с.
2. Ehmann H. Jugendsprache und Dialekt: Regionalismen im Sprachgebrauch von Jugendlichen. Opladen: Westdeutscher Verlag, 1992. 252 S.
3. Fiehler R., Thimm C. Das Alter als Gegenstand linguistischer Forschung – eine Einführung in die Thematik. In: Reinhardt Fiehler und Caja Timm (Hrsg.), *Sprache und Kommunikation im Alter*. S. 7–16, Wiesbaden: Westdeutscher Verlag.
4. Löffler H. Germanistische Soziolinguistik. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2016. 222 S.

5. Römer Ch., Matzke B. Lexikologie des Deutschen. Eine Einführung. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 2005. 237 S.

ВИКОРИСТАННЯ СЛЕНГУ СЕРЕД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ВИЩИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Юлія ЗАГРЕБНЮК (Умань, Україна)

Останні кілька десятиліть темпи розвитку певних сфер суспільного життя неодноразово прискорювалися порівняно з попередніми періодами. Ці процеси спричинили певні зміни в лексиці певних країн, оскільки мова невіддільна від культури. Усі події, які охоплюють суспільство, впливають на розвиток неформальної мови, з'являються нові фрази та вирази в сучасному словниковому запасі. У кожному секторі суспільства для розмовної комунікації між учасниками застосовується незначна кількість виразів, які є атрибутами цього контингенту людей – тобто, сленгу. Він виникає в одній групі людей, але в той же час поширюється на всі верстви суспільства [1].

Сленг – одне з найцікавіших і водночас складних явищ мови. Багато дослідників зазвичай відносять сленг до соціальних діалектів. Діалект у цьому контексті – це територіальний, тимчасовий чи соціальний різновид мови. В англійській лексикографії термін «сленг» з'являється приблизно на початку минулого століття. Етимологія слова даного поняття також є суперечливою.

У нашому дослідженні ми говоримо про використання англійського молодіжного сленгу серед студентської української молоді в процесі вивчення англійської мови у вищих закладах освіти.

У системі сучасної української та англійської мов жаргонізм займає дуже важливе місце. Проведене дослідження показало, що сленг – це не літературна мова, він характеризується звичним колоритом. Сленг ділиться на дві групи: загальний і добре відомий. Сленг української молоді має велику різноманітність відтінків і для населення багато слів є незрозумілими [2].

У більшості випадків процес адаптації тривалий і поступовий. Деякі елементи залишаються не повністю адаптованими. Оскільки можуть бути деякі відмінності у вимові, вони можуть бути «відхилені» суспільством [3].

Якщо запозичене слово адаптоване граматичною системою мови (іменники приймають форми відмінків та числа, з'являються ознаки граматичних родів), то це розширює можливість утворення нових похідних [3].

Використовуючи анкетування серед студентів вищого навчального закладу, ми дійшли до висновку, що вони щодня використовують сленг для позначення спеціальностей, для назви предметів, у міжособистісних стосунках, у сфері життя та дозвілля. Сленг відіграє дуже важливу роль у студентському житті, їхнє життя вже сьогодні немислиме без сленгу, який не тільки допомагає їм спілкуватися між собою, але й полегшує процес засвоєння нового закордонного лексику, розширюючи свій словниковий запас.

Ми використовували анкету, щоб виявити особливості використання англіцизмів у мовленні студентів Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини, результати яких послужили матеріалом для цього дослідження. Анкета складалася з таких питань:

1. Чи використовуєте Ви слова молодіжного сленгу в спілкуванні з однолітками? (Do you use slang words in communication with your groupmates?)
2. Для чого Ви використовуєте сленг? (What is the main reason for using slang?)
3. Які слова молодіжного сленгу Ви використовуєте щодня у розмовній мові? (What slang words do you use in every day communication?)
4. Які телевізійні програми Ви дивитесь? (What TV programs do you watch?)
5. Наведіть приклади молодіжного сленгу в процесі вивчення англійської мови. (Make examples of a youth slang in the process of studying English).

Загалом у анкетуванні взяли участь 20 студентів другого курсу факультету української філології.

Ми отримали такі результати: усі опитані студенти відзначили, що вважають молодіжний сленг невід'ємною частиною спілкування серед однолітків. Такі слова дозволяють їм підтримувати стосунки із однолітками, спілкуватися, пізнавати нове.

Також, слід відзначити, що 80 % опитаних дали стверджувальну відповідь на питання: «Чи використовуєте ви слова молодіжного сленгу для спілкування з однолітками?» Часті перегляди різних телевізійних молодіжних програм, участь у різних спортивних заходах, Інтернет-ігри є причиною використання молодіжного сленгу серед однолітків. Багато студентів використовують англіцизми в університеті та Інтернеті, проте більшість відповіли, що вони вживають ці слова скрізь (58%). 71% опитаних студентів іноді використовують запозичені слова в мовленні. Багато студентів (80%) зазначили, що вони розуміють цінність використовуваних ними англіцизмів. Більше половини студентів (40%) використовують запозичені слова за звичкою. Більшість студентів (63%) впевнені, що сленг має негативний вплив на мовлення, але 37% респондентів впевнені, що використання англійського сленгу сприяє збагаченню словникового запасу.

Таким чином, до причин збільшення частки сленгу в мовленні сучасної молоді належать:

1. Соціальні фактори;
2. Важливість використання сленгових виразів для спілкування з однолітками;
3. Вплив засобів масової інформації (читання газет та журналів, перегляд телепередач), Інтернет-ресурси [3].

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, дані, отримані в ході дослідження, підтверджують широке використання англіцизмів серед молоді. До перспектив подальших розвідок у даному напрямі належить дослідження зміни лексичного складу молодіжного сленгу в порівняльному, комунікативному та прагматичному аспектах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Радчук В. Іншомовні слова в українському мовленні. Київ, 1998.
2. Abu S. Translation of English idioms into Arabicin Babel. Translation of English idioms into Arabicin Babel, 2004. 80 p.
3. Boase-Beier J. Saying what someone else meant: style, relevance and translation. International Journal of Applied Linguistics, 2004. 276–86 p.

ОМОНІМІЧНИЙ ЗАЙМЕННИК «IL» У БЕЗОСОБОВИХ КОНСТРУКЦІЯХ СУЧАСНОЇ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ

Анастасія ГАНЧУК (Умань, Україна)

У сучасній французькій мові безособові дієслівні конструкції з омонімічним займенником «il» реалізуються за допомогою дистрибутивної формули $Il\ impers + V + N$, яку можна поділити на дві групи.

Перша група включає дієслівні конструкції, де безприйменниковий іменник в об'єктній позиції (N) може чергуватися з прийменниковим іменником (*prépN*) або прислівником (*adv*) у функції обставинного додатка. При цьому чергування в об'єктній позиції безприйменникового іменника у функції прямого додатка (N) з прислівником або прийменниковим іменником (*prépN*) не призводить до якісних змін значення дієслівної конструкції, наприклад: *Il pleuvait très fort; Il pleut de grosses pierres dans son jardin* [5, с. 129]. У вказаній дистрибуції здебільшого виступають безособові дієслова, пов'язані з опадами: *pleuvoir, neiger*, рідше *bruine*.

Друга група об'єднує дієслова дієслівної конструкції, де в об'єктній позиції чергування іменника у функції прямого додатка (N) з іменником або прислівником у функції обставинного додатка або з іменником у функції непрямого додатка (*adv / prépN*) без якісної зміни значення дієслівної конструкції неможливе: 1) особова конструкція – *Il sortit sur le pas de la porte* [7, с. 394]; 2) безособова конструкція – *Il en sortit un lieutenant...* [4, с. 94].

В умовах контексту модель II *impers* + V + N може виступати як мінімально трикомпонентна, а може включати позицію непрямого додатка (*prépN*) і (або) обставини місця, вираженої прислівником (*adv*) або прийменниковим іменником (*prépN*). Обставина місця може також чергуватися з непрямим додатком (*adv* / *prépN*) [1, с. 80-89].

1. Конструкція II *impers* + V + N об'єднує безособові конструкції, у яких дієслово-присудок виступає в сполученні з іменником, що відноситься до лексико-семантичної групи темпоральних іменників. Безособові конструкції цього типу слугують для позначення часових меж. Іменний компонент (N) у таких безособових конструкціях майже завжди має при собі кількісне уточнення – числівник, кількісний прислівник, кількісний детермінатив.

У сучасній французькій мові така формула дистрибуції в безособовій конструкції властива здебільшого дієслову *passer*, яке відноситься до лексико-семантичної групи дієслів руху / переміщення й уживається в переносному значенні, наприклад: *Il était passé quatre heures. Il faisait noir* [9, с. 381].

2. Конструкція II *impers* + V + N + *adv* / *prépN* об'єднує безособові конструкції, у яких при дієслові-присудку з іменником в об'єктній позиції (N) може бути обставина місця, виражена прислівником (*adv*) або прийменниковим іменником (*prépN*), наприклад: *Il est venu à la boutique à peine deux ou trois personnes, tout le temps qu'elle était partie* [3, с. 787].

Обставина місця (*adv*) може чергуватися з прийменниковим додатком (*prépN*), який зазвичай виражений іменником, що позначає істоту, у сполученні з прийменниками зі значенням простору (*chez, contre, autour de*), наприклад: *... il venait tellement chez elle de drôles de gens* [6, с. 77].

Безособові конструкції, які об'єднуються дистрибутивною формулою II *impers* + V + N + *adv* / *prépN*, можуть бути поділені на дві групи. Перша включає безособові конструкції, де прономінальним еквівалентом прислівника (*adv*) або прийменникового іменника (*prépN*) у функції обставини місця при дієслові-присудку є «у» (питання «où?») або «en» (питання «d'où?»). Друга група об'єднує безособові конструкції, де прономінальним

еквівалентом прислівника (adv) або прийменникового іменника (prépN) у функції обставини місця при дієслові-присудку виступає «у» (питання «où?»).

Перша група у свою чергу залежно від категоріальної семантики в об'єктній позиції (N) може бути поділена на дві підгрупи. До першої відносяться безособові конструкції, у яких в об'єктній позиції (N) знаходиться іменник на позначення предмета або особи як суб'єкта дії, що сполучається з дієсловом-присудком, яке відноситься до лексико-семантичної групи дієслів руху/переміщення. Так, при іменнику у функції суб'єкта дії використовуються такі дієслова: а) позначають переміщення в просторі найбільш загально, наприклад: *Dès les premiers jours, il vint un flot de clientes* [10, с. 219]; б) позначають переміщення в просторі з уточненням напрямку руху, наприклад: *Il tombe un homme de temps en temps* [8, с.70]; *Il montait toujours plus de monde...*[2, с. 123].

До другої підгрупи відносяться безособові конструкції, у яких в об'єктній позиції (N) знаходиться абстрактний іменник. Суб'єкт зазвичай повідомляє про явище зовнішнього світу, навколишнього середовища, наприклад: *Il vint une éclaircie dans le ciel* [7, с. 317].

Усі безособові конструкції можуть бути поділені на три групи, перша з яких включає безособові конструкції, де прономінальним еквівалентом для прийменникового іменника у функції непрямого додатка (prépN) є непрямий об'єктний займенник (питання «à qui?»); друга – безособові конструкції, де прономінальний еквівалент прийменникового іменника у функції непрямого додатка (prépN) – займенник «у» (питання «à quoi?») або непрямий об'єктний займенник (питання «à qui?»); третя – безособові конструкції, де прономінальним еквівалентом прийменникового іменника у функції непрямого додатка (prépN) є займенник «en» (питання «de quoi?») або займенник «у» (питання «à quoi?»).

Отже, у сучасній французькій мові безособові конструкції, об'єднані дистрибутивною формулою II impers + V + N, містять дієслова руху/переміщення та дієслова з буттєвим значенням з узагальненим лексичним значенням.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Реферовская Е. А. Бытийность во французском языке. Теория функциональной грамматики: Локативность. Бытийность. Поссесивность. Обусловленность / Редкол.: А. В. Бондарко (отв. ред.), Т. В. Булыгина, М. Д. Воейкова и др. СПб.: Наука, 1996. С. 80–98.
2. Céline L.-F. Romans: En 41. T. 2: D'un château à l'autre. Nord. Rigodon. Paris: NRF; Gallimard, 1990. 1272 p.
3. Céline L.-F. Romans: En 41. T. 3: Casse-pipe. Guignol's band I. Guignol's band II. Paris: NRF; Gallimard, 1988. 1237 p.
4. Chabrol J.-P. La Chatte rouge. Paris: NRF; Gallimard, 1963. 207 p.
5. France A. Pierre Nozière. M.: Éditions en langues étrangères, 1948. 204 p.
6. Romains J. Les hommes de bonne volonté: En 19 t. T. 2: Le crime de Quinette. Paris: Flammarion, 1933. 246 p.
7. Romains J. Les hommes de bonne volonté: En 19 t. T. 9: Montée des périls. Paris: Flammarion, 1935. 340 p.
8. Romains J. Les hommes de bonne volonté: En 19 t. T. 16: Verdun. Paris: Flammarion, 1938. 303 p.
9. Simenon G. Romans. M.: Прогресс, 1968. 438 p.
10. Zola E. Au Bonheur des dames. Paris: Fasquelle, 1984. 508 p.

ЯВИЩЕ СИНТАКСИЧНОЇ ОМОНІМІЇ В СУЧАСНІЙ ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

Анастасія ГАНЧУК (Умань, Україна)

Омонімія як прояв особливої властивості мовного знака постійно привертає увагу мовознавців. Однак цьому феномену не завжди надавали статусу закономірного мовного явища, а спочатку ставилися як до мовної хвороби, курйозу чи випадковості. У сучасній лінгвістиці утверджується думка, що омонімія не суперечить природним тенденціям мови й не має характеру аномалії. Дослідники підкреслюють, що мова – це складна й суперечлива система, у якій фіксація одиниць мисленнєвої діяльності людини

здійснюється не лише внаслідок кількісного збільшення одиниць плану вираження, а й за допомогою «ущільнення» одиниць плану змісту, які групуються навколо тотожних мовних компонентів. Тим самим проблема омонімії є частиною більш загальної проблеми співвідношення форми й змісту в мові, що робить її глибоке теоретичне вивчення необхідним. Відповідно омонімія – це явище закономірне, неминуче, а отже, може вважатися абсолютною лінгвістичною універсалією, що й визначило актуальність нашої роботи.

Омонімія випливає з факту суперечливості мовного знака, зумовленого складним внутрішнім співвідношенням між реальним об'єктом і його словесним позначенням [5, с. 176]. Принципи структурування цих двох складників знака мають мало спільного: означальне (план змісту) – лінійне й дискретне, означуване (план вираження) – нелінійне, глобальне, безперервне в часі [там само, с. 177].

О. Шипнівська стверджує, що така невідповідність між планом змісту й планом вираження є «лінгвістичною універсалією», а отже, проявляється на всіх рівнях мови [7, с. 11]. З такими особливостями означуваного й означального пов'язана відсутність ізоморфізму між ними, коли означальне намагається набути інших функцій, ніж його власна, а означуване – виразити себе іншими засобами, крім його мовного знака.

Відповідно до загального визначення омонімами вважають «два знаки, які мають тотожні означальні й різні означувані» [1, с. 189]. Звідси випливає й розуміння омонімії як «збігу зовнішнього матеріального боку (власне ознак) двох або більше одиниць за відмінності їх значень (означуваних об'єктів)». «Словник лінгвістичних термінів» містить більш уточнену дефініцію: «Омоніми – слова або окремі їх граматичні форми, а також стійкі словосполучення, морфеми, синтаксичні конструкції, що при однаковому звучанні (або написанні) мають абсолютно різні значення (на відміну від полісемії)» [2, с. 147].

З огляду на досить широке трактування омонімії в мовознавстві розрізняють такі види омонімів: 1) омонімічні морфеми, або оморфеми

(корені, префікси, суфікси); 2) граматичні омоніми, або омоформи (однозвучність кількох граматичних форм (*мила* – родовий відмінок іменника «мило»; *мила* – прикметник жіночого роду однини; *мила* – форма минулого часу жіночого роду дієслова «мити»); 3) омоніми-слова, або лексична омонімія («*балка* – улоговина і *балка* – дерев'яний або залізний брус»); 4) омонімія синтаксичних і фразеологічних словосполучень (*цвіт яблуні* – *яблуневий цвіт*); 5) синтаксична омонімія [3, с. 9].

У лінгвістиці омонімія спочатку сприймалася як помилкове явище, однак згодом науковці висловили думку, що вона не суперечить природним тенденціям мови. На думку А. Мартіне, будь-який мовний колектив знаходить певну рівновагу між потребою вираження, для задоволення якої потрібна все більша кількість спеціальних, менш уживаних одиниць, і природною інерцією, направленою на збереження обмеженої кількості більш загальних і частіше уживаних одиниць [6, с. 126]. Омнімія, за якої одне означальне обслуговує декілька означуваних, розглядається у зв'язку з цим як засіб економії мовних зусиль. На думку О. Шипнівської, мова має обмежений запас лексику й граматичних форм, тому «у змістовому плані мова дозволяє виражати безкінечну кількість думок, ідей, використовуючи щоразу мінімальний набір слів, словоформ і граматичних засобів» [7, с. 12].

Сьогодні в лінгвістиці утвердилося широке розуміння омонімії, відповідно до якого критерієм відмінностей між омонімами можуть слугувати як лексичні, так і граматичні значення. Так, характеризуючи суб'єктні відношення в словосполученнях, О. Загнітко звертає увагу на те, що «вони ґрунтуються на лексико-граматичній природі головного слова, яким виступає дієслово: *приїхав батько* – *приїзд батька*, *вітер розкидав* – *розкидані вітром*, *ураган знищив* – *знищено ураганом*» [4, с. 17]. Збіг суб'єктних і об'єктних відношень науковець називає «синтаксичною омонімією: характеристика учня – *учень* характеризує й *учня* характеризують» [там само].

Зазначимо, що в питанні визначення синтаксичної омонімії лінгвісти виходять із визначення лексичного омоніма, тобто омонімічні синтаксичні конструкції так само характеризуються «позитивними» і «негативними»

ознаками. Основною позитивною ознакою синтаксичних омонімів є тотожність матеріальної форми, негативною – наявність різних значень, що не збігаються.

Відповідно до широкого трактування факти омонімії в синтаксисі можуть бути зумовлені як особливостями структури синтаксичної конструкції в писемному мовленні, так і просодичними засобами (інтонація, логічний наголос, пауза) в усному мовленні. Відповідно до вузького трактування синтаксична омонімія не може бути зумовлена зміною інтонації або переносом логічного наголосу (на відміну від омонімічних такі речення розглядаються як полісемічні). Факт двозначності, який відноситься до явища омонімії, на думку дослідників, повинен бути обумовлений тільки особливостями структури синтаксичної конструкції.

Таким чином, явище омонімії пов'язане з проблемою співвідношення форми й змісту в мові, коли різним об'єктам можуть відповідати тотожні позначення. Це явище здебільшого поширене в лексичній та морфемній системах мови, однак можна виділити й синтаксичні омоніми. Синтаксичні омоніми – це синтаксичні конструкції з потенційно однаковим лексичним наповненням, які відносяться до таких структурних схем речення, які збігаються формально, але мають різне категоріальне значення і які утворюють одну граматичну опозицію.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Пер. с 3-го франц.; Ред., вступ. ст. и примеч. Р. А. Будагова: 2-е изд., стер. М.: Эдиториал УРСС, 2001. 416 с.

2. Голянич М. І., Стефурак Р. І., Бабій І. О. Словник лінгвістичних термінів: лексикологія, фразеологія, лексикографія; за ред. М. І. Голянич. Івано-Франківськ: Сімик, 2011. 272 с. URL: <https://archive.org/details/linhvist2011>

3. Демська О. М. Лексична та лексико-граматична омонімія сучасної української мови: автореф. дис. канд. філол. наук. К., 1996. 24 с. URL:

http://www.library.lviv.ua/fondy/ICZ/PDF_AREF/PDF_AREF_clip_1996/aref33824.pdf

4. Загнітко А. П. Український синтаксис: теоретико-прикладний аспект. Донецьк, 2008. 137 с.

5. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник. К.: Видавничий центр «Академія», 2010. 234 с.

6. Мартине А. Принцип економії в фонетических изменениях / Пер. с франц. А. А. Зализняка. М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1960. 261 с.

7. Шипнівська О. О. Міжчастиномовна морфологічна омонімія сучасної української мови: монографія. К.: Центр навч. літ. 2107. 192 с.

СЛОВОСКЛАДАННЯ ЯК СПОСІБ ФОРМУВАННЯ ФРАНЦУЗЬКИХ ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКИХ НЕОЛОГІЗМІВ У РОМАНАХ САН-АНТОНІО

Юлія ГРЕЧАНЮК (Умань, Україна)

Серед індивідуально-авторських неологізмів, які трапляються в романах Сан-Антоніо, є небагато лексичних одиниць, утворених за допомогою словоскладання. Зараховуючи їх до класу складних слів, ми опиралися на критерії цілісного оформлення їх складників, тобто графічне оформлення. Відповідно до класифікації складних слів В. Гака [1], до морфологічного типу складних лексем відносяться такі індивідуально-авторські неологізми Сан-Антоніо, як *garde-dingue* «охоронець-дурник» [3, с. 182], *tantisoit* «нехай хоч трохи» [там само, с. 22].

Синтаксичний тип словоскладання представлений такими складними індивідуально-авторськими одиницями Сан-Антоніо: *malexprimer* «погано пояснювати» [6, с. 128], *zigue-pâte* «друзяка-простак» [3, с. 193].

Відповідно до параметрів механічного типу класифікації складних лексичних одиниць О. Реформатського, їх значення виявляється сукупністю значень твірних основ [2], До цього типу відносяться такі індивідуально-

авторські неологізми Сан-Антоніо, як: *bas-bide* «нижня частина живота» [4, с. 271], *toudoubler* «усе подвоювати» [5, с. 167].

Зауважимо, що значення природно сформованого складного слова не завжди відповідає значенням його формантів. Відповідно індивідуально-авторський неологізм Сан-Антоніо *pique-bise* [4, с. 30] відноситься до природного типу складних лексем, оскільки цей неологізм позначає не «колючий поцілунок» або «поцілунок-укол», а «ніс». У цьому разі значення індивідуально-авторської одиниці співвідноситься зі значеннями її складників лише асоціативно: ніс – це те, що коле, упирається в щоку при поцілунку.

Крім вищезазначених класифікацій, ми розподілили всі аналізовані складні індивідуально-авторські неологізми Сан-Антоніо на групи відповідно до моделі їхнього утворення. Підкреслимо, що в деяких випадках відбувається паралельний процес утворення складних одиниць, відмінний від твірної лексики граматичного класу за допомогою приєднання суфікса (формування іменника або прикметника) або дієслівної флексії (формування дієслова). Моделі утворення складних індивідуально-авторських неологізмів Сан-Антоніо є стандартними, а форманти відносяться як до стандарту, так і до субстандарту французької мови, тому такі одиниці мають яскраве експресивне забарвлення.

Формування індивідуально-авторських неологізмів Сан-Антоніо за допомогою словоскладання представлене такими моделями:

1) іменник + прикметник: *skinautiquer* «кататися на водних лижах» [3, с. 117] (приєднання флексії *-er* – вербалізація);

2) іменник + *de* + іменник: *tachederoussé* «веснянкуватий» [6, с. 184] (лексикалізація стійкого сполучення *tache de rousseur* «веснянка»; заміна суфікса *-eur* другого форманта); *boule-d'ogre* «голова людоїда» [3, с. 19] (звукове обігрування лексики *bouledogue* «бульдог» – фонетична мімікрія);

3) іменник + іменник: *vertibaiseur* «любитель запаморочливих любовних пригод» [там само, с. 62] (усічення першого форманта *vertige* – телескопія), *genouβexion* «згинання коліна» [5, с. 99];

4) іменник + дієслово: *taxidriver* «водій таксі» [3, с. 98], *tubophoner* «дзвонити по телефону» [4, с. 185] (з'єднувальний голосний -о-; усічення другого форманта за аналогією з *téléphone* → *phone* «телефон» – телескопія);

5) дієслово + іменник: *garde-dingue* «охоронець-дурник» [3, с. 182] (усічення дієслівної флексії -er першого форманта – зворотна деривація);

6) à + іменник: *àlaconesque* «ідіотський» [там само, с. 25] (приєднання суфікса -esque для утворення прикметника – суфіксація), *àcalifourchonner* «сісти верхи на стілець» [3, с. 120] (приєднання дієслівної флексії -er – вербалізація; подвоєння кінцевого приголосного n другого форманта);

7) числівник + іменник: *quatorzejuillesque* «який відноситься до 14 липня» [4, с. 115] (приєднання суфікса -esque для утворення прикметника – суфіксація; накладання морфем *juillet* → -esque), *centpasser* «пройти сто кроків» [4, с. 278] (приєднання дієслівної флексії -er – вербалізація; подвоєння кінцевого приголосного -s- другого форманта);

8) прислівник + дієслово: *malagir* «погано діяти» [6, с. 127];

9) прикметник + -о- + прикметник: *électro-thermaux-farineix* «електро-термо-мучнистий» [3, с. 212] (тричленне утворення; усічення суфікса -ique першого форманта; утворення форми множини другого форманта), *civilo-militaro-espagnol* «цивільно-військово-іспанський» [там само, с. 99] (тричленне утворення; випадання голосного -i- в суфіксі -aire другого форманта);

10) іменник + à + іменник: *lampassouder* «стріляти з автомата» [4, с. 121] (лексикалізація стійкого сполучення *lampe à souder* (arg) «автомат»);

11) прикметник + прикметник: *britindien* «британсько-індійський» [6, с. 87] (усічення першого форманта *britannique* – телескопія);

12) прикметник + іменник: *toiilemondesque* «який відноситься до всіх» [3, с. 42] (лексикалізація стійкої сполуки *tout le monde* «все»; усічення кінцевого приголосного -t- першого форманта; приєднання суфікса -esque для утворення прикметника – суфіксація);

13) дієслово + дієслово: *émascugorger* «засунути кастровані органи в горло» [4, с. 68] (усічення першого форманта *émasculer* – телескопія).

Проведений аналіз процесу словоскладання індивідуально-авторських неологізмів Сан-Антоніо показав, що ці одиниці представлені також телескопічними утвореннями. Зазначимо, що в процесі утворення деяких складних індивідуально-авторських неологізмів задіяний механізм усічення. При віднесенні цієї моделі до словоскладання ми зіштовхнулися з проблемою чіткого розмежування двох указаних процесів (словоскладання й усічення) з точки зору більшої значущості одного порівняно з іншим. Ми вважаємо, що сполучення формантів у конкретних прикладах є більш важливим процесом, ніж усічення, яке використовується тільки через легкість вимови тієї чи тієї індивідуально-авторської одиниці. У зв'язку з цим, ми віднесли індивідуально-авторські неологізми Сан-Антоніо цього типу формування до словоскладання.

Особливе місце серед складних індивідуально-авторських неологізмів Сан-Антоніо займають одиниці, утворені за допомогою поєднання елементів вираження. У досліджуваних романах Сан-Антоніо ми виявили 11 прикладів такого явища: зазначені вище прикметники *à laconesque* «ідіотський», *toulemondesque* «який відноситься до всіх», *tachederoussé* «веснянкуватий», дієслова *à califourchonner* «сісти верхи на стілець», *lampassouder* «стріляти з автомата», а також іменник *amendhonorablerie* «публікопокаяння» [6, с. 125] і дієслова *amendhonorabler* «публікопокаятися» [там само], *chair depon! er* «дуже боятися» [5, с. 63], *peaudechagriner* «зіщулитися» [там само, с. 28], *paroldhonneurer* «чеснословити» [3, с. 53], *cordasauter* «голодувати» [там само, с. 133].

Таким чином, при утворенні індивідуально-авторських неологізмів Сан-Антоніо за допомогою словоскладання можна виявити здебільшого паралельні зміни формантів складної одиниці, додаткові механізми при формуванні цих індивідуально-авторських одиниць торкаються основи формантів-складників похідних слів. Складні неологізми утворюються стандартним способом, а форманти відносяться як до стандарту, так і до субстандарту французької мови, тому такі одиниці мають яскраве експресивне забарвлення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гак В. Г. Теоретическая грамматика французского языка: учеб. М.: Добросвет, 2004. 860 с.
2. Реформатский А. А. Введение в языковедение: учеб. М.: Аспект Пресс, 2006. 536 с.
3. San-Antonio. Bouge ton pied que je voie la mer. Paris: Editions Fleuve Noir, 1982. 223 p.
4. San-Antonio. Cocottes-minute. Paris: Editions Fleuve Noir, 1990. 288 p.
5. San-Antonio. De A jusqu'à Z... Paris: Editions Fleuve Noir, 1997. 224 p.
6. San-Antonio. San-Antonio chez les gones. Paris: Editions Fleuve Noir, 1996. 192 p.

ПОНЯТТЯ «НЕОЛОГІЗМ» І ЙОГО ТИПОЛОГІЯ

Юлія ГРЕЧАНЮК (Умань, Україна)

Мова – складна система, яка формується протягом тривалого періоду, а її розвиток не припиняється, поки вона існує. На думку Л. Антропової, мовні зміни – це «процес поповнення мови новими елементами, які поступово витісняють давні мовні елементи» [1, с. 323]. Це збагачення мови відбувається на всіх її рівнях, однак лексична система є найбільш рухливим конструктивним елементом, оскільки безпосередньо залежить від розвитку суспільства [10, с. 40]. Потреба комунікації, яка варіюється залежно від розвитку суспільства, впливає на «рух» елементів цієї системи: кількісно словниковий склад постійно зменшується через «відмирання» деяких одиниць, але водночас поповнюється новими лексемами – неологізмами.

Визначення «неологізму» є неоднозначним. На думку О. Ахманової, це «слово або зворот, створені... для позначення нового ... предмета або для вираження нового поняття», а також «нове слово або вислів, яке не отримало прав громадянства в загальнонародній мові» [2, с. 261-262]. О. Пономарів подає таку дефініцію: «...нові слова, словосполучення, фразеологізми, що

з'являються в мові» [16, с. 64]. В «Енциклопедії української мови» тлумачення неологізму досить розлоге: «Слово, а також його окреме значення, вислів, які з'явилися в мові на даному етапі її розвитку і новизна яких усвідомлюється мовцями або були вжиті тільки в якомусь акті мовлення, тексті чи мові певного автора» [19, с. 377].

Причинами виникнення неологізмів І. Ющук вважає такі: 1) потреба назвати нові предмети, явища; 2) заміна відомої назви більш доречною, зрозумілішою, здебільшого це заміна іншомовного слова відповідником національної мови; 3) прагнення знайти більш образні назви, що характерно для мови художнього твору (новотвори письменників) [18, с. 227].

І. Ющук поділяє неологізми на загальнонародні (поширені серед більшості носіїв мови) та індивідуально-авторські (належать певному письменнику) [там само, с. 225]. «Словник лінгвістичних термінів» подає ці групи як «загальномовні» й «стилістичні», останні «створені авторами літературних творів з певною стилістичною метою», щоб дати емоційно-експресивну назву якомусь поняттю [9, с. 151]. О. Пономарів серед загальномовних неологізмів виділяє лексичні, які називають нові поняття, і семантичні, «що вже існують у мові, набувають нових лексичних значень» [16, с. 64].

Зазначимо, що, незважаючи на відмінність найменування, ідеться лише про два типи неологізмів: 1) нові лексичні одиниці, які виконують номінативну функцію у зв'язку з появою нової реалії; 2) нові слова й вислови, які надають більш експресивного, образного забарвлення вже відомим (здебільшого) реаліям. Такими одиницями виступають неологізми, які називають стилістичні, індивідуально-авторські, оказіональні, потенціальні, контекстуальні.

Неологізми першої групи виникають для того, щоб дати назву тому чи тому предмету/поняттю, що з'являються в епоху змін економічного, соціального характеру, завдяки чому вживаються повсюдно, будучи загальнозрозумілими. Неологізми другої групи утворюються як засіб вираження ставлення їхнього автора до тієї чи тієї ситуації. Ми вважаємо, що

вони можуть бути не тільки okazіональними («оказіоналізм» – слово, утворене за непродуктивною моделлю, уживане лише в умовах певного контексту» [9, с. 165]), але й потенційними одиницями.

«Потенційні слова» – це лексичні одиниці, «яких фактично немає, але які могли би бути, якби того вимагала історична випадковість» [7, с. 327]. Вони з'являються «тоді, коли потрібно назвати те чи те поняття, яке не має в мовній традиції загальноприйнятої й закріпленої номінації» [15, с. 42].

Оказіоналізми розуміють як «результат словотворчої імпровізації» [13, с. 65], тобто це «лексичні одиниці, які виникають у певному контексті» [11, с. 260–261]. Основною ознакою okazіональної одиниці є її утворення за «малопродуктивною, непродуктивною, okazіональною моделлю» [20, с. 463].

Незважаючи на високий ступінь залежності okazіоналізмів від контексту, вони можуть бути зрозумілі навіть тоді, коли створені за продуктивними субстандартними моделями: «такі okazіоналізми ... з чисто словоутворювального боку є точними аналогами канонічних слів» [14, с. 17]. Отже, при визначенні потенційної або okazіональної одиниці основним критерієм є, на нашу думку, не продуктивність способу її утворення, а співвіднесення його до стандартного або субстандартного типу, новизна й ступінь виразності. Моделі формування і в тому, і в тому разі можуть мати різний ступінь продуктивності.

Дослідники виділяють декілька ознак okazіоналізмів, серед яких найбільш важливими є такі критерії, як «синхронно-діахронічна дифузія», непередбачуваність і «невідтворюваність» [13, с. 86]. У зв'язку з тим, що момент створення okazіоналізмів збігається з часом їх використання, а також на основі факту «скороминущості» їх існування, аналізувати такі лексеми з точки зору синхронії або діахронії недоречно, оскільки відбувається взаємопроникнення двох указаних аспектів.

Індивідуально-авторські неологізми, які трапляються в художній літературі, так само, як і номінативні неологізми, можуть використовуватися для позначення нових реалій і виконувати «важливі смислові функції...» [17, с. 305]. Основна їх мета – здійснити на читача особливий емоційний вплив [6,

с. 311]. З одного боку, лінгвісти критикують авторів індивідуально-авторських неологізмів за «експансію» цих одиниць у «сферу книжної мови» [3, с. 54], оскільки «утворюється фіктивна мова», яка «спотворює думку, перешкоджає спілкуванню» [8, с. 135]. Але деякі мовознавці виступають проти відповідності вимогам норми. По-перше, вони зазначають рухливий характер мови, яка розвивається, а по-друге, підкреслюють, що «оброблена чиста й елегантна ... мова позбавлена аромату живої повсякденності» [7, с. 94]; унормована мова не передає «специфіки усного мовлення, не створює образу, який належить певній соціальній групі» [12, с. 44].

Зауважимо, що деякі індивідуально-авторські неологізми «стають соціально необхідними лексичними одиницями» й набувають «стійкого, регулярного відтворення в мові», перетворюючись на узуальні, звичайні слова [5, с. 100]. Причина переходу таких неологізмів у розряд загальноприйнятих лексем полягає не тільки в ступені прив'язаності лексеми до контексту [4, с. 108], але й через яскравість форми й вираження, потребу суспільства в цій одиниці: «чим майстерніше таке утворення, тим більше шансів у нього бути прийнятим мовним колективом» [6, с. 145].

Процес появи нового слова, на думку Ю. Степанова, може відбуватися двома способами: 1) утворення за активною моделлю як соціально необхідної одиниці (семантичний розвиток) [17, с. 108–109], тобто формування нових лексем відбувається за аналогією з «узаконеними» словами з використанням існуючих у мові елементів; 2) формування за новими незафіксованими моделями.

Отже, потреба в комунікації впливає на поповнення словникового складу мов новими лексичними одиницями – неологізмами, новими в певний період словами для позначення нової реалії, або для надання контексту твору чи висловлюванню особливого емоційного забарвлення. Основною функцією неологізмів першої групи є номінативна, другої – стилістична. Індивідуально-авторські неологізми можуть бути потенційними й оказіональними. Такий неологізм може закріпитися в мові як загальноновживана лексема, ступінь його закріплення прямо пропорційний ступеню експресивності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Антропова Л. И. Формы существования языка: социокультурно-коммуникативный подход: дис. ... д-ра филол. наук. Челябинск, 2005. 447 с.
2. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. М.: КомКнига, 2007. 576 с.
3. Бельчиков Ю. А. К изучению речевых новаций в русском литературном языке конца XX – начала XXI столетия. *Славистика: синхрония и диахрония*: сб. ст. / отв. ред. В. Б. Крысько. М.: Азбуковник, 2006. С. 52–59.
4. Будагов Р. А. Введение в науку о языке: учеб. пособие. М.: Добросвет, 2000. 543 с.
5. Бузунов Н. Н. Французские неологизмы-глаголы, образованные за период со второй половины XX века по настоящее время: автореф. дис. ... канд. филол. наук. М., 2008. 19 с.
6. Виноградов В. В. Задачи стилистики. Введение в языкознание. М.: Академический проект, 2005. С. 310–321.
7. Винокур Г. О. Маяковский – новатор языка. *О языке художественной литературы*. М., 1991. С. 317–405.
8. Гак В. Г. Введение во французскую филологию: учеб. пособие. М.: Просвещение, 1986. 182 с.
9. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища школа, 1985. 360 с.
10. Глухова М. А. Метафоризация и аргументация: дис. ... канд. филол. наук. Тверь, 2003. 214 с.
11. Ермакова Е. Н. Фразо- и словообразование в сфере фразеологии: дис. ... д-ра филол. наук. Тюмень, 2008. 438 с.
12. Захарченко Т. Е. Английский письменный сленг. *Язык. Дискурс*: материалы междунар. конф. Ростов н/Д: РГПУ, 2004. Ч. 2. С. 44–45.
13. Лыков А. Г. Окказионализм и языковая норма. *Грамматика и норма*. М: Наука, 1977. С. 62–83.
14. Лыков А. Г. Современная русская лексикология (русское окказиональное слово): учеб. пособие. М. Высшая школа, 1976. 119 с.

15. Миськевич Г. И. К вопросу о норме в словообразовании. *Грамматика и норма*. М.: Наука, 1977. С. 42–61.
16. Пономарів О. Д. Різун В. В., Шевченко Л. Ю. Сучасна українська мова: Підручник. К.: Либідь, 1997. 400 с.
17. Степанов Ю. С. Французская стилистика: в сравнении с русской. М.: URSS, 2006. 360 с.
18. Ющук І. П. Українська мова. К.: Либідь, 2005. 640 с.
19. Українська мова: Енциклопедія. НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні, Інститут української мови; редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. 2-ге вид., випр. і доп. К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
20. Янко-Триницкая Н. А. Словообразование в современном русском языке. М.: Индрик, 2001. 504 с.

АСИМЕТРИЯ ЯК ФІЛОСОФСЬКА ПРОБЛЕМА

Тетяна МОРОЗ (Харків, Україна)

Аналіз проблеми асиметрії у сфері мови значною мірою базується на наукових пошуках і висновках дослідників з інших галузей як природничо-математичного, так і гуманітарного циклів, в поле зору яких (дослідників) потрапляла ця проблема. При цьому цілком закономірно, що набутки різних галузей людського знання щодо неї узагальнені й методологічно обґрунтовані основною наукою – філософією [4; 5]. Навіть більше: саме філософія як перша наука з найдавніших часів і до нашого часу послідовно конституює позицію про асиметрію (щоправда, у термінах «хаос», «невідповідність») як про своєрідну універсальну категорію, що передбачається існуванням іншої категорії – симетрії (відповідником якої у філософській термінології є таке поняття, як гармонія) [3, с. 108, 582], а пізніший активний розвиток природничих і гуманітарних наук, мистецтва і культури, соціуму в цілому лише забезпечив додаткові аргументи щодо такого висновку.

У цілому динаміку становлення уявлень про категорії симетрії та асиметрії слід розуміти як поступове накопичення знань людиною про суперечливість будови й буття світу та людини. При цьому лише «широке застосування поняття симетрії в різноманітних сферах людської діяльності привело до тенденції розглядати симетрію як самостійну категорію, протиставляючи їй асиметрію» [3, 582]. Однак навіть визнання категорійного статусу симетрії та асиметрії не означає їх однозначного розуміння в різних галузях знання. Наприклад, зазначена вище невідповідність між філософською термінологією та термінологією інших галузей знання щодо окреслення явищ, що охоплюються поняттям симетрії й асиметрії, цілком закономірна і зумовлена тим, що кожна зі сфер людського пізнання світу відштовхувалася від власних засадничих принципів, предмета й об'єкта дослідження тощо. Так, відповідно до своїх завдань філософії поняття гармонії (як відповідника симетрії) стало необхідним для фіксації такого розуміння стану речей у світі, за якого об'єктивно існуючими і конститууючими принципами світобудови є співмірність, урівноваженість, упорядкованість, краса й досконалість. Порушення цих принципів, за логікою філософії, закономірно призводить до хаосу (відповідника асиметрії).

Визнання гармонійності світу й небезпеки виникнення хаосу ставило перед філософією завдання осмислення того, що уможливорює гармонію і що може її порушити, а відтак і необхідність створення рекомендацій щодо збереження існуючого стану речей. Зокрема ці рекомендації філософів утілювалися на рівні художньої творчості як відбитку й прототипу реального світу (наприклад, концепція давньогрецького театру як копії життя або пізніша концепція життя як театру). З огляду на це поняття гармонії й хаосу для філософії це, найперше, поняття естетико-аксіологічні.

Окреслений погляд філософії на поняття симетрії та асиметрії у термінах гармонії та хаосу, зрозуміло, був характерний для ранніх етапів розвитку цієї дисципліни. У пізніших філософських концепціях він видозмінювався, проте залишався (експліцитно чи імпліцитно) провідним. Для унаочнення цього положення можна згадати середньовічну філософію, що постулювала

гармонійність світу божественного та порушення цієї гармонії людиною на землі, що передбачало пошук істини й повернення до початкового стану, а також філософію пізнішого періоду, для якої наріжним каменем було постулювання реального існування ідеального стану речей та його порушення на нижніх рівнях. У пізнішій філософській традиції поняття гармонії та хаосу також не нівелюються. Навіть ХХ століття, руйноване багатьма катаклізмами, у тому числі й світоглядними, зберігає тенденцію до осмислення світу в поняттях симетрії, гармонії. Так, наприклад, найбільш актуальний філософський напрямок ХХ століття – екзистенціалізм, який проголосив абсурд (своєрідний аналог хаосу) основою людського існування в цьому світі, разом із тим пропонував шляхи до його подолання, тим самим стверджуючи можливість гармонії.

Навзагал, розвиток уявлень про гармонію та хаос у філософських ученнях від найдавніших часів і до сучасності можна схематично відобразити так: ствердження гармонійності світу → гармонійність божественного світу й порушення гармонії в людському світі → відсутність гармонії в світі → одночасне існування гармонії й хаосу, їх діалектичне, суперечливе співіснування. При цьому окреслена тенденційність зумовлена багатьма чинниками на різних етапах розвитку людства.

Якщо ж говорити про останню позицію філософії щодо проблеми симетрії / асиметрії, гармонії / хаосу, а саме, що гармонія і хаос, симетрія та асиметрія – нерозривно пов'язані, діалектично зумовлюють одне одного, то ця позиція стала результатом того, що сучасна філософія поступово втрачає ознаки метафізичного вчення і все більше залучає для побудови власних концепцій наукові здобутки інших галузей науки. Цей висновок у першу чергу справедливий стосовно понять симетрії та асиметрії. Адже саме розвиток наукового знання, – зазначають філософи, – привів до вичленування ряду фундаментальних понять, які набувають категорійного смислу, оскільки вони виконують по відношенню до конкретних галузей знання функцію, подібну до категорій філософії. До таких категорій зокрема зараховуються притаманні багатьом наукам, так звані загальнонаукові категорії, наприклад, інформація,

самоорганізація, симетрія [3, с. 254]. У цьому контексті важливо наголосити, що два останні терміни, а саме *самоорганізація* та *симетрія* є тісно пов'язаними, оскільки, без перебільшення, явища, що ними покриваються, є універсальними для живої та неживої природи. То ж не дивно, що на сьогодні ці явища становлять один із найважливіших об'єктів дослідження сучасної науки як гуманітарної, так і природничої галузі [1, с. 3 – 8; 2; 3, с. 583].

Завершуючи стислий огляд розвитку філософських поглядів на проблему симетрії та асиметрії, не можна обійти увагою той факт, що на сьогодні одним із провідних філософських напрямків стає філософська синергетика, яка ставить собі за мету осмислення світу й людини як систем, що здатні до самоорганізації. Саме в руслі цього напрямку проблема діалектики симетричного й асиметричного, гармонійного й дисгармонійного знаходить своє, можливо, оптимальне розв'язання. Відповідно до позицій синергетичного підходу «самоорганізовувальні процеси характеризуються такими діалектично суперечливими тенденціями, як нестійкість і стійкість, дезорганізація та організація, безлад і лад» [3, с. 583], що в результаті дає можливість уточнити уявлення про динамічний характер реальних структур і систем и пов'язаних із ними процесами розвитку, розкрити зростання впорядкованості й ієрархічної складності самоорганізовувальних систем на кожному етапі еволюції.

Відповідно до «Філософського словника» симетрія – це гармонія, сумірність, закономірне розташування точок чи частин предмета в просторі, за якого одна половина є ніби дзеркальним відображенням іншої [3, с. 592]. Більш точно симетрія – це поняття, яке характеризує перехід об'єктів у самих себе чи один в одного при здійсненні над ними певних перетворень (перетворень симетрії). У широкому розумінні симетрія – це властивість незмінності (інваріантності) деяких сторін, процесів і відношень об'єктів щодо певних перетворень. У ролі симетричних об'єктів можуть виступати найрізноманітніші утворення – речі, процеси й взаємодії матеріальної дійсності, геометричні фігури, математичні рівняння, живі організми, вироби мистецтва тощо. Прикладами перетворень симетрії (які можуть бути як

реальними, так і мисленнєвими) є просторові зсуви, обертання, дзеркальне відображення в просторі, зсуви й оберти часу, зміна тіла на антитіло тощо, а також їх комбінації [3, с. 582]. Асиметрія – це певне порушення симетрії.

Підсумовуючи сказане, варто передусім наголосити на тому, що поняття симетрії та асиметрії є різними за своїм змістом для різних галузей науки та мистецтва. Однак попри різницю в обсязі в найзагальнішому значенні ці поняття репрезентує філософія. Разом із тим визнання нерозривності явищ і процесів, що підпадають під означення симетричних чи асиметричних формулює одну з основних методологічних засад будь-якого дослідження цієї проблеми, а саме: 1) вивчення асиметричних проявів можливе лише за умови чіткого знання того, що є симетрія, що можна і слід вважати симетричним; 2) визнання чого-небудь асиметричним можливе лише на рівні структури, оскільки на рівні системи асиметричне обов'язково долатиметься чимось іншим, система шукатиме інші засоби й способи подолання невідповідності задля продовження свого існування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Семенець О.О. Синергетика поетичного слова. – Кіровоград: Імекс ЛТД, 2004.
2. Урманцев Ю. Симметрия природы и природа симметрии. / Ю. Урманцев – М. : Мысль, 1974.
3. Философский энциклопедический словарь / Редкол.: С.С. Аверинцев, Э.А. Араб-Оглы, Л.Ф. Ильичёв и др. – 2-е изд. – М.: Сов. энциклопедия, 1989.
4. Gyorgy Darvas. Ontological Levels and Symmetry Breaking./ <https://www.bu.edu/wcp/Papers/Scie/ScieDarv.htm>
5. Mainzer, K. [1990] Symmetry in philosophy and history of science, *Symmetry: Culture and Science*, 1, 3, 319-328.

Таміла ФІЛІПОВИЧ (Умань, Україна)

Слово має потужну силу і його вміло використовують люди всіх професій, у тому числі журналісти та політики. За допомогою слова кожному явищу можна надати негативного або позитивного забарвлення. При цьому слід враховувати, що спілкування між людьми – це не просто передача інформації, а й прагнення переконати у своїй правоті, нав'язати власну думку. Не варто забувати і про те, що будь-яка людина виступає не лише як одержувач/споживач інформації, але як об'єкт маніпулятивного впливу.

З чим ми стикаємося, відкриваючи газету чи журнал, включаючи радіо, телевізор чи комп'ютер? Велика кількість нових слів, безліч запозичень, нестандартні експресивні словотвори та словосполучення, метафоричність медіатекстів. Саме до такого арсеналу мовних засобів звертаються журналісти та політики, прагнучи завоювати симпатії виборців, зацікавити, здивувати та переконати читача, залучити його до процесу сприйняття та інтерпретації дійсності, не завжди апелюючи до його інтелекту, а швидше зачіпаючи його емоції.

Чому журналістам і політикам вдається впливати на свідомість, змушуючи людей робити певний вибір, не замислюючись над тим, чи він вірний? З чого складаються дискурсивні механізми маніпуляційного впливу та як слід протистояти їм?

Рівень довіри до преси, засобів масової інформації взагалі, є найважливіший показником духовного розвитку суспільства і його цивілізованості загалом. Це спостереження змушує замислитися про проблему влади ЗМІ над думкою громадян, про їх вплив на переконання та дії людини.

На думку Хав'єра Морено (Javier Moreno), головного редактора найбільшої іспанської газети EL PAÍS, який стверджує, що “los periódicos son el espejo de un país. Vertebran la democracia y fan posible el avance de las sociedades. Son instrumentos capaces de mantener vinculados a millones de lectores y crear una ciudadanía ilustrada» (EL PAÍS, 28.03.2008). – Газети – це дзеркало,

в якому відображається ціла країна. Вони є опорою демократії і уможливають прогрес суспільства. Вони є інструментом, здатним об'єднати мільйони читачів та створити суспільство освічених громадян.

Навряд чи у когось залишаються сумніви в тому, що боротьба за інформацію та за контроль над нею є метою певних сил, зацікавлених у тому, щоб за допомогою ЗМІ керувати свідомістю та поведінкою людей.

У цьому ракурсі цікавим є вивчення іспанського газетно-публіцистичного дискурсу як особливого комунікативного явища, що поєднує у собі різні дискурсивні практики.

Для маніпулювання свідомістю одержувачів інформації у газетно-публіцистичного дискурсу активно використовується стратегія так званого помилкового вибору або без вибору. Це відбувається, наприклад, коли пропонують вибирати із свідомо неприйнятних варіантів, замовчуючи, що є інші адекватніші шляхи. Попередньо передбачається, що буде здійснено хоча б одну з альтернативних бажаних дій: *Para que Grecia pueda salir a flote, hay tres escenarios posibles: la lenta agonía, la salida ordenada del euro o el caos en toda Europa* (EL PAÍS, 19.05.12), щоб Греція могла втриматися на плаву, є три можливі сценарію дій: повільна агонія, підготовлений вихід із зони євро чи хаос у всій Європі. (Пресупозиція: необхідно робити вибір для того, щоб Греція могла втриматись на плаву). [1, с.245] *¿Los europeos quieren un cambio de rumbo radical y revolucionario o paulatino y ordenado?* (EL PAÍS, 21.05.12) – Європейці хочуть радикальної та революційної зміни курсу або ж поступової та продуманою? Комунікативний намір у тому, щоб створити ілюзію вибору, обмеживши свободу дії відведеними при цьому рамками. Питання про те, чи справді європейці хочуть зміни курсу, у разі навіть не обговорюється. [4, с.147]

Газетні тексти Іспанії характеризуються наявністю аббревіатур, фразеологізмів, політичної лексики, різноманіттям мовної тематики.

Словотворення в іспанському газетно-публіцистичному дискурсі має масовий та інтенсивний характер. Нові мовні одиниці – неологізми та okazionalizmi – фіксуються в дискурсивному просторі і активно відтворюються на сторінках газет та журналів, поступово закріплюючись у мові та втрачаючи новизну. Переважаючими дериваційними моделями словотвору в газетно-публіцистичному дискурсі іспанської мови є афіксація (насамперед префіксація, потім – суфіксація), словоскладання, парасинтез, абревіація. [2, с.250]

Афіксація, у складі якої переважає префіксальний спосіб утворення неологізмів легко дозволяє змінювати значення похідного слова на протилежне (*globalismo* – глобалізм і *antiglobalismo* – антиглобалізм). Останнім часом в іспанському газетно-публіцистичному дискурсі особливо часто використовуються як словотворчі елементи такі префікси, як: *super-*, *mega-*, *ciber-*, *hiper-*: (*superfamoso* – супервідомий, *megaoferta* – мегапропозиція, *cibercrimen* – кіберзлочин, *hiperliderazgo* – гіперлідерство). У той же час спостерігається й інша тенденція: деякі загальноживані префікси в газетно-публіцистичному дискурсі дещо змінили своє звичне, історично сформоване значення, як, наприклад, префікс *pro-*, який став позначати «сприятливий для чогось, орієнтований на що-небудь» (*proeuropео* – проєвропейський) на відміну від раніше прийнятого позначення руху вперед, заміщення, заборони.

Префіксальні елементи *aero-*, *auto-*, *bio-*, *nano-*, *ciber-*, *video-*, *foto-*, *audio-*, *eso-*, *euro-*, що утворилися від повнозначних слів набули стійкого морфологічного значення і вказують на сферу спеціалізації або застосування. Наприклад, продуктивність префіксального елемента *euro-* в останні роки дуже висока і, ймовірно, зростатиме далі, що пояснюється активною участю Іспанії у діяльності Євросоюзу. В іспанському газетно-публіцистичному дискурсі у зв'язку з цим з'явилися численні неологізми: *eurodebate* – євродебати, *euroelecciones* – євровибори та ін.

Найбільш продуктивними способами семантичної неології в сучасних іспанських ЗМІ виступають метафоризація, метонімізація та евфемізація, процеси звуження та розширення значення, семантичний зсув, транспозиція частин мови (найбільш частотні – субстантивація, ад'єктивація).

У сучасному іспанському газетно-публіцистичному дискурсі поповнення лексичного фонду відбувається внаслідок процесу запозичення. Більшість запозичень становлять англіцизми, галицизми, менш частотні арабізми, русизми, слова, що прийшли з німецької, італійської, японської та китайської мов, а також запозичення з неофіційних мов Іспанії (каталанська, галісійська, баскська мова).[3, с.148]

Отже, підводячи підсумки означеному вище, тема іспаномовного газетно-публіцистичного дискурсу є актуальною, з огляду на потужний вплив засобів масової інформації на життя суспільства, та потребує подальшого дослідження.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алимова Р.Р. К вопросу об особенностях газетно-публицистической лексики (на материале испанской прессы). *V Степановские чтения. Язык в современном мире: Материалы докладов и сообщений Международной научной конференции.* – М.: РУДН, 2005. – С.243-246.
2. Ларионова М. В. Россия и Испания в зеркале газетно-публицистического дискурса: метафоры и стереотипы. *Вестник МГИМО – Университета.* 2010. №2 (11). С. 247–254.
3. Зененко Н. В. Лексико-грамматическая специфика газетно-публицистического стиля речи (на материале прессы пиренейского варианта испанского языка): дис. ... канд. филол. наук. Москва, 2004. 167 с.
4. Casado Velarde, M. *Lenguaje, valores y manipulación.* Pamplona: Eunsa, 2010. 173 p.

ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ ТЕРМІНУ «ТУРИСТИЧНИЙ ПУТІВНИК» У ПАРАДИГМІ СУЧАСНИХ ЛІНГВІСТИЧНИХ ПОШУКІВ

Ігор ГУРСЬКИЙ (Умань, Україна)

У широкому розмаїтті друківаних жанрів туристичного дискурсу якісно вирізняється путівник та його жанрові види. При вивченні цієї проблеми значну увагу науковці приділяють дослідженню різноманітних підходів до трактування поняття «путівник».

Аналізу окресленого вектору присвячена значна кількість наукових праць російського лінгвіста Л. Кисельової, яка розглядає туристичний путівник як: «друковане, електронне чи аудіовізуальне видання, яке присвячене опису певного міста чи країни та вміщує інформацію про її культурні, географічні та історичні особливості, її пам'ятки, наявні види проживання, харчування, транспорту та розваг і зазвичай супроводжується ілюстраціями, схемами, картами» [3, с. 16].

Точку зору Л. Кисельової поділяють сучасні російські мовознавці Ю. Розанова [12], О. Коріневська [5], Н. Філатова [13], український лінгвіст В. Прима [8, 9] та мистецтвознавець В. Чуркіна [14], які розглядають туристичний путівник виключно як джерело інформації для певного кола читачів – туристів. У контексті досліджень М. Жуліної та М. Кільгішової путівник постає різновидом довідкового видання, яке призначається не лише для гостей міста, але й для жителів, які цікавляться його історією, архітектурними пам'ятками тощо [1].

Відомий лінгвіст Д. Ушаков вважає, що поняття «туристичний путівник» слід наповнити таким змістом: «...книга, яка вміщує необхідні довідки чи рекомендації для поїздки чи подорожі» [11]. Запропонована Д. Ушаковим дефініція уточнюється у «Словнику російської мови» під редакцією російського мовознавця С. Ожогова: «Путівник – довідник, присвячений історичному місцю, музею, туристичному маршруту» [10, с. 46].

Видатний російський лінгвіст А. Шквірина розглядає туристичний путівник як: «письмовий текст великого об'єму, який служить для

ознайомлення потенційного туриста з інформацією ... та який дозволяє швидко адаптуватися до нового лінгвокультурного простору» [11].

Автори енциклопедичного видання «Книга» розглядають туристичний путівник як: «коротке довідкове видання, яке описує географічні, історико-художні та інші відомості про країну, місто, міські визначні місця, призначене, головним чином, для туристів» [4, с. 612].

Проаналізувавши підходи А. Шквиріної, Д. Ушакова та С. Ожогова, ми маємо підставу стверджувати, що вони розглядають туристичний путівник як довідкове видання пізнавального характеру, яке призначене для адаптації туристів до культурних реалій іншого народу.

Російський мовознавець Е. Новікова під поняттям «путівник» розуміє: ««подорож» у культурний і мовний простори як «своїї», так і «чужої» лінгвокультури...» [6, с. 60]. З огляду на підхід Е. Новікової [6, 7], ми можемо стверджувати, що путівник є довідковим виданням, яке дозволяє здійснити уявну подорож запропонованим автором маршрутом. Успішність цієї мандрівки залежить не лише від авторського бачення, але й від майстерності в інформаційному наповненні опису іншомовних культурних реалій зрозумілими для читача мовними засобами.

Мовознавець Л. Кисельова вважає, що не кожне видання довідкового характеру, яке призначене для туристів, може називатися путівником [2, с. 14]. Науковець пояснює це тим, що автори більшості сучасних туристичних путівників не враховують критерій практичності наведеної інформації.

У своєму дослідженні Л. Кисельова розглядає «путівник» як: «довідкове видання, яке може замінити досвідченого гίδα» [3, с. 20]. Як це видно із табл. 1., вчена використовує семантичне значення слова «путівник» для того, щоб довести правильність висунутої нею гіпотези. Проаналізувавши підхід Л. Кисельової, ми можемо стверджувати, що путівник – специфічна форма взаємодії автора і читача, їхня спільна уявна подорож описуваною країною.

Таблиця 1.

Дослівний переклад лексичної одиниці «путівник» у різних мовах

Лексична одиниця	Дослівний переклад
<i>Guide book</i> (у перекладі з англ. мови)	Книга, яка направляє
<i>Reiseführer</i> (у перекладі з нім. мови)	Керівник подорожі
<i>Le guide</i> (у перекладі з франц. мови)	Гід, провідник, наставник
<i>Vade mecum</i> (у перекладі з лат. мови)	«Vade» – йди, «mecum» – зі мною
<i>Guida</i> (у перекладі з італ. мови)	Керівник подорожі

Укладачі англomовного тлумачного словника “Collins English Dictionary” трактують туристичний путівник не лише як: «книгу, яка забезпечує туристів інформацією про місто, регіон чи країну», а також як: «довідник, який містить ключові факти про певне місце чи настанови ... » [15]. Подібне трактування поняття зустрічається на сторінках словника “Macmillan English Dictionary for Advanced Learners”: «книга для туристів, яка забезпечує інформацією про певне місце» [17].

Проаналізувавши трактування поняття «туристичний путівник», подані укладачами англomовних тлумачних словників “Longman Dictionary of Contemporary English” [16], “Oxford Advanced Learner’s Dictionary” [18] та енциклопедичного видання “Literature of Travel and Exploration” [19, с. 519–520], ми встановили їхню схожість у розумінні путівника як інформаційного джерела для туриста.

Узявши до уваги різноманітні підходи до трактування поняття «туристичний путівник», ми маємо підставу стверджувати, що путівником є різновид довідкового видання, яке призначене для представлення інформації про історію, культуру, традиції, визначні місця визначеного об’єкту (країни, міста, населеного пункту) для кола читачів – туристів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Жулина М. А., Кильгишова М. С. Специфика разработки путеводителя как основного справочно-информационного издания в туризме.

Ogarëv-online. 2014. №18. URL : <http://journal.mrsu.ru/arts/specifika-razrabotki-putevoditelya-kak-osnovnogo-spravочно-informacionnogo-izdaniya-v-turizme>.

2. Киселева Л., Пильд Л., Степанищева Т. Некоторые итоги «путеводительного» проекта. *Сборник статей*. 2008. С. 7–14.

3. Киселева Л. Путеводитель как семиотический объект: к постановке проблемы (на примере путеводителей по Эстонии XIX в.). *Сборник статей*. 2008. С. 10–20.

4. Книга: словарь-справочник / [авт.-упор. И. Е. Баренбаум, А. А. Биловицкая, А. А. Говоров и др.]. М.: Большая Советская Энциклопедия, 1998. 800 с.

5. Кориневская О. М. Опыт создания путеводителя по историко-культурному наследию г. Барнаул. *Вестник Томского гос. ун-та. История*. 2013. №2 (22). С. 184–187.

6. Новикова Э. Ю. Дискурсивно обусловленный культурный трансфер в переводе путеводителя. *Вестник Волгоградского государственного университета*. 2014. №3. С. 60–66.

7. Новикова Э. Ю. Перевод путеводителя: лингвокультурные и дидактические аспекты. *Известия Тульского государственного университета. Гуманитарные науки*. 2014. №3. С. 235–241.

8. Прима В. В. Англомовний путівник як різновид туристичного дискурсу. *Записки з романо-германської філології*. 2015. Вип. 2 (35). С. 151–156.

9. Прима В. В. Особливості функціонування англомовної туристичної термінології у путівниках по Україні (у світлі сучасних подій). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2016. Вип. 60. С. 287–289.

10. Протченко А. В. Типологические и функционально-стилистические характеристики англоязычного путеводителя: дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки». Самара, 2006. 229 с.

11. Региональный туризм: опыт, проблемы, перспективы: материалы Республ. научно-практ. конф. «Развитие туристской отрасли в Удмуртской Республике: проблемы и перспективы» (Ижевск, 17 апреля 2014 г.) / Федер. гос. бюдж. учрежд. высшего проф. образов. «Удмуртский госуд. ун-т»; редкол.: Г. В. Мерзлякова [и др.]. И.: Издательство «Удмуртский университет», 2014. 248 с.

12. Розанова Ю. Н. Путеводитель как жанр туристического дискурса: диахронический аспект. *Историческая и социально-образовательная мысль*. 2014. № 5 (27). С. 281–285.

13. Филатова Н. В. Жанровое пространство туристического дискурса. *Rhema. Рема*. 2012. №2. С. 76–82.

14. Чуркіна В. Г. До проблеми створення інформаційних електронних видань у вигляді путівника. *Вісник ХДАДМ*. 2011. №10. С. 51–55.

15. Collins English Dictionary. URL: [https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/guidebook./](https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/guidebook/)

16. Longman Dictionary of Contemporary English. URL: <http://www.ldoceonline.com/dictionary/guidebook./>

17. Macmillan English Dictionary for Advanced Learners. URL: <http://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/guidebook./>

18. Oxford Advanced Learner's Dictionary. URL: http://www.Oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/guide_1?q=guide./

19. Speake J. Literature of Travel and Exploration: A to F. Taylor & Francis. 2003. 1479 p.

**ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ «SCHOOL» У НАВЧАЛЬНИХ
ТЕКСТАХ ПІДРУЧНИКІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ:
ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ**

Тетяна КІБАЛЬНИКОВА (Кропивницький, Україна)

У лінгвістичних студіях ХХІ століття мова розглядається як «культурний код нації» [3]. Ідея В. фон Гумбольдта про взаємозв'язок мови та культури, теорія культурного релятивізму Е. Сепіра та Б. Уорфа, учення Ю.Д. Апресяна про мовну картину світу як певний спосіб його концептуалізації довели, що мовні одиниці та граматичні структури відображають особливості певної культури. Наразі існує безліч наукових розвідок, проведених у руслі лінгвокультурного аналізу, проте ще й досі бракує окремого дослідження, спрямованого на висвітлення лінгвокультурних особливостей текстів для навчання іноземної мови, що й зумовлює **актуальність** нашого дослідження.

Метою цієї наукової розвідки є визначення лінгвокультурних особливостей лексико-семантичного поля «SCHOOL» у навчальних текстах підручників з англійської мови. **Матеріалом** дослідження слугують навчально-методичні комплекси для старшої школи Focus 3,4.

Одним із ключових понять лінгвокультурного аналізу є концепт, точніше – лінгвокультурний концепт. На думку С.Г. Воркачова, концепт – «це культурно маркований вербалізований зміст, представлений у плані вираження цілою низкою своїх мовних реалізацій, які створюють відповідну лексико-семантичну парадигму» [1]. Концепт є трьохмірним утворенням, яке містить поняттеву, образну й ціннісну складові. У лінгвокультурному концепті на перший план виходить ціннісна складова. Як зазначають А.П. Загнітко та І.В. Богданова, «цінність завжди знаходиться в центрі концепту, а ціннісний принцип лежить в основі будь-якої культури» [2, с.36].

Дослідження поняттевої складової концепту доцільно здійснити шляхом моделювання лексико-семантичного поля (ЛСП), яке має структуру, подібну до концепту: ядро і периферію. К.О. Чумакова дає таку характеристику

структурних складових ЛСП: «Ядро конститується одиницями мови, що є найбільш частотними, прототипними та абстрактними. З наближенням до периферії, змістові зв'язки в полі слабшають, а її конституенти мають не всі характерні для поля ознаки. Окрім того конституенти периферії можуть також мати ознаки, які перетинаються з ознаками конституентів сусідніх полів» [4, с.69].

ЛСП «SCHOOL» становить собою модель відображення однойменного концепту, котрий вербалізується певним набором лексем, фразем і висловів. Ядро аналізованого ЛСП, лексема *school*, у Британській культурі тлумачиться так: «1) a place where children go to be educated; 2) the period of your life during which you go to school, or the teaching and learning activities which happen at school; 3) the time during the day when children are studying in school; 4) all the children and teachers at a school; 5) a part of a college or university specializing in a particular subject or group of subjects; 6) a place where people can study a particular subject either some of the time or all of the time; 7) a group of painters, writers, poets, etc. whose work is similar, especially similar to that of a particular leader; 8) a large number of fish or other sea creatures swimming in a group» [5]. У результаті дефініційного аналізу ядерної лексеми з'ясовано, що за поняттєвим змістом *school* у Британській культурі позначає місце або час для отримання освіти, а також учасників освітнього процесу. Відповідно, макрополе *school* представлено полями *types of school and infrastructure, participants, education process*.

Результати аналізу навчальних текстів підручників Focus 3, 4 засвідчують, що ядро поля *types of school* представлене іменниками на позначення різних типів шкіл Великої Британії: *primary school, secondary school, boarding school, single-sex school, mixed school, university*, тоді як до периферії можна віднести *Stoneberry Secondary School, Newcastle University*, а також навчальні заклади, які знаходяться в *Edinburgh, Hull, Durham, Oxford, Liverpool, Manchester, London, Nottingham* (Focus 4, SB, p.48). До аналізованого поля відносимо й національно-специфічні лексеми на позначення шкільної інфраструктури: *classroom, campus* (the buildings of a college or university and

the land that surrounds them [5]), *halls of residence / halls* (a college building where students live [5]), *shared accommodation, sports centre*.

У навчальних текстах підручників Focus 3, 4 поле *participants* представлено такими конститuentами: *student, teacher*, які складають його ядро. До периферійних лексем відносимо *first-year student, peer, resident, student representative / rep, supervisor, head teacher, sports teacher, Chemistry teacher*.

До ядерної складової поля *education process* відносимо іменники, котрі трапилися у фактичному матеріалі дослідження: *period (class), exam*, а також словосполучення й фразеологізми *revise for exams, skip an exam, do an exam, students' academic progress, take a gap year* (a year between leaving school and starting university that is usually spent travelling or working [5]), *apply to university*. Національно-специфічною є й лексема *peer-teaching* (Focus 4, SB, p. 22), котра позначає прогресивний метод навчання «рівний-рівному», популяризований у Великій Британії.

Ураховуючи лінгвокультурний підхід до аналізованої проблеми, доцільно зазначити, що поле *education process* також уміщує лексеми та словосполучення на позначення традицій або позакласної діяльності учасників навчального процесу. Так, в аналізованих навчально-методичних комплексах неодноразово згадується *school reunion* (зустріч випускників школи або коледжу чи університету), *student representatives meeting* – зібрання представників студентства для вирішення питань, пов'язаних з навчальним процесом у Британських університетах (Focus 4, SB, p. 20), *charity events / fundraising or community service*, спрямовані на те, щоб зібрати кошти на благодійність як, наприклад, *Charity Fun Day* (Focus 3, SB, p. 93), *Christmas Jumper Day* (Focus 3, SB, p. 106), *Fun Run* (Focus 3, SB, p. 107). До традицій, котрі підтримуються в Британських школах, і які згадуються в аналізованих навчальних комплексах є *wearing a uniform* (Focus 4, SB, p. 103) та *playing basketball for school* (Focus 4, SB, p. 42).

Підсумовуючи, зазначимо, що навчальні тексти підручників з іноземної мови є основною базою, що вміщує знання про особливості культурної

традиції англійців і сприяє формуванню лінгвокультурної компетенції учнів, котрі опановують іноземну мову. Подальшим перспективним напрямком нашого дослідження є вивчення особливостей інших ЛСП у межах шкільної програми в лінгвокультурному аспекті.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Воркачев С. Г. Культурный концепт и значение. *Труды Кубанского государственного технологического университета*. Серия: Гуманитарные науки. Краснодар, 2003. Т. 17, Вып. 2. С. 268–276. URL: <http://lincon.narod.ru/meaning.htm> (дата звернення: 28.01.2022).
2. Загнітко А.П., Богданова І.В. Лінгвокультурологія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. 3-є вид., перероб. і доп. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. 287 с.
3. Маслова В.А. Лингвокультурология: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва: Издательский центр «Академия», 2001. 208с. URL: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Linguist/maslova/index.php (дата звернення: 28.01.2022).
4. Чумакова К.О. Лінгвокультурні параметри вербалізації концепту TRANSPORT у Британському та американському варіантах англійської мови: дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04. Запоріжжя, 2017. 247 с. URL: http://phd.znu.edu.ua/page/dis/02_2017/Chumakova_dis.pdf (дата звернення: 27.01.2022).
5. Online Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення: 30.01.2022).

АРХАИЗМЫ В КАЗАХСКИХ ПОСЛОВИЦАХ И ПОГОВОРКАХ

Гулжан АЙДАРОВА (Аркалык, Казахстан)

Пословицы и поговорки, относящиеся к категории языковых и литературных источников художественного слова, отличаются глубиной

содержания, остротой, живучестью. Несмотря на компактность объема, образные языковые единицы представляют собой ряд причинно - следственных связей как реальной, так и сложной мысли, итоги и доказательства жизненного опыта народа. В ней всесторонне отражены история, политическая жизнь, быт, мировоззрение, духовная и материальная культура народа. Это устойчивые кварталы национального характера, демонстрирующие народную мудрость, красноречие и виртуозность. Известно, что многообразные изменения на этапах исторического развития каждого народа оставляют свой след в грамматико-лексической системе языка, но именно пословицы и поговорки сохранили свое личностное и смысловое единство.

В состав пословиц и поговорок, пришедших из прежних времен, входят слова, которые в наши дни не имеют особо употребительного значения. В связи с тем, что устаревшие слова в казахском языке являются характерным явлением античности, они не могут быть понятны всем членам современного общества. Основное отличие устаревших слов от других лексических групп заключается в том, что они являются средством общечеловеческого, всеобщего, всеобъемлющего общения, которое в давние времена занимало постоянное место в словарном запасе, приобретало значительное значение в повседневной жизни населения. И. К. Кенесбаев: «Неправильно отделять литературный язык от категории национального языка, границы литературного языка от категории национального языка и границы литературного языка от категории национального языка. Разделение не должно толковаться как изоляция. Ведь ни один литературный язык (литературный язык с народными особенностями) не может быть полностью изолирован от разговорного языка, устной литературы, лексики, грамматики, фонетики того или иного народа. [1.142].

Устаревшие слова обычно считаются производением народного письменного литературного языка. Потому что когда не было письменности, слова нигде не обозначались, так что даже древние слова той эпохи бесследно исчезают. Об этом говорит кандидат филологических наук Ф. П. Филин:

«Прежде всего, необходимо отличать устаревшие слова и слова, которые вышли из словарного состава языка. Когда говорим об устаревших словах, следует понимать, что это слова, которые были в прошлом, обычном, литературном языке, не используются в нынешних реалиях и в большинстве случаев были заменены синонимами.» [4.156].

В процессе анализа устаревших слов в казахском языке также уместно опираться на высказанные выше мнения. Устаревшие слова следует искать в литературном языке, в письменном наследии, в образцах устного народного творчества. Устаревшие слова дают нам много информации из прошлого, истории, также имеет познавательный характер. Одним из важнейших механизмов укрепления государственного статуса нашего языка является, по возможности, более полное раскрытие этой его познавательной деятельности, тем самым более глубокое изучение древних страновых атрибутов, наших духовных корней. Необходимость изучения истоков древних слов в казахских пословицах и поговорках, актуальность темы вытекают из этой благородной цели. Поэтому среди казахских пословиц и поговорок находя архаизмы, выделим их из этимологии и семантики, проанализируем и рассмотрим. К архаизмам относятся слова, изменяющиеся в разные эпохи, сменяющиеся другими словами или навсегда остававшиеся в зависимости от быта, обычаев, мировоззрения народа. В кратком этимологическом словаре казахского языка сказано, что слова «жоргем» и «жоргек» произошли от мертвого корня «жоргем». В словаре Радлова "ходить - заворачивать, валить... ходить - заворачивать". По последним данным, корневой глагол в казахском языке образовался в результате значительных фонетических изменений [3.254].

Эти изменения таковы: сокращение первого слога, выделение второго слога. Однако говорят, что в слове «жоргем» сохранился древний корень. Томанов: «Характер начального звукообразования слова урчик: ю(о)р-ччик. Древний след (йи-у) и от ира, и от урчик здесь называется суффиксом, образующим глагол» [2.59]. В древнетюркском языке оно называется «игверетено, игне-ине» и является лицом производной от глагола (-гэ). В

казахском языке слово «уршык» образовалось путем редактирования абсолютного й в начале и, таким образом, сокращения следующего гласного. Томанов говорит, что у слова «урчик-иир» тот же корень и у слова «жоргок» тот же корень.

Основным языковым элементом художественного подхода, используемого для приведения слова в художественном произведении, является метафора. Наиболее важные по смыслу, простые формы метафоры, встречающиеся в повседневной речи, часто встречаются в пословицах и поговорках. К примеру: «Көненің көзі- қымбат, сөзі- сымбат», «Әкенің өлгені – асқар таудың құлағаны, ананың өлгені- таудан аққан бұлағыңның суалғаны». В пословицах и поговорках метафорическое употребление-повышает изобразительное свойство слова. В состав пословиц и поговорок, пришедших с давних времен, входят слова, которые в наши дни имеют не имеют употребительное значение. В связи с тем, что устаревшие слова в казахском языке являются явлением, характерным для античности, не всем членам современного общества они понятны. Основное отличие устаревших слов от других лексических групп состоит в том, что они являются единицами общечеловеческого, всеобъемлющего средства общения, которое в давние времена занимало постоянное место в словарном запасе, приобретало огромное значение в повседневной жизни населения. Пословицы и поговорки народа, живущие вместе с ним на протяжении многих веков, иногда могут со временем, в зависимости от общества, эпохи изменить свою внешнюю форму и немного адаптировать содержание к новому времени. В составе пословиц и поговорок можно встретить исторически устаревшие слова. Например: «Хан-казық, қараша болмас», «Хан - шаңырақ, халық уық», «Құлды «бәрекелді» өлтірер», «Бәйбіше – құдай байырғы, тоқал - иттің құйрығы». В этой главе мы открыли этимологию слов би, қарашы, садақ. Архаизмы встречаются и в пословицах. Например: «Жүргенге жөргем ілінеді», «Қырсыққанда қамырын іриді», «Барымта алған мал емес, қуып алған күң емес», «Барымта қайтыс болмай, дау айтыс болмайды», «Дау арылмас, алтын шірімес», «Жер дауы мен жесір дауы бітпейді», «Дауың жоқ болса, кепіл бол», «Тәңірі асыраған

тоқтыны бөрі жемейді», «Молланың қылғанын қылма, айтқанын қыл», «Молладан хат молдаға қарсы болма – дініңе кемшілік келер.

К архаизмам относятся слова, которые изменяясь в разные эпохи в зависимости от быта, обычаев, мировоззрения народа были заменены другими словами или устаревшие слова, которые больше не используются. Жоргем – это корень Жоргека. Өру — это глагол, означающий «вязать». Өр-өру означает ткачество и плетение. -Ге, -м, -гек (игла, петля) - древнетюркские аффиксы. «Йорме»- туркменский диалект; «Ерме» - на каракалпакском языке. Блюдо из баранины (кушать, фаршировать фаршем, чесноком и перцем) - туркменский говор; «Юрма»- из мяса, бараньего сала и горького, из сала.

«Когда теряется логика дела, растворяется движение, когда приходит горе, растворяется движение» (Притча). Кымыран – напиток из коровьего молока и воды с добавлением кумыса. По-киргизски это «движение». В северо-восточных районах слово «кымыран» используется как синоним слова «молоко». Таким образом, глубоко понимая природу многих древних слов, анализируя их происхождение, их общее сходство с другими языками, мы можем определить значение слова, его сферу применения. На примере приведенных выше пословиц и поговорок, проведя всесторонний анализ древнейших слов, мы попытались выявить самобытность казахского языка, его многообразие и характер. А эти слова, в свою очередь, не только отражают свою природу, но и передают историю нашего народа из прошлого. Устаревших слов в пословицах и поговорках немало. Каждая пословица имеет свой скрытый смысл и она проявляется по-разному

Если для ведения боя на коне в качестве легкого и режущего оружия использовали меч, то для защиты от оружия одежду издавна называли «доспехом». В этот день мы видим эти слова только в исторических или литературных произведениях. Как мы уже говорили, ряд устаревших слов растет и сегодня, в эпоху технологий. Хотя некоторые устаревшие слова уже вышли из употребления, они присутствуют в составе пословиц и поговорок, фразеологических выражении.

«Народ, который думает о годе, сеет пшеницу, народ, который думает о столетии, сеет дерево, и народ, который думает о тысячелетии, возвращает мудрое поколение»-для воспитания сознательного поколения наш долг – пропагандировать пословицы и поговорки, внимательно относиться к смыслу каждого слова и передать для последующих поколений как драгоценное сокровище.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. В. В. Радлов «Опыт словаря Тюркских наречий». – 1999, 231б
2. Габдуллин М. «Казахская устная литература». – Алматы. – 1974, с. 78
3. Казахские пословицы и поговорки «Казахстан». – Алматы. – 2008
4. Н. Келимбетов «Древние литературные реликвии». – Астана. – "Фолиант", 2004. – 223б
5. С. Ж. Томанов «Древнетюркский словарь». – Алматы. – 1988, 264б

ЕЛЕМЕНТИ ЦИКЛІЧНОГО ЧАСУ У ФОЛЬКЛОРНО-МОВНІЙ КАРТИНІ NURSERY RHYMES

Олена ПЕТРЕНКО (Умань, Україна)

Художній образ часу у фольклорно-мовній картині будь-якого жанру, у тому числі й жанру nursery rhymes (NR), є результатом взаємовпливу низки важливих факторів, таких як час створення та період побутування аналізованих творів, їх жанрова своєрідність, а також специфіка інтерпретації тимчасових категорій у науковій та міфопоетичній (архаїчній). картинах світу.

Одним із ключових елементів архаїчної картини світу виступає космологічна або циклічна модель сприйняття часу, яка протиставляється історичній чи лінійній моделі. Уявлення про циклічність часу в архаїчній свідомості сформувалися під впливом об'єктивних особливостей життєдіяльності суспільства. Нерозривний зв'язок дій людини з природними ритмами, зокрема їхня узгодженість з фазами місячного і сонячного циклів зумовили ритуалізацію багатьох процесів і видів діяльності. Дана обставина

знайшла свій відбиток в народних прикметах, що регулюють сільськогосподарську діяльність людей. Визначення часу доби за наявністю чи відсутністю світил також було притаманне членам архаїчного суспільства, цей спосіб закріпився у рядках популярної NR, де тривалість сяйва зірки, прирівняна до тривалості ночі, чітко задається у тексті двома моментами сонячного циклу – заходом сонця і сходом:

*When the blazing sun is gone, When it nothing shines upon,
Then you show your little light,
Twinkle, twinkle all the night. ...
For you never shut your eye,
Till the sun is in the sky [1, p. 397].*

Характер сприйняття часу в архаїчному суспільстві часто порівнюється з образом часу в дитячій картині світу, де безліч локальних періодів пов'язані з окремими об'єктами та діями. Для дитини, як і для людини в архаїчну епоху, час появи світил на небі є безумовним сигналом до виконання певних дій. Підтвердження цієї ідеї знаходимо в NR, яка супроводжує ритуал укладання немовляти спати:

*Whenever the moon begins to peep,
Little boys must be asleep;
The big sun shines all the day,
That little boys can see to play [2, p. 370].*

На наш погляд, присутність місяця у цьому контексті не випадкова. Відомо, що за язичницьких часів багато обрядів і ритуалів відбувалися вночі, при світлі місяця, якому приписувалися магичні властивості. На пізніших етапах розвитку суспільства гра як імітація ритуального дійства прийшла йому на зміну. Отже, у цьому тексті закріпилося ставлення до ночі як до магичного часу.

Під покровом ночі, судячи з текстів NR, відбуваються інші сумні, і навіть трагічні події, ініційовані представниками іншого світу. Наприклад,

*And then one night when it was dark,
She (Lady Wind) blew up such a tiny spark,*

That all the house was pothered:... [2, p. 295].

У зв'язку з цим необхідно зазначити, що архаїчний образ часу не завжди циклічний, він також може вишиковуватися за принципом маятника, що гойдається між двома полюсами: вночі й вдень, життям і смертю, «старим» (міфічним) та «новим» (емпіричним) часом.

Варто зауважити, що в текстах NR ніч не протиставляється дню, натомість у прикметах та повір'ях виявляємо опозицію *night – morning*:

1) *Dreams at night are the devil's delight,*

Dreams in the morning є angels' warning [2, p. 363].

2) *A red sky at night is a shepherd's delight,*

Red sky in the morning is a shepherd's warning [2, p. 331].

3) *Rainbow i'the morning,*

Shipper's warning;

Rainbow at night,

Shipper's delight [2, p. 332].

Цікаво зазначити, що пара іменників *night – morning* має синонімічну пару *night – light*, що у тексті однієї з NR – прикмети, які стосуються поведінки людей:

Laugh before it's light,

You'll cry before it's night [2, p. 346].

Імовірно, пара *night - light* також зображає семантичну опозицію «світло – темрява» і має символічне значення, оскільки вираз *before it's light* означає нічний час, не призначений для веселоців, а фраза *before it's night* вживається у значенні «вдень». Інакше кажучи, порушення кодексу поведінки вночі обертається невдачею вдень.

Таким чином, хоча члени опозиції в текстах аналогічної структури залишаються незмінними, іменники – члени дихотомії *night ma morning* – можуть втрачати первісні значення і, як наслідок, пов'язану з ними оцінність.

Орієнтація на циклічні процеси зміни дня і ночі та руху небесних тіл – безумовно, не єдина риса, що перейшла у фольклорну з архаїчної моделі сприйняття часу. Тексти NR містять чимало посилань на вегетативні цикли

рослин та життєві цикли тварин. Ось деякі з них:

Down with the lambs,

Up with the lark,

Run to bed children

Before it gets dark [2, p. 369].

Даний приклад, на нашу думку, підтверджує істинність аналогії, що проводиться між процесом розвитку мислення в онтогенезі та у філогенезі: чим конкретніше мислення, тим більше людина або суспільство (етнос) тяжіє до фенологічного або циклічного способу відліку часу [3, с. 3].

Наступні прикмети також ґрунтуються на спостереженні за звичками тварин:

If chickens roll in the sand,

Rain is at hand [2, p. 342].

Цікаво відзначити, що вираз-індикатор часу *at hand* ілюструє принцип просторово-часового синкретизму, типового фольклорної моделі світу. Сучасне тлумачення цієї фразеологічної одиниці має як просторовий, так і тимчасовий характер, при цьому тимчасове значення (не за горами, на носі), очевидно, є похідним від просторового.

Спостереження за змінами зовнішнього вигляду дерева в рамках його річного вегетативного циклу лягли в основу загадки:

In Spring I look gay,

Decked in comely array,

In Summer more clothing I wear;

When colder it grows,

I fling off my clothes,

And in winter quite naked appear [2, p. 399].

У цій NR заслуговує на увагу спосіб репрезентації часу. Нарівні з традиційними виразами, що називають пори року, (*in Spring, in Summer, in Winter*) використовується фраза *when colder it grows*. Подібну невизначеність, неточність обчислення часу, коли настання осені ототожнюється з приходом холодів, можна розглядати як рису циклічної моделі його сприйняття.

Схоже справа і в іншій NR, де початок та закінчення зими асоціюються з випаданням та таненням снігу:

*When the snow is on the ground,
Little Robin Red-breast grieves;
We'll strew him here some crumbs of bread,
And then he'll live till the snow is gone [2, p. 326].*

Наведений вище приклад – загадка про дерево – дуже показовий, оскільки він наочно демонструє, наскільки глибокий і тісний зв'язок циклічного та історичного часу у фольклорно-мовній картині світу NR.

Отже, образ часу у фольклорно-мовної картині світу NR будується на поєднанні циклічної та лінійної моделей сприйняття часу, причому елементи циклічної моделі привносять в образ часу упорядкованість та ритмічність. Спосіб репрезентації часу у фольклорно-мовній картині світу NR за допомогою відсилання до природних ритмів (місячного та сонячного циклів, звичок тварин та вегетативних циклів рослин) є типовою рисою циклічної моделі, що прийшла у фольклор з архаїчної (міфопоетичної) картини світу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Opie, P. and I. The lore and language of schoolchildren. Oxford, 1960.
2. Mother Goose Rebus Rhymes-Enchanted Learning Software : вебсайт. URL: <https://www.enchantedlearning.com/Rhymes.html> (дата звернення: 01.02.2022).
3. Байбурин А. К. Ритуал: свое и чужое. *Фольклор и этнография*. Ленинград : Изд-во «Наука», 1990. С. 3 – 17.

КОГНІТИВНО-МАТРИЧНИЙ АНАЛІЗ ДОМЕНУ КІЛЬКОСТІ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Крістіна САВИЦЬКА (Умань, Україна)

Статтю присвячено дослідженню домену кількості в лексико-семантичному просторі англійської мови, зокрема його розбору за допомогою методу когнітивно-матричного аналізу. Багато чисельників не тільки виражають кількість, але й мають особливий символічний сенс та архаїчну семантику, закладену в них багато століть тому. Важливість розгляду мовних одиниць, що володіють символічним потенціалом, є очевидною, оскільки людина постійно перебуває в процесі символізації.

При когнітивно-матричному аналізі мовного матеріалу першорядним є виділення та опис компонентів когнітивної матриці. На основі вивчення фразеологічних одиниць та прислів'їв англійської мови, що містять числові компоненти, можна виділити вісім основних взаємопов'язаних контекстів осмислення числових концептів у рамках загальної концептуальної сфери *Кількість: Історія, Антична міфологія, Біблія, Література, Розваги, Забобони, Побут, Народна мудрість*.

Історія. Історичні події стали джерелом великої кількості фразеологічних одиниць, багато з яких увійшли й в інші європейські мови, оскільки є кальками – буквральними перекладами відповідних іншомовних мовних одиниць: *the first among equals* – перша серед рівних (тим. лат. *primus inter pares*); *the fifth column* – п'ята колона (ісп. *Quinta columna*).

Антична міфологія є джерелом великої кількості фразеологізмів, які мають міжнародний характер: (*e.g. the nine muses, twelve labours of Heracles*).

Біблія є одним із найважливіших літературних джерел фразеологічних одиниць: «протягом століть Біблія була найбільш широко читаною та цитованою в Англії книгою; не лише окремі слова, а й цілі ідіоматичні вирази (часто буквральні переклади давньоєврейських та грецьких ідіом) увійшли до англійської мови зі сторінок Біблії» [1, с. 110].

Найбільш символічними числами в Біблії є: «три» – особливе позитивне число, символ Трійці; «чотири» – символізує світ (*4 corners of the world, 4 cardinal points*); «сім» – символ мудрості, завершеності та досконалості; «дванадцять» – символ закінченості та повноти.

Література. Багато англійських письменників збагатили англійську фразеологію, серед них чільне місце, як відомо, займає Шекспір (понад 100 ФО): *at one fell swoop, there is luck in odd numbers, the nightmare and her nine-fold, a twice-told tale, know a trick worth two of that* та ін. Так, наприклад, вираз *at one fell swoop* в сучасній англійській вживається в скороченому вигляді *at one swoop*, а в американському варіанті змінено прийменник: *in one fell swoop*.

Крім того, частина фразеологізмів перегукується з легендами й казками, в яких числа завжди грали важливу роль і мали додатковий символічний сенс. Однією з найважливіших чисел є «три»: для казкового дискурсу характерно потроєння, яке служить як засіб вираження інтенсивності дій та сили емоцій. У цьому третій елемент завжди є найважливішим, вирішальним. Таким чином, казковий дискурс будується на градації – наростанні складності завдання, що виконується, і цінності набутого блага.

Розваги. Ряд ФО з квантифікаторами етимологічно перегукується з різними популярними у Великій Британії та Америці іграм: крикету (*the twelfth man, hit smb for six*), більярду (*behind the eighth ball*), бейсболу (*get to the first base*) та ін.

Забобони. Значна кількість фразеологізмів пов'язана з народними повір'ями, оскільки числа завжди мали символічні значення.

Аналіз англійських забобонів показав, що найбільш нещасливим числом є два (8 з 9). Найщасливішими числами є: дев'ять (5 з 5), чотири (2 з 2), один (17 з 23), шість (1). Цікаво зазначити, що число «дванадцять» не зустрічається у забобонах: прикмети частіше попереджають про нещастя, ніж навпаки.

Побут. Частина фразеологізмів із числовими компонентами пов'язана з повсякденним життям людей, їх значення виводиться зі значення складових їх одиниць, багато хто з них зустрічаються не тільки в англійській, а й в інших мовах.

Народна мудрість. Цей домен представлений комунікативними англійськими прислів'ями. Більшість із них є споконвічно англійськими виразами, автори яких невідомі, але також зустрічаються міжмовні запозичення з латинських та грецьких прислів'їв.

Другий етап пов'язаний із виділенням характеристик числових концептів. Такими характеристиками, як показують результати концептуального аналізу, є:

Діяч. Усі фразеологічні одиниці, які об'єктивують аналізовану характеристику, можна розділити на дві групи: ті, які позначають окрему особу (*the 10th Muse, the 12th man*), і ті, що називають важливу групу людей (*the Nine Worthies*). Числа «три», «сім», «дев'ять», «дванадцять» зазвичай позначають значні групи як у світової історії, і у художньому дискурсі.

Символ. Серед ФО, що номінують предмети, необхідно також розглянути дві групи: одиниці, що називають один предмет (*Number 5, a four-leaf clover*), і кілька предметів (*the 3 golden balls, the 3 golden apples*).

Подія. Одиниці, що позначають події, зазвичай виражені номінативними (субстантивними) ФО (*12 Labours of Heracles, a 9 days' wonder*), а ті, що позначають дії – номінативно-комунікативними: *to play the 1st fiddle, to strike 12 all at once*.

Традиції. Даний домен представлений великою кількістю паремій, оскільки прислів'я завжди містили в собі пораду, повчання, знання, накопичені століттями: *You should know a man 7 years before you stir his fire*.

Якість. Маючи особливе символічне значення, числа, що входять до складу фразеологізмів, можуть передавати і якісні характеристики: «один» – чудовий, унікальний, винятковий, рідкісний, важливий, значний; «два» – двоїстість: як позитивні характеристики (винахідливий, кмітливий, мудрий, швидкий), і негативні (нерішучий, незграбний, що приносить невдачу); «три» — досконалий, завершений; «чотири» – стійкий, який приносить удачу; "п'ять" – високоякісний (*five-star*), легкий, кмітливий; "сім" – мудрий, щасливий, швидкий; «дев'ять» – щасливий, чепурний, справедливий, безсмертний.

Орієнтир. Число «чотири» було найважливішим у міфах створення всесвіту та орієнтації у ньому, у цій групі ФО найбільше одиниць містить числове «чотири»: *4 cardinal points, the 4 seas*.

Період. Фразеологізми, що позначають важливі часові відрізки, часто містять такі квантифікатори: чотири (*four seasons*), сім (*seven days of the week*), дванадцять (*a twelvemonth*).

Аналіз когнітивної матриці підтвердив релевантність домену «кількість» в англійській концептосфері, оскільки виділені на другому етапі характеристики (діяч, символ, подія, звичаї, якість, період, орієнтир) багато в чому збігаються з найважливішими концептами, що організують саме концептуальний простір. Багато дослідників поділяють думку Р. Джекендоффа у тому, що «основними конститuentами концептуальної системи є концепти, близькі «семантичним частинам мови» – концепт об'єкта та його частин, руху, дії, місця чи простору, часу, ознаки» [2, с. 92].

Отже, найбільша кількість фразеологічних одиниць позначають події, традиції та якості. Це викликано тим, що дані характеристики містять більшу кількість паремій, на відміну від інших.

Використання методу кількісних підрахунків при аналізі когнітивної матриці довело, що найбільшу номінативну щільність і значущість в англійській лінгвокультурі мають концепти «один», «два», «три», «чотири», «сім», «дев'ять», «дванадцять».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Смит Л. П. Фразеология английского языка. Москва : Учпедгиз, 1959. 208с.
2. Кубрякова Е. С. Краткий словарь когнитивных терминов. Филологический факультет МГУ им. М. В. Ломоносова, 1997. 212 с.

СИМВОЛІЗАЦІЯ АНГЛОМОВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

Юлія ТАРАНЕНКО (Умань, Україна)

Статтю присвячено цікавому питанню трансформації англомовних фразеологізмів на рівні структури – так званій символізації. Актуальність

обраної теми зумовлена поверненням інтересу сучасних науковців до фразеологічної проблематики, зокрема активізацією фразеологічних досліджень до вивчення структурно-семантичних особливостей стійких мовних утворень.

Символізація це – абстрагування від конкретного предмета і наділення його додатковими атрибутами або властивостями, які об'єднуються у свідомості інтерпретатора в певний асоціативний ряд. Символ з властивими йому атрибутами може стати конкретним предметом: емблемою. Символізація є наділення у свідомості людини конкретних предметів навколишньої дійсності додатковими якостями за принципом суміжності або подібності.

Можна припустити, що слово стає символом тоді, коли воно знаходить у своєму змісті якийсь додатковий ряд сем, відмінних від цього початкового плану змісту і здатне виникати у свідомості реципієнта у вигляді певного асоціативного ряду. Цей асоціативний ряд може варіюватися залежно від культурного тла реципієнта.

Залежно від цього, наскільки розвинені кругозір і уяву носія мови, майже всі компоненти ідіом можуть піддаватися символізації. Однак, щоб символ однаково розпізнавався багатьма інтерпретаторами, символу необхідно набути конвенційності. Ця властивість символу надзвичайно важлива, оскільки варіативність трактування тих самих предметів різна щодо умов їх використання у різних культурах.

Символізація фразеологічних одиниць, як правило, базується на структурній редуції вихідної фабули (в окремих випадках – вже наявного в мові фразеологізму), а також на інтерпретації окремих лексичних компонентів фразеологізму. Оскільки символ не може бути обмежений певними інтерпретаціями, ми пропонуємо зупинитися в нашому аналізі на найвираженішому асоціативному ряді, укладеному в конвенціональних символах.

Спочатку розглянемо процес символізації першого типу.

Англомовні компаративні фразеологізми досить близькі до символізації, оскільки вони виділяють у сигніфікаті вихідного денотату найяскравіший

атрибут/ознаку. Наведемо деякі з прикладів: *as American as apple pie* (прихований символ Америки, її традицій та способу життя); *to work like a beaver* (бобер - символ працьовитості); *as busy as a bee* (бджола – символ працьовитості); *crazy like a fox* (лисиця – символ хитрості); *as bold as a lion* (лев – символ безстрашності, сили); *as fast as a hare* (заєць – символ швидкості, спритності).

Англомовні індикативно-симілятивні фразеологізми можна проілюструвати наступним чином: *seal / stamp of approval* (друк – символ скріплення договору, офіційної справи); *to pass on the baton* (естафетна паличка – символ руху, дії в ім'я інтересів усієї команди); *the fat is in the fire* (вогонь – символ пристрасті, сильних емоцій).

Евфемістичні за своїм змістом фразеологізми (метафорико-перифрастичні), виявляють такі приховані в них символи: *in Abraham's bosom* (груди – вмістище серця, символу любові, а в цьому випадку – притулку душі); *the old Adam* (Адам – символ першої людини, гріхопадіння, порочних помислів та діянь); *the angel in the house* (янгол – символ чистоти, доброти); *to appeal to Caesar* (Цезар – символ справедливості).

Англомовні алегоричні фразеологізми можуть бути показані такими прикладами: *battle of the giants* (титани – символ зіткнення сильних особистостей); *a bird in hand* (птиця – символ мисливського трофея); *a magic carpet* (килим-літак - символ виконання бажань, чарівництва); *caviar to the general* (ікра – символ достатку, багатства); *dogs of war* (собака - символ агресії на захист, хороброї відданості); *sow dragon's teeth* (дракон символ непереможної сили); *early bird* (птиця – символ працьовитості).

Як було зазначено, символізація також полягає у подальшому структурному перетворенні. Назвемо таку трансформацію символізацією другого типу. Зазвичай, їй піддаються фабульні фразеологізми, які є спрощеною версією різних художніх текстів.

Символізація фабульних фразеологізмів, що мають в образній основі біблійні сказання, знаходиться на першому місці за частотністю і становить майже половину випадків у всьому емпіричному матеріалі. Наприклад,

фразеологізм *a beam in your eye / a mote in smb's eye* виходить з “*Why beholdest thou the mote that is thy brother's eye, but considerest not the beam that is in thy own eye*” [Matthew 7:3-5]. Іншими прикладами можуть послужити: *crumbs from smb's table* з “... *desiring to be fed with the crumbs that fell from the rich man's table*” [Luke 16:21]; *a fly in the ointment* з “*Dead flies cause the ointment of the apothecary to send forth a stinking savour*” [Ecclesiastes 10:1] та ін.

Далі йдуть фразеологізми, асимільовані в англійській мові з притч та відомих сказань: *an Aladdin's lamp* (символ виконання бажань, взятий з оповіді «Арабські ночі»); *to blow hot and cold* (символ мінливості настрою, з притчі про мандрівника, який дув на пальці, щоб їх зігріти й дув на суп, щоб його остудити); *a magic carpet* (символ швидкого переміщення у просторі, взятий із різних казок) та ін.

Поряд із символами, утвореними з притч та легенд, зустрічаються фразеологізми, що являють собою редуковану версію відомих англійських алегорій: *a new broom* (*A new broom sweeps clean*); *birds of a feather* (*Birds of a feather flock together*); *a bird in hand* (*A bird in hand is worth two in the bush*); *beer and skittles* (*Life isn't all beer and skittles*); *count your chickens* (*Don't count your chickens before they're hatched*) та ін.

Як видно з наведених вище прикладів, символізація симілятивних фразеологізмів, як правило, є редукцією до номінативних конструкцій: *N+N*; *N+prep+N*; *N+and+N*; *Attr+N*. У разі символізації алегоричних фразеологізмів залишається номінативна частина: у разі символізації фразеологізмів, заснованих на оповідях, залишається назва або предмет, найбільш тісно пов'язаний з розповіддю. У деяких випадках у відібраному нами корпусі зустрічалися фразеологізми, що відповідають формулі *V+art+N*; *V+your+N*.

В процесі аналізу було визначено, що символізації також здатні піддаватися нові фразеологізми в англійській мові. Розглянемо процес символізації стихійної фразеологічної одиниці *I'm in shock! See, I've got a blanket*. Так, вираз *I've got a blanket*, вимовлене головним героєм в одному з ключових уривків популярного британського серіалу, спочатку відокремилася від вступної фрази і набуло самостійного значення "перебувати в сум'ятті,

шоковому стані". Потім червона ковдра, яка була в той момент на головному герої, стала міцно асоціюватися як із сильним потрясінням, так і з образом самого детектива. Поступово початковий вираз редукувався до *to have a blanket*, що означає "заспокоїтися, взяти себе в руки". Яскравим прикладом, що ілюструє дане значення, став творчо перероблений відомий вираз: "*Keep Calm and Carry On*" в "*Keep Calm and Have a Blanket*" [1]. На користь самостійності символізованого фразеологізму свідчить поява креативної групи онлайн користувачів «*Shocking Blankets*» [2], що спеціалізується на гумористичних анімованих ілюстраціях з героями детективного роману. Слід зазначити, що процес символізації даного фразеологізму зайняв короткий час.

Отже, символ — це об'єкт образної дійсності, здатний активувати певний шар когнітивних елементів, релевантних для національно-культурної свідомості. Можна припустити, що будь-який фразеологізм може бути потенційним символом. На наш погляд, процес символізації слідує в них за семантичним перенесенням або семантичним зрушенням. Символи у фразеологізмах представлені у стислому вигляді та є алюзією до відомих етнокультурних текстів, або кліше. Під час аналізу було виявлено, що символізації піддаються фразеологізми, що включають компоненти тваринної та предметно-прикладної тематики (у випадку з симілятивними ідіомами) і компоненти, що описують місцеперебування або прецедентних осіб (у випадку з індикативними ідіомами). На основі отриманих висновків можна стверджувати, що символізація симілятивних та індикативних ідіом може виявлятися в широкому спектрі конститuentів фразеологічних одиниць.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

4. URL:

<http://www.google.ru/search?client=opera&rls=ru&q=Keep%20Calm%20and%20Have%20a%20Blanket&oe=utf-8&channel=suggest&um=1&ie=UTF-8&hl=ru&tbm=isch&source=og&sa=N&tab=wi&ei=sfgRUreVKqiA4gSvx4CIDQ&biw=1280&bih=688&sei=tvgrUtTXCaqz4ASWrIGQDg>

5. URL: <http://shockingblankets.tumblr.com/>

ЗАСОБИ ЕКСПРЕСИВНОГО СИНТАКСИСУ У МАЛІЙ ПРОЗІ

У. ФОЛКНЕРА

Ольга КОЗІЙ (Кропивницький, Україна)

Естетичне кредо У. Фолкнера може бути представлено як послідовна прихильність принципам реалістичного мистецтва, віра у його перетворюючу силу і благотворний вплив на суспільство у поєднанні із впевненістю в тому, що модерністський потік свідомості «джойсівського типу» не є останнім, кінцевим словом розвитку мистецтва, а тільки одним із моментів художнього відображення дійсності. На рівні синтаксису художнього тексту ця особливість яскраво проявляється у використанні вставних конструкцій різного типу.

Специфіка лінгвістичної значимості предикативних парантетичних внесень в творах У. Фолкнера може бути інтерпретована з використанням категоріального апарату лінгвістики тексту.

Предикативні парантетичні внесення складають враження об'єкту макросинтаксичного характеру (великий об'єм, складність структури та пунктуаційного оформлення). Парантези У. Фолкнера розташовані дуже часто в такій синтаксичній позиції речення, включена в парантезах інформація буває настільки відірвана від контексту, що головна лінія повідомлення порушується, і читач змушений часто «повертатися» до попередніх сторінок. Більш того, парантези можуть прогнозувати події, що слідують. Тож предикативні парантетичні внесення У. Фолкнера належать до текстуальної лінгвістики.

Текстоцентричний підхід до дослідження предикативних парантетичних внесень передбачає необхідність виділити (делімітувати) одиниці аналізу з художнього тексту, спираючись на ряд критеріїв. Ця задача, як виявилось, має певні труднощі.

Насамперед, і це пояснюється естетичним кредо письменника, У. Фолкнер прагне до безперервної тривалості, до подолання дискретності синтаксичного ланцюга, що проявляється на абсолютно різних рівнях – від контекстуального ідо фонетичного.

Фраза ж у У. Фолкнера часто має вигляд багатоскладового розгалуженого періоду, який вбирає у себе настільки велику кількість підрядних речень, інфінітивних і дієприкметникових зворотів, що головне речення губиться в оточенні будь-яких обставин, уточнень, обмежень і визначень. Письменник, керуючись своїм естетичним задумом, нехтує правилами побудови речень: займенники навмисно не співвідносяться з іменниками, які вони заміщують; присудок не узгоджується з підметом; сполучникові слова не співпадають із словами, які вони визначають; звороти, які використовує У. Фолкнер, не мають чіткого синтаксичного зв'язку.

Предикативні парантетичні внесення також прагнуть до так званої «нескінченної подовженості»; таке внесення має свої підрядні речення, звороти і навіть може включати в себе новий парантез.

Спираючись на критерії, розроблені Н. Д. Зарубіною, можна припустити, що для того, щоб предикативні парантетичні внесення перейшли у статус надфразової єдності, необхідно і достатньо, щоб перше його речення було самостійне і мало «твердий» початок. Крім цього, таке внесення мусить включати речення, що належать до одного композиційно-мовленневого типу [2: 106-107].

Характерною рисою прози У. Фолкнера є використання синонімічного повтору для зв'язку предикативного парантетичного внесення із лівосторонньою частиною матричного речення:

«So he told how he held the skiff alongside the shanty-boat... while the woman in overalls passed back and forth between house and rail, flinging the food— the hunk of salt meat, the ragged and filthy quilt, the scorched lumps of cold bread which she poured into the skiff from a heaped dishpan like so much garbage – 14-while he clung to the strake» [8: 522-523].

Прагматичний ефект подібного використання типів зв'язку – це створення так званої стагнації тексту, що перешкоджає безперервній прогресії тексту, стримуючи, гальмуючи розповідь. Очевидно, це також входить в прагматичну установку У. Фолкнера: художньо репрезентувати процес аналітичного мислення персонажів, які прагнуть дійти до суті «глибинного смислу» явищ, що відбуваються чи описуються. Нижче наведено один із прикладів, який ілюструє

сказане:

«So it was not long before Alexander Holston's lock had moved to the mail-pouch. Not that the pouch needed one, having come already the three hundred miles from Nashville without a lock. (It had been projected at first that the lock remain on the pouch constantly... They pointed out to him that this would not hold water, since not only – the rider was a frail irascible little man weighing less than a hundred pounds – would the fifteen pounds of lock even then fail to bring his weight up to that of a normal adult mail... Yet indubitably fifteen pounds times three hundred miles was forty-five hundred something, either pounds or miles –especially as while they were still trying to unravel it, the rider repeated his first three succinct – two unprintable – words» [8: 27 – 28].

Прагматичний ефект подібного явища– актуалізація предикативного парантетичного внесення шляхом надання «периферійному», вставленому матеріалу більше інформаційної значимості, ніж тому, який знаходиться в матричному реченні. Можна сказати, що синтаксис У. Фолкнера має так званий «стереофонічний» характер: кожне речення, як матричне, так і вставлене звучать окремо, і в той же час вони зливаються в єдине ціле. Говорячи про зв'язність, неможливо не згадати про нахили У. Фолкнера як письменника нехтувати правилами побудови основної синтаксичної одиниці. Предикативні парантетичні внесення дуже часто «вклинюються» таким чином, що обов'язкові синтагматичні зв'язки між конститuantами матричного речення опиняються розірваними. В цьому плані наші спостереження співвідносяться з результатами дослідження Л. І. Сердюкової [7: 17].

Яскравим прикладом актуалізованої функції є наступний уривок: *«The camp – the clearing the house, the barn and its tiny lot with which Major de Spain in his turn had scratched punily and evanescently at the wilderness – faded in the dusk, back into the immemorial darkness of the wood» [8: 210].*

Інформація, яку передає предикативне парантетичне внесення, сприяє актуалізації ідейного змісту матричного речення.

Таким чином, багато порушень граматичних та логічних норм, які мають місце при використанні предикативних парантетичних внесень, пояснюються прагматичною установкою У. Фолкнера створити художній аналог усного

розмовного мовлення. Цим пояснюється той факт, що сама структура предикативних парантетичних внесень стає прагматично значимою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. М: Наука, 1981.
2. Зарубина Н.Д. К вопросу о лингвистике единиц текста // Синтаксис текста. М.: Наука, 1979. С. 103 – 112.
3. Киселева Л.А. Вопросы теорий речевого воздействия. Л.: ЛГУ. 1978.
4. Николаева Т.М. Лингвистика текста. Современное состояние и перспективы // Новое в зарубежной лингвистике. М.: Прогресс, 1978. Вып. 8. С5 – 39.
5. Плеханов Т.Ф. Лингвостилистическая характеристика авторских отступлений в английской художественной прозе: Автореф. дис. канд. филол. наук. М., 1972. – 22с.
6. Ризель Э.Г. Смысловые и стилистические функции парантетической связи // Филологические науки. 1962. №4. С.80 – 88.
7. Сердюкова Л.И. Некоторые особенности синтаксиса предложения романов У.Фолкнера: Автореф. дис. канд. филол. наук. М., 1973. 32с.
8. The Portable Faulkner, revised and expanded, ed. by Malcolm Cowley / W. Faulkner. New York. 1977. 768 p.

ПОНЯТТЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА МОВЛЕННЕВОГО ЖАНРУ

«ВЕБ-БРАУЗЕР»

Алла ПАЛАДЬЄВА, Валентина САВКА

(Умань, Україна)

Поява категорії жанрового мислення в лінгвістиці є однією із суттєвих її змін наприкінці ХХ століття. Лінгвістичне жанрове мислення характеризується здатністю бачити всі параметри моделі мовленнєвого жанру як із погляду теоретичного осмислення, і практичної реалізації. Поняття

моделі є ключовим у сучасному жанрознавстві та дозволяє отримати уявлення про мовленнєвий жанр.

Засновником сучасної теорії мовленнєвих жанрів вважається М. Бахтін, який ще у 50-х р. ХХ ст. у своїй праці «Проблема мовленнєвих жанрів» ототожнює останні з висловленнями. Методологічно важливим є те, що вже в його працях мовленнєві жанри мають чітко виражену функційно-комунікативну перспективу. За М. Бахтіним, людське мовлення у типових ситуаціях втілюється у певні готові форми мовленнєвих жанрів, «які дані нам, як рідна мова» [1, с. 45].

За підрахунками Т. Шмельової, М. Бахтін у своїх працях називає близько 30 мовленнєвих жанрів, зокрема, таких, як бесіда (салонна, застільна, інтимно-дружня, інтимно-сімейна), лайка, побутове оповідання, військова команда, заперечення, висловлення захоплення, схвалення, ділові документи, щоденник, відповідь, лист, прислів'я, побажання, привітання, осуд, похвала, поздоровлення, наказ, протокол, прощання, публіцистичний виступ, промова, роман, згода, співчуття, жарт, науковий трактат, інтимні жарти, питання [2, с. 78].

У теорії мовленнєвої комунікації і, зокрема, в дискурсології пропонують і декілька термінологічних позначень мовленнєвого жанру. Проаналізуємо деякі з них.

На думку М. Бахтіна, мовленнєвий жанр – це стійка форма висловлення, вироблена кожною сферою використання мови, що характеризується певним змістом, стилем як відбором словникових, фразеологічних і граматичних засобів, і передусім – композиційною побудовою [4, с. 145].

А. Вежбицька вважає, що мовленнєвий жанр є кодифікованою формою дії [3, с. 101]. Вона вказує на зв'язок жанрів із культурою та зазначає, що в кожній мові є своя класифікація мовленнєвих жанрів, оскільки мова є відображенням культури (у широкому значенні цього слова) народу [3, с. 80].

На думку О. Селіваної, мовленнєвий жанр – це одиниця мовлення як системно організованої мови, дискурсивний інваріант, зразок ідеальної природи, що характеризується певним тематичним змістом,

композиційною структурою, відбором фонетичних, лексико-фразеологічних, граматичних, стилістичних засобів й інтенційно-прагматичними особливостями [4, с. 245].

Ф. Бацевич розглядає мовленнєвий жанр як тематично, композиційно й стилістично усталені типи повідомлень – носіїв мовленнєвих актів, об'єднаних метою спілкування, задумом мовця з урахуванням особистості адресата, контексту і ситуації спілкування [2, с. 201].

Ми підтримуємо концепції М. Бахтіна і розглядаємо мовленнєвий жанр як повторювані, тобто відтворювані у мовних ситуаціях тематичні, композиційні та стилістичні типи висловлювань.

Ми вважаємо, що мовленнєвий жанр «веб-браузер» є комп'ютерно-опосередкований інструктивний текст, у рамках якого користувачам повідомляється інформація, необхідна для роботи з цим програмним забезпеченням із метою отримання доступу до інформаційних ресурсів Інтернету.

Формування мовного жанру, згідно з М. Бахтіним, відбувається наступним чином: спочатку з'являється задум, який обумовлює висловлювання, його обсяг та межі. Далі задум, будучи суб'єктивною характеристикою висловлювання, визначає вибір предмета мови, об'єктивну характеристику висловлювання [1, с. 256-257].

Висловлювання, на думку М. Бахтіна є основною одиницею спілкування та має такі характеристики: цілеспрямованість, цілісність та завершеність, зміна мовних суб'єктів (що говорять), смислова повноцінність, відтворюваність [Там само, с. 247-254].

Виходячи з цих положень, розглянемо, як ці характеристики висловлювання виявляються у реалізації мовного жанру «веб-браузер». При реалізації цього мовного жанру необхідна користувачеві інформація передається у вигляді сигналів та повідомлень. Повідомлення є висловлюваннями або текстами. Текст англomовного веб-браузера є частиною комп'ютерно-опосередкованої комунікації, що безпосередньо спостерігається

і відображається в елементах інтерфейсу веб-браузера, повідомленнях про помилки і файли вбудованої в веб-браузер довідкової системи.

При побудові висловлювання ініціатори комунікації за допомогою веб-браузера орієнтуються на мовний задум, взаємопов'язаний із ситуацією мовної взаємодії, учасниками комунікації (користувачами) та попередніми висловлюваннями. Учасники комунікації (розробники та користувачі), що орієнтуються у ситуації мовленнєвої взаємодії та у попередніх висловлюваннях, розуміють мовленнєвий задум, намір ініціаторів комунікації і сприймають висловлювання як ціле і завершене.

Третя характеристика висловлювання (зміна мовних суб'єктів), що виділяється М. Бахтіним визначає його межі. Ця характеристика в процесі комунікації за допомогою веб-браузера може виявлятися в інтерактивній взаємодії користувачів та розробників. Інтерактивність виявляється у можливості людини впливати на зміст і уявлення комп'ютерної програми чи електронного ресурсу. Крім того, користувач може висловлювати свою думку та отримувати зворотний зв'язок від іншого учасника спілкування.

Наступна характеристика висловлювання (сміслова завершеність) виявляється у можливості відповісти на нього та визначається сприйняттям, розумінням та можливими діями користувача, що диктуються отриманою інформацією.

Відтворюваність виявляється у наявності у розробників готових висловлювань, які використовуються при створенні текстових елементів інтерфейсу користувача, текстів довідкової системи та технічної документації на веб-браузер.

Результати проведеного дослідження свідчать про те, що мовленнєвий жанр «веб-браузер» має певні характеристики, а саме: цілеспрямованість, цілісність та завершеність, зміна мовних суб'єктів (що говорять), сміслова повноцінність, відтворюваність.

У теорії мовленнєвої комунікації пропонують декілька термінологічних позначень мовленнєвого жанру. Саме тому мовленнєвий жанр визначають як тематично і композиційно оформлену одиницю мовлення, що

характеризується певним змістом та інтенційно-прагматичними особливостями

Перспективним вважаємо подальше ґрунтовне дослідження мовленнєвого жанру «веб-браузер» в аспекті мовних засобів, що використовуються авторами, а також використання результатів дослідження в навчально-науковій діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. М.: Искусство, 1986. 444 с.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : Підручник . К. : Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
3. Вежбицка А. Речевые жанры. *Жанры речи*. Саратов: Издательство Саратовского университета, 1997. Вып. 1. С. 99-112.
4. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля. К., 2006. 712 с.

ПОНЯТТЯ «КАЛАМБУР»: ОГЛЯД РІЗНИХ ПІДХОДІВ

Алла ПАЛАДЬЄВА, Ірина НАЗАРЧУК
(Умань, Україна)

Декодування смислів, що передаються, становить саму суть процесу комунікації, проте розуміння повідомлення не завжди є однозначним. Сміслова неоднозначність може навмисно закладатися автором тексту як елемент мовної гри. Останнім часом приклади мовної креативності все частіше можуть бути виявлені в текстах різної стильової та жанрової спрямованості, внаслідок чого лінгвісти приділяють дедалі більше уваги

лудичній мовній діяльності (В. Дем'янков, І. Зикова, О. Ірисханова, Г. Пономарьова, Є. Ремчукова і т.д.).

Каламбур реалізується і в художньому, і в газетному, і в публіцистичному дискурсах, але особливу значущість він набуває в медійних заголовках, де виконує низку стилістичних функцій. Каламбур привертає увагу потенційного читача до змісту статті за рахунок нестандартної форми заголовка, що передує їй, та в стислій, компресованій формі передає необхідну інформацію про тематику та ідеї статті. Він також здатний задавати необхідний тон оповіді та викликати почуття естетичного задоволення у реципієнта в момент, коли той співвідносить широкий контекст статті із заголовком та встановлює наявність каламбуру.

Разом із тим, стилістичний прийом каламбуру не однозначно трактується дослідниками. Незважаючи на велику кількість робіт, де розглядається функціонування каламбуру, досі немає загальноприйнятого визначення цього стилістичного прийому. Також залишається незрозумілим співвідношення каламбуру та інших стилістичних прийомів, подібних до нього за формою, таких, як: гра слів і подвійна актуалізація фразеологізмів.

У лінгвістиці дотепер немає єдиного розуміння сутності каламбуру, що відбивається й у термінологічному розмаїтті. Цей прийом ще часто називають “грою слів”, “словесним дотепом”, тощо. Причому зміст цих понять і їхнє співвідношення часто трактують по-різному.

Виходячи з розглянутих нами визначень, можна виділити такі властивості каламбуру в неспеціальному нестилістичному контексті: а) каламбур будується на обігранні різних значень багатозначних або омонімічних слів чи слів у складі словосполучень; б) каламбур прирівнюється до гри слів; в) каламбур припускає наявність комічного ефекту.

У спеціальних лінгвістичних дослідженнях, зокрема, у стилістиці, каламбур розглядається не просто як якийсь мовний зворот або жарт, а як стилістичний прийом. Як пише у зв'язку з цим І. Гальперін, «стилістика вивчає виразні засоби з погляду їх використання у різних стилях мови,

поліфункціональності, потенційних можливостей вживання в якості стилістичного прийому» [2, с. 47].

Каламбур вважається одним із багатьох стилістичних прийомів створення експресивно-оцінних мовних одиниць. Загалом існує безліч тлумачень цього слова. Найпоширенішим є тлумачення, яке запропонувала українська вчена-дослідниця А. Коваль. Вона впровадила наступне визначення: «...стилістична фігура, яка виділяється специфічністю своєї мовної форми: слово вживається в такому лексичному оточенні, яке примушує сприймати його в двох планах, з двома значеннями, що надає думці несподіваного комічного напрямку» [3, с. 54-55].

За І. Кузнецовою каламбур: «... стилістична фігура, в якій два різних значення одного слова або два схожі за звучанням слова використовуються для досягнення гумористичного або пародійного ефекту» [4, с. 74].

С. Ожегов та Н. Шведова в «Тлумачному словнику російської мови» пропонують таке визначення: «Каламбур – дотеп, заснований на комічному вживанні схожих за звучанням, але різних за значенням слів; гра слів» [5, с. 123].

Словник французької мови «Le Petit Robert» тлумачить каламбур, як: «... гра слів, заснована на різниці змісту між словами, які однаково чи схоже вимовляються» [7, с. 431].

Більш точним, але все ж таки не зовсім повним вважається тлумачення, яке в «Словнику лінгвістичних термінів» запропонувала О. Ахманова: «...фігура мовлення, яка полягає у гумористичному використанні різних значень одного й того ж слова або двох, схожих за звучанням слів» [1].

У нашому дослідженні ми проводимо розмежування каламбуру та гри слів, причому всі критерії (формальний, семантичний та синтаксичний), на нашу думку, спроможні та можуть застосовуватися для аналізу конкретних

випадків мовної гри. У той самий час можна говорити про певні традиції лінгвістичного вивчення каламбуру та суміжних йому прийомів, у межах яких каламбур сприймається як різновид гри слів, а гра слів визначається досить широко. Такий підхід є характерним для розуміння мовної гри. Н. Якименко, яка, зокрема, трактує каламбур як окремий випадок реалізації гри слів, оскільки остання передбачає «практично будь-яке фонетико-морфологічне експериментування зі словом», а ключовими критеріями, що дозволяють відмежувати каламбур від інших видів гри слів, є «наявність двоплановості та гумористичний і сатиричний ефекти» [6, с. 15].

Нарешті, під час розмежування каламбуру від суміжних явищ не можна не зупинитися на понятті мовної гри. На наш погляд, цей термін є найширшим із згаданих раніше, і всі названі вище прийоми (каламбур, гра слів, подвійна актуалізація фразеологізму, контамінація) є його частинами.

Отже, каламбур є одним із найяскравіших і, одночасно, одним із неоднозначних стилістичних прийомів. Вивчення лінгвістичної літератури, присвяченої розгляду каламбуру показує, що існує принаймні два підходи до визначення каламбуру – вузький та широкий. У межах вузького розуміння каламбуру цей стилістичний прийом сприймається як взаємодія двох загальновідомих значень одного слова чи поєднання слів. При широкому розумінні каламбуру цей прийом прирівнюється до гри слів і визначається як використання у мовленні багатозначних слів або омонімічних поєднань задля досягнення комічного ефекту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. URL: <http://www.klex.ru/j3t> (дата звернення 01.02.2022).
2. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. М.: Изд-во наука, 1981. 139 с.
3. Коваль А.П. Практична стилістика української мови. К.: Вища школа, 1985. 352 с.

4. Кузнєцова І.В. Stylistic in Practice (Стилістика на практиці): Практикум. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 132 с.
5. Ожегов С. И. Словарь русского языка. 1992. – 302 с.
6. Якименко Н.В. Каламбур как лингвостилистический прием в английском языке и пути его воссоздания в переводе: диссертация ... канд.филол.наук. Киев, 1984. 214 с.
7. Robert P. Le Petit Robert. France, 2000. (2841).

ПОНЯТТЯ «КОМУНІКАТИВНИЙ ЕТИКЕТ». НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ КОМУНІКАТИВНОГО ЕТИКЕТУ

**Алла ПАЛАДЬЄВА, Олександра ЗВІРЯКА
(Умань, Україна)**

У сучасних лінгвістичних дослідженнях людський вимір – визначальний чинник, що характеризує мовну комунікацію. Одним із маркерів мовленнєвої поведінки є етикетність спілкування, що знаходить відбиття у новій лінгвістичній категорії ввічливості. Вперше ця категорія увійшла до сфери лінгвістичних досліджень у зарубіжному мовознавстві [5]. Основи теорії ввічливості були закладені Е. Гофманом та Дж. Гумперцом, їхніми послідовниками стали П. Браун, С. Левінсон та інші.

У теоретичній літературі представлені різні визначення етикету. Традиційним визначенням етикету, на яке спираються дослідники у своїх працях, є визначення зі «Словника іншомовних слів», згідно з яким етикет є «сукупністю правил поведінки, що регулюють зовнішні прояви людських взаємин (поводження з оточуючими, форми звернення та привітань, поведінка у громадських місцях, манери та одяг)» [1, с.89].

Дослідження з етикету здебільшого представлені вивченням мовного етикету. Слід зазначити роботи А. Балакая, В. Гольдіна, В. Костомарова, І. Стерніна, Н. Формановської та ін.

Відомо, що вперше термін «мовний етикет» був використаний В. Костомаровим [7, с. 56-62]. У “Словнику лінгвістичних термінів” О. Ганича та І. Олійника вказано: “Мовний етикет – національно специфічні правила мовної поведінки, які реалізуються в системі стійких формул і виразів, що рекомендуються для використання в різних ситуаціях ввічливого контакту зі співрозмовником, зокрема під час привітання знайомства, звернення до співрозмовника, висловлення подяки, прощання тощо” [3, с. 126].

Найбільш повним визначенням мовного етикету у науковій літературі є визначення, запропоноване Н. Формановською. Під мовним етикетом розуміється «регулюючі правила мовної поведінки, система національно специфічних стереотипних, стійких формул спілкування, прийнятих суспільством для встановлення контакту співрозмовників, підтримки і переривання контакту у обраній тональності» [8, с. 9].

Доцільно розрізняти три близьких, але не однакових за змістом і обсягом поняття: мовний етикет, мовленнєвий етикет і спілкувальний етикет.

Спілкування - це діяльність людини, під час якої відбувається цілеспрямований процес інформаційного обміну. Отже, під час спілкування найперше враховуються особливості мовного етикету.

Мовний етикет – це сукупність словесних форм ввічливості, прийнятих у певному колі людей, у певному суспільстві, у певній країні. Це функціональна підсистема мови зі своїм набором знаків (стереотипних фраз) і граматиною (правилами засвоєння знаків) [6, с. 10].

Мовленнєвий етикет – це правила мовленнєвої поведінки, прийняті національним колективом мовців. Він охоплює стійкі формули спілкування (слова, словосполучення, мовні звороти-кліше) у ситуаціях установавання контакту із співбесідником, підтримки спілкування в доброзичливій тональності [6, с. 11].

Аналізуючи структурну організацію комунікативного етикету як комплексного явища, Р. Газізов виділяє вербальний та невербальний

комунікативний етикет, а також етикет поведінки та етикет зовнішнього вигляду [2, с. 40].

Невербальна комунікація здійснюється з допомогою органів зору, слуху і нюху, смакових органів та органів дотику, кожен із яких утворює свій «канал комунікації»: 1) оптичний (з урахуванням зору); 2) акустичний (на основі слуху); 3) тактильний (на основі дотику); 4) ольфакторний (на основі нюху) [4, с. 144].

У монографії Р. Газізова представлена класифікація невербальних засобів у співвідношенні з цими каналами комунікації, згідно з якою невербальні засоби діляться на візуальні, паралінгвістичні, тактильні та ольфакторні [2, с. 90-92].

Візуальні невербальні засоби охоплюють сукупність: 1) кінесичних засобів, до яких належать жестикуляція, міміка, постава, хода; 2) проксемічних засобів, що організують простір комунікативного процесу (дистанція, особистий простір, розташування по відношенню до співрозмовника); 3) хронемічних засобів, тобто використання часу у комунікації (пунктуальність, можливість запізнення тощо); 4) фізіологічних реакцій (почервоніння, збліднення, потіння, тремтіння); 5) фізичних властивостей, що включають загальну привабливість та зовнішність людини (статура, колір волосся); 6) артефактів, що включають одяг, стрижку, макіяж (косметичні засоби), аксесуари, татуювання, всілякі предмети в руках); 7) графічних засобів (почерк людини).

Паралінгвістичні невербальні засоби включають: 1) просодичні (гучність та тембр голосу, ритм, мелодика та темп мовлення, паузи, синтагматичний та фразовий наголоси); 2) паралінгвістичні (сміх, кашель, плач, зітхання та інші звуки, наприклад, що видаються носом або язиком).

Тактильні невербальні засоби включають дотик у ситуації спілкування, наприклад, дотик у формі рукостискання, поплескування, обійми, поцілунки тощо.

Ольфакторні невербальні засоби представлені природними та штучними запахами людини та навколишнього середовища.

Отже, комунікативний етикет - це стійкий порядок поведінки, сукупність правил ввічливого поводження в суспільстві. Сформовані норми моральності є результатом тривалого процесу становлення відносин між людьми в суспільному житті. Без дотримання цих норм політичні, економічні, культурні та сімейні відносини неможливі. До етикету належать, насамперед, правила ввічливості, прийняті в певному товаристві.

у структурі комунікативного етикету виділяються: вербальний комунікативний етикет (або мовленнєвий етикет); невербальний комунікативний етикет; етикет поведінки; етикет зовнішнього вигляду. Невербальний комунікативний етикет передбачає опис вимог заборонного характеру до елементів невербальної комунікації (жестикуляції, міміці, позам, дистанції спілкування, фізичних контактів між співрозмовниками тощо).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. К.: Рідна мова, 1998. 475 с.
2. Газизов Р. А. О современном коммуникативном этикете. *Русская речь*. 2009. № 3. С. 36-41.
3. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища школа, 1985. 360с.
4. Грушевицкая Т. Г. Основы межкультурной коммуникации: учебник для вузов. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. 352 с.
5. Дзюбак Н. М. Аспекти дослідження категорії ввічливості в сучасному мовознавстві. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/22682/Dziubak.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 01.02.2022).
6. Комунікативний етикет працівників Національної поліції: монографія/
Авторський колектив: професор С.А. Цвілюк; доценти: О.М. Мітіна, Ю.І. Шмаленко, Є.В. Тягнирядно, Л.М. Ростомова, Л.Б. Тарасенко; ст. викл. К.І. Драпалюк; А.Г. Бочевар; викладач П.В. Мельник. Одеса: ОДУВС, 2016.

155 с.

7. Костомаров В. Г. Русский речевой этикет. *Русский язык за рубежом*. 1967. № 1. С. 56-62.

8. Формановская Н. И. Речевой этикет и культура общения. М.: Высш. шк., 1989. 159 с.

МЕДІАТЕКСТ ЯК ОБ'ЄКТ ЕКОЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ)

Ірина ПЯНКОВСЬКА (Кропивницький, Україна)

Засоби мас медіа відіграють у сучасному глобалізованому світі першочергову роль у формуванні громадської думки та суспільної свідомості, а мова мас-медіа є вагомим інструментом інформаційно-психологічного впливу [1, с. 16-22]. У цьому контексті нагальними стають медіалінгвістичні дослідження різноманітних аспектів мовно-комунікативного процесу, які інтегрують соціолінгвістичний, психолінгвістичний, прагматичний, функціонально-стилістичний, лінгвокультурологічний та інші підходи до аналізу мовних явищ.

Медіатекст як основна категорія медіалінгвістики є особливим видом комунікативного дискурсу, в якому опрацьовується та презентується інформація соціальної значущості [3, с. 101-102]. Такий вид тексту має свої особливості, які відрізняють його від інших. Залежно від джерела, медіатекст може містити, окрім вербальних засобів, також аудіовізуальні матеріали, ілюстрації, гіперпосилання тощо [1, с. 38], а однією з його найсуттєвіших функцій є вплив на сприйняття адресатом тих чи інших суспільних явищ.

Проте поряд із багаточисельними перевагами сучасних можливостей мас-медіа, постає низка проблем, які вимагають уваги та пошуку шляхів вирішення. Проникаючи в усі сфери людської життєдіяльності, надаючи

громадянам доступ до будь-якої інформації та необмежену можливість висловлювати власні погляди, мас-медіа можуть як об'єднувати суспільство, тобто сприяти його консолідації, так і виконувати функцію дезінтеграції, використовуючи в обох випадках різноманітні інформаційні технології пропаганди та маніпулювання.

Еколінгвістика як новий напрям в мовознавстві, який стрімко розвивається, займається, з одного боку, вивченням факторів, що негативно впливають на розвиток та використання мови, а з іншого, – пошуком шляхів і способів збагачення мови та вдосконалення практики мовного спілкування. На думку О. Сковородникова, екологія мови має бути в основі мовної політики держави, насамперед у сфері освіти, юриспруденції, засобів масової інформації [2].

Медіаекологія як міждисциплінарна галузь медіазнавства вивчає вплив медійних технологій на психіку, культуру й суспільний устрій і вбачає своїми завданнями виявлення, вивчення, аналіз проблем медіа-комунікації та пошук шляхів оптимізації взаємодії суспільства і мас-медіа. Визначальною для формування засад медіаекології є думка провідного американського медіазнавця Н. Постмена [4], що не зважаючи на появу нових засобів комунікації, мова залишається основним інструментом спілкування і має бути пріоритетним аспектом уваги з боку лінгвістичних досліджень.

Лінгвістичний аналіз медіатекстів німецького видання «ZEIT ONLINE», присвячених одній з найактуальніших глобальних проблем сьогодення – щеплення від вірусу COVID 19 дав можливість виявити та оцінити їх з позицій еколінгвістики та медіаекології. Зокрема, в результаті опрацювання емпіричного матеріалу, дібраного шляхом суцільної вибірки, було виявлено мовні засоби лексичного рівня (неологізми, реалії, суперлативи, сталі вирази, описові конструкції, підсилювальні частки), синтаксичного рівня (конструкції з модальним дієсловом, наказовий спосіб, пряма мова, різні типи підрядних речень), стилістичного рівня (порівняння, протиставлення, перифрази, гра слів, гіперболи, алітерації, ідіоми, риторичні запитання) та прагматичного рівня (посилання на відомий або невідомий авторитет, моделювання

особистості адресата, тактика «читання думок», «гра у простонародність»). Тлумачення проаналізованих лінгвістичних одиниць дає підстави зробити висновок, що використання мовних засобів різного рівня уможливорює чітке розуміння позитивного ставлення німецького уряду до щеплення, оскільки повсякчас наголошується його необхідність, безпечність і переваги як для окремих громадян, так і німецького суспільства в цілому. Окрім того, використання відповідних мовних засобів прямо або опосередковано впливає на сприйняття та оцінку інформації німецькими громадянами, що, в свою чергу, формує суспільну думку та свідомість. Подібне застосування медіадискурсу можна розглядати як інструмент консолідаційного впливу на суспільну свідомість німецької лінгвоспільноти. Однак, червоною ниткою в усіх аналізованих медіа-текстах проходить проблема поділу німецьких громадян на щеплених і нещеплених та повсякчас наголошується значення, яке має вакцинація для подолання пандемії COVID 19, що, на нашу думку, є яскравим прикладом ізоляційного впливу мас-медіа на суспільство, оскільки це питання носить дискусійний характер і викликає чимало протиріч під час обговорення, так само як запроваджені урядом обмежувальні заходи для невакцинованих, які отримують підтримку з боку однієї частини громадськості та викликають бурхливу критику з боку іншої.

Таким чином, цілеспрямоване використання різноманітних лінгвістичних засобів у медіатекстах може значною мірою впливати на суспільні процеси, як ізоляційні, так і консолідаційні. У цьому контексті вбачаємо доцільним подальше вивчення інструментів мовної екології з метою залучення їх до формування сприятливого гармонійного медіапростору.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Добросклонская Т.Г. Медиалингвистика: системный подход к изучению языка СМИ: современная английская медиаречь. М. : Флинта: Наука, 2008. 263 с.

2. Сковородников А.П. Экология современного русского языка и роль средств массовой информации в этом процессе [Электронный ресурс] – Режим доступа : <https://gazeta.sfu-kras.ru/node/307>
3. Шевченко Л.І., Дергач Д.В., Сизонов Д.Ю. Медіалінгвістика: словник термінів і понять. За ред. Л.І. Шевченко. Вид. 2-ге, випр. і доп. К.: ВПЦ «Київський університет», 2014. 380 с.
4. Postman N. The Humanism of Media Ecology. Proceedings of the Media Ecology Association, Volume 1, 2000. P. 10-16.

ПРЕЦЕДЕНТНІСТЬ АНТРОПОНІМІВ У СКЛАДІ АНГЛІЙСЬКИХ ІДИОМ

Марія ВОЙЧЕНКО (Кропивницький, Україна)

Прецедентні імена як один із різновидів прецедентних феноменів є об'єктом уваги багатьох дослідників. Аналізуються особливості їхнього функціонування у культурно-національному просторі, їхній склад та джерела походження (Н. Бурвікова, Ю. Гаврилова, Д. Гудков, О. Земська, В. Красних, Л. Меркотан, О. Найдюк та інші).

Прецедентне ім'я – індивідуальне ім'я, пов'язане або з широко відомим текстом, що, як правило, належить до числа прецедентних, або з ситуацією, що є широко відомою носіям мови і виступає як прецедентна; це ім'я-символ, що вказує на деяку еталонну сукупність певних якостей [3, с. 108].

Якщо порівнювати з власними іменами, то прецедентні імена називають конкретних людей, події, місця, що в результаті формують індивідуальні імена. Тобто прецедентними іменами можемо назвати, ті індивідуальні імена, що входять до когнітивної бази і позначають предмет, що в певному культурному середовищі, мають ті властивості, які розуміють усі члени цього середовища, ці властивості має група об'єктів, але в той же час не втрачають своєї індивідуальності [2, с. 126]. Прецедентні імена не можна віднести до якогось окремого класу чи категорії, але вони входять до числа власних назв, в той самий час мають свої особливості, що виділяють їх з числа всіх власних

імен. Семантика прецедентних імен вказує не лише на конкретний об'єкт, вони позначають певну кількість об'єктів і виконують дефінітивну функцію. Можна сказати, що прецедентне ім'я містить інформацію про носія, має відносну самостійність, а по відношенню до інших предметів мають здатність приписувати їм певні властивості.

«Використання прецедентних текстів – одна з головних особливостей людської культури взагалі. Головною рисою прецедентних текстів є саме те, що вони часто відсилають не просто до тексту чи конкретного зображення, – а до ставлення та сприйняття цієї інформації, часто у різних її варіантах.

Прецедентним текстом вважається загальновідома інформація. Проте дуже часто такі тексти є і важливими, і сакральними: наприклад, такі книги як Біблія чи Коран є безсумнівно прецедентними для релігійних спільнот, християн чи мусульман, відповідно. Однак насправді первинним є саме спільність, а не важливість прецедентного тексту. Мультфільми, бачені в дитинстві, чи відомі фрази політиків також можуть бути прецедентними текстами» [5].

Функціонування прецедентних текстів та прецедентних феноменів досліджувалося у художньому, науковому та політичному дискурсах та розглядалися проблеми перекладу прецедентних текстів. У сучасному мовознавстві прецедентний феномен трактується як явище наявності в тексті елементів інших текстів. Таке розуміння прецедентності забезпечує його бачення як частини загального політичного дискурсу, з одного боку, та як елементів національної культури, з іншої [6].

Джерелами прецедентності можуть бути міфологія та фольклор, література, економіка, кіномистецтво тощо. На думку деяких дослідників, прецедентні тексти належать мовній культурі певного етносу, використання яких пов'язано з реалізацією в достатньо стереотипній формі стандартних для цієї культури ситуацій мовленнєвого спілкування. Саме в цьому випадку, належачи до певної етнокультурної мовної особистості, прецедентний текст може бути використаний у спілкуванні, оскільки має на увазі аналогічна його наявність в іншій особистості [4].

Прикладом англійської ідіоми з прецедентними антропонімами може бути вираз *Adam and Eve's togs* (Костюм Адама і Єви) пов'язаний з біблійною історією про перебування Адама і Єви в Раю. До Старого Завіту відсилає також фразеологізм *an Adam's apple* (Адамове яблуко розбрату).

Приклад вживання фразеологізму *an Adam's apple*: «*He was a funny-looking man, thin as a wire, and with an Adam's apple that looked as big as a turkey egg*». Ці вирази взяті з біблійних, відомим більшості людей, які входять до складу лінгвокультурної, релігійної спільноти текстів – як наслідок ці тексти та вирази можемо вважати прецедентними.

Інший великий пласт культурної спадщини – це міфологія, яка є багажем і основою виокремлення прецедентних феноменів. Такі вирази надзвичайно поширені, продуктивно вживаються в мовленні освічених людей, оскільки при називанні античних героїв повинні виникнути певні асоціації. Розуміння таких фразеологізмів можливе за умови ознайомлення з літературними джерелами про античність.

Згадку про Ахілла, героя античності, спостерігаємо у фразеологізмі *Achilles' heel* (Ахіллесова п'ята). Відомий міф про те, що цей герой мав тільки одне вразливе місце – п'яту, куди й втрапила стріла. Фразеологізм функціонує в різних варіантах, наприклад, *Achilles' heel / the heel of Achilles* (the one and only weakness but a fatal one) – п'ята Ахіллеса, Ахіллесова п'ята. Приклад вживання фразеологізму *Achilles' heel*: «*John could have become an excellent musician today, had it not been for his gambling – his Achilles' heel*».

Не менш значуща сфера для поповнення фразеологізмами нашого мовлення – художня література. До прикладу, усесвітньовідомий фразеологізм *the Capulets and the Montagues* (Капулетті і Монтеккі) пов'язаний з літературним джерелом – видатним твором В. Шекспіра. Прізвища на позначення осіб двох сімей, що ворогують, набули ширшого значення: позначають сторони, які не бажають примиритися, а також в абстрактному значенні упертість, неготовність до поступок.

Антропонім *Don Juan* (дон Жуан) теж відсилає до творів художнього мистецтва. *Дон Жуан* – це герой літературних творів Західної Європи, чоловік,

який шукає любовні пригоди, коханець. Антропонім набув узагальненого значення і зараз вживається на позначення чоловіків-метеликів, які «пурхають» від жінки до жінки.

Аналіз теоретичних джерел, пов'язаних з питанням функціонування прецедентних текстів у цілому й прецедентних антропонімів зокрема доводить, що використання прецедентних текстів – одна з головних особливостей людської культури взагалі. Головною рисою прецедентних текстів є саме те, що вони часто відсилають не просто до тексту чи конкретного зображення, а до ставлення та сприйняття цієї інформації, часто у різних її варіантах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Англійські ідіоми. URL: <http://easy-english.com.ua/english-idioms/>
2. Гудков Д. Б. Прецедентне ім'я. Проблеми денотації, сигніфікації і конотації. *Лінгвокогнітивні проблеми міжкультурної комунікації*: зб. статей. М., 1997. С. 116-129.
3. Гудков Д. Б. Теорія і практика міжкультурної комунікації. М.: Гнозис, 2003. 288 с.
4. Меркотан Л. Й. Прецедентні тексти в системі інтертекстуальності автореф. дис. канд. філол. наук. 10.02.01 Чернівці, 2016. 21 с. URL: http://www.chnu.edu.ua/res/chnu/chnu_news/March/Aref_Merkotan.pdf
5. Прецедентний текст. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Прецедентний_текст
6. Прецедентні тексти в заголовках сучасних публіцистичних статей. URL: https://philology.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2018/04/Шифр_Зоря_робота.pdf

ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ЛИТЕРАТУРА В ПРАВСТВЕННОМ И ЭСТЕТИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ ЧЕЛОВЕКА

Алина СИРАЗИЕВА (Аркалык, Республика Казахстан)

*Ни корабль, ни коляска,
ни верховой конь, ни твои
собственные ноги не позволяют
тебе так глубоко и так далеко
проникнуть в чужие страны,
как это делает хорошая книга.
М.Сервантес*

С художественной литературой мы знакомимся в самом раннем детстве, когда еще не умеем читать. Взрослые вводят нас в мир книг, знакомят с их сказочными и реальными героями. А позднее, когда таинство чтения откроется каждому, книга станет верным другом и советчиком.

Литература – великое искусство. Она способна волновать и радовать, вызывать сочувствие и негодование, любовь и ненависть. Литература дает нам героев, которые становятся нашими друзьями. Она обогащает ум и сердце.

Искусство слова

Литература – искусство слова. Этим объясняют все ее особенности как вида искусства. Слово непосредственно связано с человеческой мыслью, а мыслью можно охватить всё. Поэтому словом можно описать все вокруг, а также выразить, как видимы мир – природу, внешний облик человека, животных, так и то, что увидеть нельзя, - мысли и чувства, тончайшие движения души и малейшие изменения во взаимоотношениях людей. Литература тесно связана с наукой философией. Нередко новые идеи проникают в другие виды искусства после того, как они получили своё осмысление в литературе. В основе некоторых видов искусства лежит литературное произведение: пьеса – основа спектакля, сценарий – кинофильма, либретто - оперы и балета, стихи – песни. Иногда литературные произведения становятся непосредственным источником музыкального или живописного произведения. Оперы «Борис Годунов» М. П. Мусоргского и «Руслан и Людмила» М. И. Глинки вызваны к жизни произведениями А. С. Пушкина, «Слово о полку Игореве» стало литературным источником оперы А. П. Бородина «Князь Игорь» и картины В. М. Васнецова «После побоища».

Искусство писателя состоит в том, чтобы дать читателям возможность увидеть, понять и почувствовать то, что увидел, почувствовал и понял сам автор. Выразительность художественной речи достигается тем, что сопоставляются обычные слова, писатель раскрывает в них неожиданный смысл, может найти сочетание слов, что простое описание природы, человека, самый обычный разговор людей превращают в художественный образ. Чтобы вызвать в сознании читателей представление о действительности, в художественной литературе подробные описания часто заменяются словами-образами, или тропами, - сравнениями, метафорами, эпитетами. Писатель обычно не просто рассказывает, а рисует словами, так что читатели начинают, как бы физически ощущать, видеть изображаемое наглядно, зримо. «... Когда читаешь книгу, - говорил А. М. Горький, - то кажется, все герои, волшебными одухотворенными силою слова, окружают тебя, физически соприкасаясь с тобой, ты до боли остро чувствуешь их страдания, смеешься над ними и плачешь, ненавидишь и любишь, тебе слышны их голоса, виден блеск радости и влажный туман скорби в их глазах». Для всех нас литературные герои-живые, реальные люди, которых мы так хорошо знаем, что спорим о том, насколько верно воплощены их образы в фильмах или иллюстрациях, и в этом еще одна особенность литературы. Писатель, создав художественный образ, разбудил наше воображение, дал возможность нам самим на основе всего им написанного, вместе с ним творить этот образ. Образ, созданный при помощи слова – воображаемый. Вот почему в сознании каждого из нас возникает свой образ литературного героя.

Мы можем рассказать, как выглядит Анна Каренина, Катюша Маслова, Павел Власов, Павел Корчагин. Но вспомнить, какими словами они описаны, мы не сможем, если, конечно, специально не заучили текст. В этом тоже одно из таинств художественного слова. Оно одело мысль писателя, воплотило её в конкретный образ, сделало живыми литературных героев и как бы отошло в сторону.

Литература – это человековедение. Но человек – в центре всех видов искусства. Почему, говоря литературе, мы особо это подчеркиваем?

Литература может дать более широкое и разностороннее, чем все другие виды искусства, изображение человека, показать, что его жизнь, во всех её проявлениях и сложности.

У каждого литературного героя свой индивидуальный, неповторимый облик, и вместе с тем каждый из них обладает общими с другими людьми чертами. Благодаря этому мы постоянно сопоставляем героев литературы с реальными людьми и находим при этом много сходных черт, признаков. Так, искреннего и бескомпромиссного борца со злом мы называем Дон Кихотом, враня – Хлестаковым, подхалима – Молчалиным, скупого – Шейлоком, мелочного в своей скупости – Плюшкиным, инертного человека-Обломовым. В жизни эти черты не так броски, не так сильно выявлены, как у литературных героев.

В художественной литературе все подчинено раскрытию внутреннего мира человека. Портрет создаёт зрительное представление о герое произведения, диалог раскрывает его отношение к другим людям, его характер. Пейзаж даётся через восприятие человека и тем самым помогает понять состояние, мысли, чувства, настроение героя, его отношение к жизни. Описание природы в литературном произведении – это косвенная характеристика героя. В литературе говорится о человеке даже тогда, когда героями произведения становятся вещи или животные, как в "Холстомере" Л.Н. Толстого или "Каштанке" А.П. Чехова.

Чтение литературного произведения у нас возникает определенное отношение ко всему описанному. Мы любим одних героев и возмущаемся другими. Это наше отношение - оценка не только литературных героев, но и жизни. Читая произведения литературы, мы, по словам Н. Г. Чернышевского, "приучаемся отвращаться от всего пошлого и дурного, понимать очаровательность всего доброго и прекрасного, любить всё благородное; читая их, сами делаемся лучше, добрее, благороднее".

В «Медном всаднике» А. С. Пушкина воспроизводится действительное историческое событие – наводнение в Петербурге 7 ноября 1824 года.

Вот как оно описано живым свидетелем событий, ученым-историком: "открываются погреба, подвалы и все нижние с жилья тотчас наполнились водой... излившиеся не с кем проспектом, как широкою рекою..." И это же собственное изображено у Пушкина:

... воды вдруг
Втекли в подземные подвалы,
К решеткам хлынули каналы,
И всплыл Петрополь как тритон,
По пояс в воду погружен.

Описание учёного точно и подробно передает происшедшее. но у писателя это же событие в предоставлено так, что мы начинаем видеть затопленный водой город, а сравнение с тритоном вызывает конкретное, чувственно-наглядное, образное представление. В романе "Воскресение" Л. Н. Толстой, глаза были чёрными, как мокрая смородина.

Литература в жизни человека

Слово занимает большое место в нашей жизни. Словами мы думаем, говорим, общаемся с другими людьми. А то, как мы говорим, имеет большое значение. Каждое слово многозначно. Каждое обладает огромной действенной силой. Вслушайтесь в свою речь. Многие обходятся минимальным количеством слов, даже не подозревая об огромном богатстве родного языка. Из-за бедности речи какие-то важные для каждого мысли, оттенки чувств остаются нераскрытыми, не выраженными. А иные говорят столь примитивно, употребляя жаргонные слова, что порой трудно различить, похвала ли звучит в их устах или порицание. В результате упрощаются и огрубляются не только речь, но и сами поступки и чувства человека, о которых так грубо сказано.

Художественная литература выступает в качестве образца и критерия использования языкового богатства. Произведения больших писателей отличают точность, ясность, живость языка, эмоциональная выразительность и простота. В хорошем произведении каждое слово-образ. Вот почему те, кто любят и читают художественную литературу, обогащают свой язык,

развивают речь, умеют точно выражать свои мысли. Тем самым общения с людьми становятся интереснее и разносторонней.

Нужно каждому развивать в себе талант читателя. "Чтение, - говорит Ч. Айтматов, - это особая форма эмоционально-нравственной жизни, тем более яркая, чем больше и глубже дар сопереживания, каким обладает человек". Под влиянием художественных произведений люди начинают лучше понимать жизнь, а значит, и правильно мыслить, поступать, жить. Воздействие литературного образа иногда оказывается даже более сильным, чем влияние самой жизни. Образ Павла Корчагина, герой романа Н. Островского "Как закалялась сталь", воспитал не одно поколение советских людей. Именно Павел Корчагин помог определить цель жизни Зое Космодемьянской, его образ вдохновлял на борьбу героев-молодогвардейцев и помог вернуться к жизни А. Маресьеву.

"Разве невелика для человека польза в том, что художественное произведение приводит его к осознанию собственных его сил, что оно вызывает их, возбуждает к деятельности и открывает ему новый и необъятный мир, который до того времени оставался не затронутым, незамеченным..." Эти слова М. Е. Салтыкова-Щедрина очень точно определяют значение художественной литературы в становлении и развитии личности [1].

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. В. И. Толстых, Б. А. Эренгросс, К. А. Макаров // Эстетическое воспитание. Издательство «Высшая школа» - 2-е издание. 1984. – 224 с., [156-159].

ПОСТИЖЕНИЕ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ ЧЕРЕЗ ЧТЕНИЕ И АНАЛИЗ ТЕКСТА

Алина СИРАЗИЕВА (Аркалык, Республика Казахстан)

Проблемы повышения воспитательного воздействия литературы на учащихся, формирование их мировоззрения, нравственности, эстетических

критериев и вкусов, изучения литературы в ее идейно-эстетической сущности и художественной специфике принадлежат к числу наиболее актуальных.

Сегодня задача состоит в том, чтобы определить, как усилить, каковы пути формирования личности учащегося на уроках и во внеклассной воспитательное воздействие художественного произведения на школьников работе по литературе, каковы условия успешного литературного развития школьников, какие методы изучения литературного произведения могут обеспечить уроку литературы активную роль в жизни подрастающего поколения.

По словам С. В. Михалкова, «настало время критически проанализировать всю систему литературного образования! До сих пор в школе доминирует подход к литературе как к учебному предмету, назначение и методика которого практикуются по аналогии с другими «предметами», суть которых составляют основы наук — математики, физики, биологии и т. д. Поэтому в преподавании литературы на первый план выступают общеобразовательные задачи. Каждому ясно, что образования вне воспитания не бывает. Но в данном случае чрезвычайно важен акцент: что чему подчиняется? Что рассматривается в качестве основной цели: воспитание читателя, страстно увлеченного литературой, способного самостоятельно оценивать произведения и осваивать нравственное, идейное богатство книги, или этакий «мини-литературовед», заучивший формулировки о стиле, жанре, видах, но не пристрастившийся к чтению, не испытывающий потребности в постоянном общении с художественной литературой?» [1, с. 448].

Действительно, ведущим критерием, определяющим уровень работы учителя литературы, научно-методическую обоснованность содержания образования и педагогическую эффективность методов обучения и воспитания, является формирование у школьника потребности в постоянном обращении к литературным произведениям, отличающимся идейно-художественной ценностью. Чтобы осуществить задачи нравственно-эстетического воспитания, школа должна всемерно активизировать влияние на учащихся гуманитарных дисциплин, в том числе искусства, ибо передовое,

демократическое и социалистическое искусство — сильнейший фактор воспитания людей — помогает ответить на важнейшие вопросы жизни: каким человеком быть, каким общественно-политическим и нравственным идеалам следовать.

По сравнению с другими видами искусства художественная литература остается наиболее освоенным массовой школой средством нравственного, эстетического и общественно-политического воспитания. Именно поэтому проблема усиления воспитательного воздействия литературы на школьников постоянно находилась в центре внимания деятелей педагогической науки (В. В. Голубков, М. А. Рыбникова, Г. А. Гуковский, Г. И. Беленький, Т. Г. Браже, Е. В. Квятковский, Н. И. Кудряшов, Т. Ф. Курдюмова, Н. Д. Молдавская, Т. Д. Полозова, М. А. Снежневская и др.).

Ситуация, сложившаяся в сфере приобщения учащихся к нравственно-эстетическим ценностям искусства слова, в целом может быть охарактеризована следующим образом: художественная литература широко вошла в жизнь современного школьника, но велик еще разрыв между тем, что она может дать ученику, и тем, что ученик в состоянии взять у нее. Необходимо сократить этот разрыв и существенно усилить влияние искусства слова. Успешное решение проблемы следует искать на пути совершенствования содержания и методов изучения искусства слова на уроках и во внеклассное время. Тем более что в перспективе ближайших десятилетий литература может остаться единственным искусством, систематически изучаемым в школе в 1—X классах и полностью обеспеченным квалифицированными кадрами преподавателей. С другой стороны, более полное использование воспитательных возможностей других видов искусства — одна из основных задач современного художественного образования.

В основополагающих программно-методических документах, находящихся на вооружении школы и учителя литературы, отчетливо звучит мысль о том, что в школьном курсе литературы учащиеся знакомятся с выдающимися произведениями русской, советской и зарубежной литературы, в процессе чтения и анализа текста постигают науку о литературе. При этом

теоретические знания учащихся, их литературоведческая подготовка — не конечная цель образования, а основа для глубокого восприятия произведения.

К сожалению, встречается еще такое преподавание литературы, при котором система чтения, размышление над прочитанным, оценочные суждения и нравственные выводы учащихся подменяются усвоением готовых формулировок, заимствованных из учебников и специальных исследований. Вот почему важно так организовать чтение произведения, чтобы анализ был не только обучающим, но и эстетически впечатляющим, формирующим высокие духовные запросы и художественный вкус, пробуждающим потребность в общении с литературой.

Очевидно, решение этой проблемы станет возможным, если обратиться к методам, позволяющим учащимся, с одной стороны, расширить и обогатить свой нравственно-эстетический опыт, а с другой стороны, «узнавать себя» в нравственных исканиях писателей. Это откроет перед учениками возможность быть «сотворцами» художественного произведения, явится ориентиром в формировании собственных критериев нравственности.

Успешное выполнение первой задачи возможно при актуализации знаний, умений и навыков, приобретенных учащимися не только на занятиях по литературе, но и на уроках изобразительного искусства, музыки, истории, в курсе «История мировой культуры», во внеклассном самостоятельном чтении. При этом в обязательное внеклассное чтение, помимо внепрограммных произведений, целесообразно включать книги, знакомящие с духовной жизнью той или иной эпохи, с историей живописи, музыки, балета, театра, архитектуры, декоративно-прикладного искусства, с историей общественно-политических и литературных исканий, быта, нравов и т. д.

Решение второй задачи непосредственно связано с усилением внимания к творческой и идейной позиции писателей, произведения которых изучаются в средних и особенно в старших классах. Сегодня в представлении учащихся А. С. Грибоедов, А. С. Пушкин, Н. В. Гоголь в нравственно - эстетическом и идейно-политическом плане оказываются похожими друг на друга как близнецы, ибо все они выступают яркими противниками крепостного права и

самодержавия, борцами за свободу и счастье народа, за справедливое социальное устройство. Между тем каждый из них, оставаясь на передовых общественных позициях своего времени, был личностью самобытной и неповторимой, со своими идеалами, представлениями о свободе, социальном устройстве, с особым духовным миром, индивидуальным жизненным опытом и глубоко своеобразным стилем.

Усвоение позиции писателя в школе не может быть осуществлено полностью, раз и навсегда: специфика искусства такова, что каждое новое обращение к тексту способно обогатить читателя новыми впечатлениями, выводами нравственного и мировоззренческого плана. *Основная задача уроков литературы — определить точки взаимодействия опыта, заключенного в художественном произведении, и опыта школьника-читателя, выявить основные этапы самостоятельного овладения идейно-художественными богатствами литературного произведения.* Уроки литературы, вооружая учащихся конкретными знаниями и методами анализа, призваны пробудить стойкое желание неоднократно возвращаться к изучавшемуся на уроке: постижение произведения не завершается, а лишь начинается в классе. Анализ текстов должен опираться не только на широкую теоретико- и историко-литературную, искусствоведческую подготовку, но и на художественно-творческую деятельность школьников, которая, как об этом свидетельствуют современные научные концепции, является решающим фактором, обеспечивающим максимальный эффект воздействия искусства на личность. Опора на творчество учащихся создаёт благоприятные условия для обогащения нравственно-эстетического опыта, формирования представлений о прекрасном и нравственном в окружающей действительности.

Степень постижения искусства слова находится в прямой зависимости от уровня читательской культуры: богатства речевого запаса (лексического, синонимического, фразеологического), степени владения элементарными сведениями о специфике художественной литературы, жизненного опыта учащихся, развитости воображения, способности увидеть за словом яркие

картины, живые краски природы, человеческие страсти, полнокровные характеры.

Разработать научную методику изучения художественного текста, которая способствовала бы его глубокому постижению, пробуждала потребность в постоянном общении с искусством слова, воспитывала любовь к нему, — задача первостепенной важности. Решение ее сопряжено с поисками методов изучения искусства слова, с учетом специфики литературы как учебного предмета, в котором «сосуществуют» искусство и наука о нем.

В активе методики литературы немало работ, которые сочетают строгую научность с высокой эмоциональностью. Статьи В. Г. Белинского о А. С. Пушкине, М. Ю. Лермонтове сродни искусству. Великий критик доказал, что говорить с читателями об искусстве — тоже искусство. В наше время эти традиции продолжили С. Я. Маршак («Воспитание словом»), К. Г. Паустовский («Золотая роза»). Следуя лучшим примерам, ведущие дореволюционные русские и советские методисты (В. Я. Стоюнин, В. И. Водовозов, В. В. Голубков, М. А. Рыбникова, Г. А. Гуковский) обогатили школьную практику образцами анализа литературных произведений.

Однако в целом методическая наука последнего времени уделяла мало внимания вопросу о принципах разбора литературных произведений. В этом одна из причин недостаточного мастерства ряда учителей, потери интереса учащихся к литературе, снижения идейно-художественного влияния искусства слова на читателей. Сейчас далеко не каждый учитель литературы может стать руководителем молодежи на пути постижения искусства.

Вывод: одна из задач литературы в школе — соединение знаний и эмоций учащихся в процессе анализа произведений, глубокого их восприятия и осмысления. Анализ художественного текста зависит от искренности и силы чувств, возникающих при восприятии искусства, от уровня литературного развития школьников, но одновременно сам анализ обогащает школьников новыми знаниями, углубляет их литературное развитие. Анализ художественного произведения — высокое и сложное искусство, требующее большой эрудиции, самостоятельности, смелости, знания психологии юного

читателя. Анализ должен обучать, воспитывать и в то же время служить постижению искусства слова.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Михалков С.В. Литература в коммунистическом воспитании юного поколения, в деятельности средней школы и ПТУ. - ... съезд писателей СССР. Степнографический отчет. М., 1978.

2. Под редакцией С.А.Герасимова «Система эстетического воспитания школьников». М., 1983.

ЛЕКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НОВОЗЕЛАНДСЬКОГО ВАРІАНТУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА ПРИКЛАДІ ІМЕННИКІВ

Людмила ВЕРЕМЮК, Анастасія ТКАЧЕНКО

(Умань, Україна)

Запозичення з мови корінного населення викликають неабиякий інтерес, тому що у цьому невеликому за обсягом шарі лексики відображаються особливості контактування та освоєння англомовним етносом нових умов існування, що вплинули на своєрідність формування національного варіанту англійської мови. Незважаючи на збереження цілого ряду факторів британського впливу на англійську мову Нової Зеландії, відчутний потужний вплив австралійської англійської та дедалі зростаючої американізації.

Ми розглядаємо лексичні особливості новозеландського національного варіанту англійської мови на прикладі найвидатніших друкованих видань Нової Зеландії, до яких належать газети The Dominion Post, The New Zealand Herald, Nelson Mail, The Southland Times, Wanganui Chronicle, The Otago Daily Mail та інші. Для аналізу було обрано ЗМІ, а саме популярна преса, адже, як відомо, ЗМІ оперує «живою» мовою, яка циркулює у сучасному суспільстві та є зрозумілою всім верствам населення.

Іменник *waka* походить з мови маорі та позначає традиційне маорійське каное, а у сучасній мові вживається для позначення будь-якого засобу пересування. «I woke at daybreak a couple of Sundays ago, couldn't go back to sleep so I made tea and settled into the sitting room to talk to my husband Bill. At some point two little arms wrapped around me and it was our granddaughter, Penny, aged five. «Did you say good morning to Poppa Bill?» she asked. «Yes», I said, «I just did» [5].

Іменник *waratah* походить з мови австралійських аборигенів *Dharuk*, позначає різновид австралійського чагарника. «For centuries the space that is now T.O.A.D Hall has also had a public function as a meeting place for the community to get together. «I understand the current site was a meeting place when the *wakas* used to come in and goods were traded and now we have lots of people who use the café as a meeting place, from mums and kids to business people looking for some space out of the office» [1].

Іменник *porra* є американським розмовним варіантом слова *father*, який походить ще з XIX століття. «So imagine you're a moa, just doing moa things in the bush. Ooh look, a fern. Ooh look, another fern. You're big and tall, as in more than 200kg and more than 3m, but you're not self-conscious about it because you're a bird» [4].

Іменник *critter* належить до розмовної лексики американського варіанту англійської мови та означає «creature» (створіння). Іменник *rohutukawa* походить з маорійської мови (утворився приблизно в середині XIX століття) та позначає вічнозелене новозеландське дерево, яке квітне у грудні та січні.

Іменник *toa* утворився у середині XIX століття в мові маорі та позначає великого вимерлого птаха, що раніше мешкав у Новій Зеландії. «Trump is toast: A photo of a Trump toastie is up for grabs on Trade Me. Tempting or possibly down right de-appetising - it's the piece of toast that will divide many. Dubbed the "Donald Trump is Toast" auction, a Trade Me seller is hoping to sell off a piece of American presidential history all in the name of charity. The auction offers a framed photograph of a bit of toast showing the US President's likeness» [3].

Іменник *toastie* є розмовним британським варіантом, що позначає сендвіч з тостів. Вираз *to be up for grabs* належить розмовній лексиці американського варіанту англійської мови та означає «бути доступним», «бути в наявності». «While many people around the world believe New Zealand is one of the best places to live, a number of Kiwis have attempted to debunk this theory. Residents have slammed our country, responding to a Reddit thread asking for advice on whether Aotearoa is as idyllic as it seems. Taroira was flooded with messages from Kiwis wasting no time in dishing out why they think New Zealand isn't all it seems. The good-natured jibes soon turned serious when Kiwis began to highlight our nation's real negative points, with one person writing that «Child abuse, homelessness and suicide of youth are way higher than they should be». New Zealand's «poor housing, a lack of arts, rampant anti-intellectualism, non-existent work ethic, bad wages and insanely expensive food» were also discussed among redditors. Sweet as, bro» [2].

Отже, новозеландський варіант англійської мови функціонує як самостійна, національна літературна норма, якої дотримуються мешканці Нової Зеландії. Для людей, які не є ознайомленими з фонетичними, лексичними та граматичними особливостями даного варіанту англійської мови, він може здатися дещо непростим для швидкого розуміння.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Nelson Mail: T.O.A.D. Hall – the evolution of a café, November 15, 2017.
2. The New Zealand Herald: Kiwis explain why New Zealand sucks..., January 9, 2018.
3. The New Zealand Herald: Pass the butter: Trade Me seller auctions off unique Donald Trump toastie, January 9, 2018.
4. The Southland Times: Don't mess with the Haast eagle, January 5, 2018.
5. Waikato Times: Gladness and grief: Saying goodbye to a loves one at Christmas, December 23, 2017.

ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ АВСТРАЛІЙСЬКОГО ВАРІАНТУ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Людмила ВЕРЕМЮК, Юлія ТИМОЩУК

(Умань, Україна)

Розвиток австралійського варіанту англійської мови має свою, порівняно коротку історію, яка налічує трохи більше двох століть. Австралійські лексикографічні джерела являють собою певну основу для семантичного, функціонально-стилістичного, ареального опису регіоналізмів, системного аналізу та опису регіональної лексики англо-канадського варіанта англійської мови.

Своєрідністю соціально-лінгвістичної ситуації, в умовах якої розвивався австралійський варіант англійської мови, було те, що першими білими поселенцями Австралії були заслані каторжники, яких привозили до Австралії з Великобританії починаючи з 1788 року. У період з 1851 по 1861 рік біле населення Австралії майже потроїлася. І з цього часу збільшення населення Австралії відбувалося за рахунок природного приросту і вільної імміграції, в основному з європейських країн.

Поповнення населення Австралії, постійний процес міграції, переміщення великих мас населення з одних місць в інші, пов'язаний з освоєнням нових земель, виснаженням родовищ золота і відкриттям нових копалень, приводили до нівелювання мовних особливостей різних груп мовців, до тієї мовної уніфікації, яка є необхідною умовою освіти єдиної мови. Саме тому деякі дослідники вважають 50-ті роки ХІХ століття початком самостійного розвитку австралійського варіанту англійської мови.

Після другої світової війни в Австралії спостерігалася нова значна хвиля імміграції з Великобританії та інших європейських країн, яка призвела до того, що за даними на 1961 рік один з десяти австралійців виявився народженим не в Австралії. Однак про лінгвістичні наслідки цієї хвилі імміграції судити покищо рано [1, с. 35].

Таким чином, австралійський варіант веде своє походження від англійської мови нижчих шарів суспільства ХVІІІ століття, а також

специфічних особливостей мови моряків і солдатів, і ближче всього до південно-західного діалекту британського варіанту англійської мови з великою домішкою ірландського. Деякий вплив мали мови австралійських аборигенів, що позначилися переважно в галузі найменувань тварин і рослин, а так само в географічних назвах. Все це призвело до того, що англійська мова сучасної Австралії відрізняється від англійської мови Великобританії.

Основні зауваження, що стосуються походження австралійської вимови, були зроблені австралійськими лінгвістами Мітчелом та Делбріджем, які провели значні дослідження в області австралійської вимови. Вони стверджують наступне:

1). австралійський варіант англійської мови за своїм походженням є так званою «міською» мовою, оскільки перші переселенці-носії мови були здебільшого з міст;

2). На сам перед, це мова робочого класу, мова здебільшого неосвічених та бідних людей;

3). Австралійський варіант англійської мови увібрав у себе особливості мови багатьох частин Англії, Шотландії, Уельсу та Ірландії [2, с.22-60].

Автори роблять висновок, що усі ці форми мови були привезені до Австралії, і австралійський варіант це ніщо інше, як узагальнення та нівелювання усіх мовних особливостей привезених діалектів.

Відповідно до даних досліджень в області вимови, австралійський варіант англійської мови відрізняється порівняно однорідністю. Багато дослідників вважають, що в Австралії немає місцевих діалектів. У своїй роботі Тернер пише: «Примітна однорідність австралійської англійської мови. Практично неможливо знайти географічний регіон, де мовні розбіжності були б настільки малі». Розбіжності у вимові скоріш залежать від статі, віку та соціального статусу носіїв мови, ніж від географічного регіону Австралії [3].

В австралійському варіанті англійської мови на сьогоднішній день можна визначити три варіації вимови: загальний (General), культивованій (Cultivated) і просторічній (Broad). Ці варіації не мають визначеної географічної локалізації, в них не має чітко виділених культурних обмежень

між слоями населення. Багато вчених вважають, що три типи австралійської вимови зумовлені функціонально-стилістичними причинами, проте тільки 30% носіїв мови володіють усіма трьома типами й можуть, залежно від ситуації спілкування, змінювати тип вимови.

Незважаючи на відмінності, які існують між трьома варіаціями австралійської мови, вони утворюють єдину систему, яка відрізняється в цілому від британського вимовного стандарту. Більш різко відрізняється Broad, найближче до нього - Cultivated. На підставі цього й враховуючи особливості розвитку англійської мови у Австралії, деякі дослідники висунули гіпотезу про те, що первинною до Австралії формою вимови є саме проста вимова - результат злиття і еволюції простої мови, діалектів та жаргонів, на яких говорили перші білі поселенці Австралії, про що говорилося вище. Broad і особливо Cultivated виникли як більш «престижні» форми шляхом згладжування особливостей просторіччя і зближення з RP [2, с. 52]. Порівняльний аналіз голосних GAus і RP показує, що загальне число голосних фонем в обох варіантах англійської мови однакове.

Отже, більша частина австралійського словникового складу збігається зі словниковим складом британського варіанту, розрізняльні риси австралійського варіанту не розподілені рівномірно по всьому словниковому складу мови, але концентруються в деяких областях, що співвідносяться з областями дійсності, найбільш важливими і актуальними для австралійців.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шевченко Т.И. Социальная дифференциация английского произношения. - М.: «Высшая школа», 1990. - 141 с.
2. Boberg, Charles. "The North American Regional Vocabulary Survey: New Variables and Methods in the Study of North American English." *American Speech* 80 (1): 2005. 22–60.
3. Chilton, P. 2014. Language, Space and Mind: *The Conceptual Geometry of Linguistic Meaning*. Cambridge: CUP.

PHONETIC ICONICITY IN LITERATURE

Božena PETRÁŠOVÁ, Veronika KRIŽOVÁ

(Trnava, Slovakia)

Phonetic iconicity may be perceived as “a game“ of sound versus association. D. Crystal [1, p.250] explains the term “*sound symbolism*“ as “some kind of meaningful connection between a sound, or a cluster of sounds, and properties of the outside world“. He recognizes two basic ways how sound symbolism is manifested in words. One of them is “*phonaesthesia*“ when the focus is put on the aesthetic values of sounds, and “*onomatopoeia*“ when the role of sounds is most obvious in poetry [1]. The purpose why such a play on sounds occurs in language is their symbolic meaning. Specific sounds or their combination in the word may trigger either positive or negative associations in the human brain. For the sounds associated with unpleasant feelings, the term cacophony is used, harmonic or pleasant sounds which evoke positive associations are recognized as euphonic. In literature, the implementation of sound symbolism has many ways of manifestation. It functions in fundamental phonetic literary devices, e.g. in alliteration or assonance when repetition of the same vowels or consonants in neighbouring words occurs. Sound symbolism also plays an important role in idiomatic expressions as for example similes or collocations are [2]. It is especially poetry that is the case of the highest occurrence of sound symbolism (phonaesthetics), used intentionally to engage as many human senses as possible. The main focus of the authors of poetry is playing not only on words, but on sounds as well.

Phonetic iconicity is also reflected in the process of onomasiology. Some names of literary characters or places may have a sub-textual meaning out of its lexical significance. Their sound pattern and phonetic features are often likely to match characteristics of a person to whom the name was determined by the author. Creative authors often make use of phonetic iconicity based on phonaesthetics and thus evoke positive or negative feelings in the reader. In general, front vowels /i/, /ʌ/, /e/, /æ/ elicit smaller, nicer, higher, milder, thinner, lighter, faster, softer,

brighter, weaker and more feminine and friendlier feelings, whereas /ɔ:/, /ɒ/, /ʊ/ seem rather opposite to the properties mentioned above. Voiceless stops /p, t, k/ sound sharper than voiced bilabial consonants /b, m/. Nasals /m, n/, approximants /w, r, j/ and lateral /l/ are considered more friendly than voiceless stops /p, t, k/. Speaking about positive and negative associations evoked by hearing specific sounds, D.Crystal [1] mentions consonant clusters /sn-/ as conveying unpleasantness, or /gl-/ for brightness and light. He considers long vowels, nasals and sonorants gentle, but, on the other hand, short vowels, plosives or fricatives as expressing insult or curse. Regarding the findings of such types of research done on the topic of sound symbolism, S.S.Newman [3] set the “symbolic scales” in which he presented the results of his research:

<ul style="list-style-type: none"> • bright [i] < [ɪ] < [æ] < [ɑ] < [ɔ] < [u] dark • bright [k] = [s] ≈ [l] ≪ [h] < [p] < [tʃ] ≪ [n] < [g] < [b] < [r] ≪ [gl] ≪ [d] ≪ [m] < [gr] < [br] dark
--

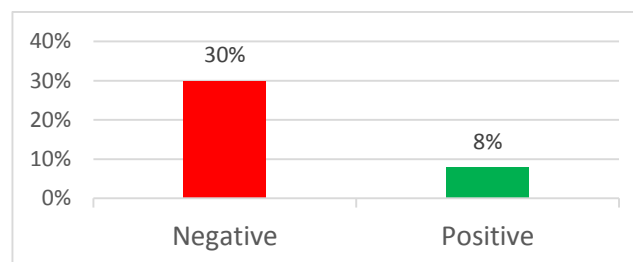
Fig.1 Symbolic Scales (Newman, 1933)

Based on Newman’s “symbolic scales“ [3], the process of onomastics reflects a fixed and highly repeating phonetic pattern related to each category (positive versus negative, cute versus unpleasant, etc.). Names of literary heroes or places can be determined through a variety of aspects that take into consideration not only phonetic-phonological properties of sounds owing to their basic characteristics, e.g. voicing, clustering, position in the word, etc., but also the acoustic parameters of the sounds used, i.e. frequency, intensity, duration or wave structure determined by formants in vowels. In our modern, highly developed society, there are many ways how to analyse speech and visualise its characteristic aspects. Spectrograms allow the visualisation of three main properties of sounds: frequency, length, amplitude. The F1 (*formant 1*) and F2 (*formant 2*) values are directly connected to the height and location of vowels: for high (close) vowels /i, u/, low F1 values are recognised, low (open) vowels /a, o, æ / are defined by high F1 values. The front vowels /i, e/ have high F2 values and for the back vowels /u, o, a, æ/, low F2 values are measured. The average F2 value is 1500 Hz. All the values above this number are considered positive. Clusters consisting of low and back vowels are believed to evoke dark

atmosphere, high vowels combined with front ones mark positive feelings in the recipient. The manner and place of articulation are the most relevant factors for evaluating the impact of consonants on the recipient's impression. The F1 value depicts the size of the constriction in the manner of articulation, F2 is related to the place of articulation.

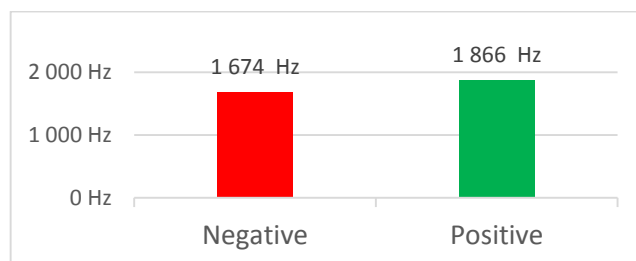
It was a big challenge to provide the research focused on phonetic iconicity and acoustic properties of vowels, consonants and their combinations in literary heroes' names. Our research sample included 120 names of literary characters taken from the two very popular books, *Harry Potter* [4] and *The Lord of the Rings* [5] written by contemporary authors J.K.Rowling and J.R.R.Tolkien. Half of them were the names of positive characters and the same number were those of negative characters. A detailed phonetic-phonological analysis, as well as acoustic analysis were done. The analysis focused on properties of the sounds from the point of view of articulatory phonetics and phonotactics were done first. For measuring formant values, a speech analysing program Praat was used.

The main aim of the research was to find out the presence of sound symbolism in the names of literary characters, to prove that specific patterns and common features of positive characters as well as negative characters really exist. The other objective was to measure the F2 values, compare them with the average value (1500 Hz) and conclude whether the research results match with the already presented tendencies. The graph below clearly shows that in positive characters, the voiceless consonants made up only 8 % of all consonantal sounds, whereas in negative characters, it was 30 %.

Graph 1 The occurrence of voiceless consonants in the research sample (120 names)

The final results revealed the association between the names of negative characters and occurrences of voiceless consonants /p, t, k, s, ʃ/ and a nasal voiced /m/. There was a prevalence of voiced consonants in the names of positive heroes. In case of the initial consonant-vowel clusters, combinations of /li/ /ri/ and /le/ /re/ were recorded.

Graph 2 The values of the F2 frequencies in the research sample (120 names)

According to the Newman's experiment (1933), lower F2 value is most often associated with darker and larger. The acoustic analysis of positive characters' names in our research sample presented the F2 values slightly above or around 1500 Hz, but they were definitely higher than the values measured for negative characters' names.

Summing up everything previously mentioned, we can say that the results of our research truly correspond to the conclusions of the analyses done in the past by the outstanding scholars.

REFERENCES

- [1] CRYSTAL D. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. New York: Cambridge University Press, 2011.
- [2] HUDCOVIČOVÁ, M. *Grammatical Collocations of Verbs and Prepositions*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2017.
- [3] NEWMAN, S. S. *Further Experiments in Phonetic Symbolism*. The American journal of Psychology 45.1.1933, pp. 53-75.
- [4] ROWLING, J. K. *Harry Potter*. UK: Bloomsbury Publishing, 2007.
- [5] TOLKIEN, J. R. R. *The Lord of the Rings*. Boston: William Morrow, 2012.

List of figures, tables, graphs

Fig.1 Symbolic Scales (Newman, 1933)

Graph 1 The occurrence of voiceless consonants in the research sample (120 names)

Graph 2 The values of the F2 frequencies in the research sample (120 names)

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

Наталья МИХАЙЛЮК, Наталя БОНДАРЕНКО

(Харків, Україна)

Однією з головних дисциплін, яка має дидактичний потенціал для формування професійної культури майбутніх бакалаврів банківської справи, є дисципліна «Українська мова (за професійним спрямуванням)», яка сприяє удосконаленню практичних навичок грамотного усного і писемного мовлення. Бути грамотним у професійному середовищі — це уміти доцільно і правильно висловлювати власні думки, оформлювати ділові папери, уміти толерантно, аргументовано відстоювати свою пропозицію, знати і використовувати норми мовного етикету та професійну термінологію [1, с.39].

Слово, мова — показники загальної культури людини, її інтелекту, мовної культури. Мовна культура шліфується і вдосконалюється у процесі спілкування, зокрема під час виконання професійних обов'язків. Вона виявляється у володінні професійною мовою, вмінні висловлюватися правильно, точно, логічно, майстерно послуговуватися комунікативно виправданими мовними засобами залежно від мети і ситуації спілкування. Мовна культура утверджує норми літературної мови й пропагує їх, забезпечує стабільність і рівновагу мови. Правильність мовлення — це базова вимога культури мови, її основа. Важливо для всіх фахівців оволодіти нормами мови документів і усного ділового спілкування, адже особа з низьким рівнем

культури, яка не вміє висловлювати свої думки, яка припускається помилок під час спілкування, приречена на комунікативні невдачі [4].

Мовна культура репрезентує три основні аспекти: нормативний (дотримання мовних норм), комунікативний (вміння домагатися поставленої мети, використовуючи всі мовні можливості) і етичний (вміння використовувати етикетні форми і засоби для досягнення взаєморозуміння і гармонізації діалогу).

Нормативний аспект культури мовлення, грамотність мови — найважливіша базова вимога мовного спілкування. Недотримання мовних норм, безграмотні обороти, лексичні, граматичні та інші помилки створюють своєрідні перешкоди при сприйнятті мови. Така мова (особливо усна) не тільки погано засвоюється, але і справляє негативне враження на співбесідника та не з кращого боку характеризує її автора.

Мова має значний запас мовних засобів, якими треба послуговуватися, враховуючи ситуацію, сферу спілкування, статусні ознаки співбесідника. Усі ці засоби мають бути мобілізовані на досягнення комунікативної мети. Комунікативний аспект мовної культури передбачає мовну майстерність, вміння підпорядковувати мовну композицію певному задуму, вміння користуватися всім набором виразних і образних засобів мови. Всі ці якості дозволяють успішно використовувати мовні тактики і стратегії в ході ділових переговорів, обговорень, диспутів, при підготовці доповідей, презентаційних промов і т. п.

Етичний аспект культури мовлення характеризується вмілим вживанням типових формул вітання, побажання, запрошення, прощання. Не абияке значення мають і тон розмови, вміння вислухати іншого, вчасно й доречно підтримати тему. Ефективність мовного спілкування в значній мірі залежить від дотримання правил мовного етикету. Використання мовних етичних шаблонів породжує довіру й повагу співрозмовника. Знання правил мовного етикету, їх дотримання дозволяє людині почуватися впевнено і невимушено в будь-якій ситуації. Мовний етикет — це вироблена суспільством сукупність правил мовної поведінки, що визначаються взаємовідносинами суб'єктів

спілкування в стереотипних ситуаціях. Мовний етикет підрозділяється на етикет усного та письмового спілкування. Етикет усного спілкування включає формули ввічливості і правила ведення розмови, письмового спілкування - формули ввічливості і правила ведення переписки [3].

Компетентності майбутніх фахівців після вивчення дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» охоплюють:

1. Володіння нормами української літературної мови як основи культури усного та писемного спілкування; знання фахової термінології;
2. удосконалення навичок спілкування в ситуаціях професійної діяльності;
3. уміння опрацьовувати тексти за фахом з метою пошуку та здобування інформації для наукового дослідження: удосконалення навичок мовного оформлення письмових робіт наукового стилю;
4. навички укладання та мовного оформлення ділових паперів адміністративно-канцелярського спрямування;
5. уміння здійснювати презентацію підприємства та його продукції; розробляти рекламу, каталог товарів тощо [2] .

Отже, високу культуру мовлення фахівця визначає досконале володіння літературною мовою, її нормами в процесі мовленнєвої діяльності. Важливе значення для удосконалення культури мовлення має систематичне й цілеспрямоване практикування в мовленні — спілкування рідною мовою із співробітниками, колегами, знайомими, приятелями, оскільки вміння і навички виробляються лише в процесі мовленнєвої діяльності. Культура мовлення — невід’ємна складова загальної культури особистості. Володіння культурою мовлення — важлива умова професійного успіху та фахового зростання [4].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Зімонова О.В. Чи потрібно вивчати українську мову (за професійним спрямуванням) у вищому навчальному закладі. *Науковий вісник*

Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2017 №13 том 1

URL:

https://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwiM6ISSm_bjAhVSpYsKHZWAAaoQFjAAegQIBhAC&url=http%3A%2F%2Fwww.vestnik-philology.mgu.od.ua%2Farchive%2Fv31%2Fpart_1%2F12.pdf&usg=AOvVaw3J_zp85TFpkdZY-R9chpIg.

2. Кафедра українознавства і мовної підготовки іноземних громадян. URL: <https://www.hneu.edu.ua/kafedra-ukrayinoznavstva-i-movnoyi-pidgotovky-inozemnyh-gromadyan/>.

3. Нормативний, комунікативний і етичний аспекти мовної культури. URL: https://stud.com.ua/77081/kulturologiya/normativniy_komunikativniy_etnichniy_aspekti_movnoyi_kulturi.

4. Основи культури української мови. URL: https://pidruchniki.com/1246122040609/dokumentoznavstvo/osnovi_kulturi_iukrayinskoji_movi.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЙОРКШИРСЬКОГО ДІАЛЕКТУ В РОМАНІ М. СІНКЛЕР «ТРИ СЕСТРИ»

Ольга ГОНЧАРОВА (Харків, Україна)

Художня система роману як літературного жанру є неповторною і багатшаровою: за визначенням М. Бахтіна, «стиль роману < полягає > в поєднанні стилів, мова роману – система мов» [1, с. 76]. Однією з базових категорій роману за Бахтіним є мовлення героїв, яке може проявлятися зокрема і через залучення діалектів та говірок, «з метою індивідуалізації й типізації <... >, їхньої мовленнєвої характеристики, з метою підкреслення мовного колориту зображуваного, належністю героя до певного побутового середовища, інколи з метою створення комічного враження тощо» [2, с. 194].

Йоркширський діалект є доволі вивченим явищем з позицій лінгвістики, соціо- та психолінгвістики, культурології. В художній літературі саме твори англійських письменниць Бронте, чий дитинство, юність і останні роки життя пройшли у Західному Йоркширі, найчастіше ілюструють теоретичні положення науковців-діалектологів (Berg, Bernstein, Petyt, Vine, Layadi). Зокрема К. Петит (Petyt) є автором низки робіт, присвячених аналізу йоркширського діалекту в романах Шарлотти та Емілі Бронте, в яких, за визначенням науковця, він розкриває перш за все соціальну і класову належність героїв [5; 6].

Мета даної роботи полягає в тому, щоб дослідити роль і місце йоркширського діалекту в художньо-мовленнєвій організації роману Мей Сінклер «Три сестри» (1914), у якому розповідається про вікарія Картарета і його трьох доньок – Мері, Гвендолен та Еліс, – прообразами яких є Патрік і сестри Бронте. Відповідно до задуму письменниці, дія роману відбувається у вигаданому селищі Гарт (Garth), яке за описами дуже схоже з містечком Геворт (Haworth), в якому жили й творили сестри Бронте [3, с. 103-133], проте сама письменниця стверджувала, що топографічним прототипом слід вважати невелике йоркширське село Аркангартдейл (Arkengarthdale), що знаходиться в однойменній долині [4, с. 12]. Саме там вона перебувала під час написання роману, тож мала багатий досвід живого спілкування з місцевими жителями. Немає сумнівів, що у текст твору увійшли оригінальні зразки народного мовлення, притаманні населенню західного і північно-західного Йоркшира початку ХХ ст., що повністю відповідає хронотопу роману.

З лінгвістичної точки зору усіх героїв твору можна розділити на два табори: тих, хто розмовляє стандартизованою англійською мовою, і тих, хто є носіями йоркширського діалекту. Першу групу представляють сестри Картарет і лікар Роукліф, які приїхали до Гарту незадовго до подій, з яких починається оповідь. Вони добре освічені, люблять музику і літературу і втілюють притаманні для представників інтелігенції та «благородних» кіл риси, як позитивні, так і негативні: духовні пошуки і схильність до саморефлексії (Гвендолен), дотримання традицій і суспільної моралі,

зарозумілість (Мері), честолюбство і розчарування (Роукліф), лицемірство (вікарій), емоційну лабільність (Еліс).

На відміну від них, корінні жителі Гарту, які розмовляють на йоркширському діалекті, – фермер Греторекс, покоївка Ессі Гейл, її мати місіс Гейл, інші мешканці села – уособлюють у собі найкращі людські якості, такі як чесність, щирість, працелюбність, стійкість до викликів долі, рішучість, оптимізм, вроджена доброта. У той час як Ш. Бронте включала лише окремі діалектизми у свої твори, а в «Буремному перевалі» Е. Бронте діалект був властивий єдиному персонажу (Гертону Ерншо) і тільки на рівні речення, Сінклер дуже послідовна у використанні діалекту – її герої спілкуються між собою і з іншими на рідній мові. Показовою є глава XXVII, яка майже повністю (шість сторінок), за виключенням слів автора, написана на йоркширському діалекті. У наведеному нижче уривку йдеться про те, як Ессі звільнили з роботи, вона повернулася додому і повідомила матері про свою вагітність:

«Doan yo saay it, Assy. Doan yo saay it.»

Essy said nothing.

“D'yo 'ear mae speaakin' to yo? Caann't yo aanswer? Is it thot, Assy? Is it thot?”

“Yas, moother, yo knaw 'tis thot.”

“An' yo dare to coom 'ear and tell mae! Yo dirty 'oossy! Toorn an' lat's 'ave a look at yo.”

Now that the innocence of her face was gone, Mrs. Gale had a stern duty to perform by Essy.

“They've gien yo t' saack?”

“T' Vicar give it mae.”

“Troost'im! Whan did 'e gie it yo?”

“Yasterda'.”

“T'moonth's nawtice?”

“*Naw. I aassked 'im t' kape me anoother two moonths an' 'e woonna. I aassked 'im t' kape me over Christmas an' 'e woonna. I'm to leaave Saturda'.*”» [7, с.137-138]

Варто додати, що незважаючи на всі негаразди, щира любов та відчуття відповідальності допомагають Ессі і місіс Гейл дійти порозуміння і стати чудовими мамою та бабусею.

Отже, йоркширський діалект відіграє в романі Сінклер важливу стилістично-організаційну функцію. Письменниця використовує його не тільки і не стільки задля мовленнєвої характеристики героїв, скільки для художнього відтворення реального хронотопу в романі, структурування образної системи, поглиблення художнього психологізму.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бахтин М. Слово в романе. *Вопросы литературы и эстетики*. М., 1975. С. 72-233.
2. Галич О., Назарець В., Васильев Є. Діалектизми. *Теорія літератури*. Київ: Либідь, 2001. С. 193-195.
3. Barker, J. (2014) *The Brontes*. London: Abacus.
4. Bowler, R. (2020) May Sinclair and the Brontë myth: rewilding and dissocializing Charlotte. *Feminist Modernist Studies*. DOI: 10.1080/24692921.2020.1850146.
<https://doi.org/10.1080/24692921.2020.1850146>
5. Petyt, K. (1970) *Emily Bronte and the Haworth Dialect: A Study of the Dialect Speech in “Wuthering Heights”*. Yorkshire Dialect Society.
6. Petyt, K. (1985) “*Dialect*” and “*Accent*” in *Industrial West Yorkshire*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing.
7. Sinclair, M. [1914] (1985) *The Three Sisters*. New York: The Dial Press.

Надія ДЕМЧЕНКО (Полтава, Україна)

Франсуаза Саган (Куарез) – одна з найпопулярніших письменниць ХХ століття. Протягом багатьох років її книжки не залишають списки бестселерів. Намагаючись пояснити надзвичайну популярність її книг, дослідники звертаються до різних аспектів творчості письменниці. Деякі розглядають особливості стилю, інші приділяють більше уваги проблематиці, характеру конфліктів. Подібне суперечливе становище автора є однією з характерних ознак літератури ХХ століття. Творчість Саган займає якесь проміжне становище між екзистенціалістським і модерністським романами. Увібравши деякі риси і те й інше, творчість Саган, тим щонайменше, перебуває у опозиції стосовно обох. Ранній період творчості письменниці отримав більш докладне висвітлення у критичній літературі 50-х років, порівняно з наступним періодом творчості. Це з тим, що обставини появи її першого роману були незвичайні. У 1954 році, коли вийшов роман "Привіт, сум" ("Bonjour tristesse"), письменниці ледве виповнилося дев'ятнадцять років. Успіх її книги був скандальним. Скандальним було все, що пов'язане з ім'ям юної дебютантки, що стрімко піднялася на вершину літературної слави: зміст її роману, вік автора.

Творча кар'єра Франсуази Саган почалася в той період, коли один літературний напрямок вже вичерпав себе, а інший ще не оформився. Змінювалася літературна ситуація. Варто відзначити, що увага дослідників була спрямована більше на особистість самої письменниці, ніж на поетику її творів. Франсуаза Саган часто ототожнювалася з персонажами її творів, часто сприймалася лише зовнішня канва її життя та творчості. Викликаючи, часом незрозумілий простому обивателю, спосіб життя письменниці, пристрасть до автомобілів, швидкості, світських розваг додали штрихи до творчого портрета письменниці.

У її творчості зверталися такі дослідники, як У. П. Уваров, Л. А. Зонина, І. Д. Шкунаева, Т. В. Балашова, Е. М. Евніна. Франсуаза Саган зайняла міцне місце у історії літератури Франції ХХ століття. Нею написано

близько двадцяти романів, дев'ять п'єс, дві збірки новел. За межами Франції творчість Франсуази Саган сприймається як невід'ємна частина французької культури. Її романи використовуються як навчальні посібники з сучасної французької мови. Французька література має міцні національні традиції, яким слідує Франсуаза Саган. Письменниця тяжіє до традиційних форм аналітичного роману. Її заслуга у подальшій творчій розробці жанру аналітичного психологічного роману, витoki якого сягають XVII століття. Цінність та сенс її творів – в аналізі духовного та інтимного світу людини, її сучасника. В основі її романів лежать традиційні історії, що оповідають про сімейні та любовні стосунки.

Кохання, зрада – теми близькі та зрозумілі французькому читачеві. Її сприйняття французького суспільства традиційно. Ф. Саган - у сенсі слова французька письменниця. Її національна приналежність яскраво виражена у її творчості, бо вона зображує як душевний світ героїв, а й їх побут, клімат своєї країни та особливості епохи. Не кожен твір Франсуази Саган можна визнати однаково вдалим, але саме на її частку випали успіх і слава. Письменниця створила свій, легко відомий читачем, художній світ. Майже з перших рядків можна дізнатися та відчувати, що дані твори належать перу одного автора, що є одним із критеріїв значущості письменника. У світі Саган, замкненому, камерному, розсіяні одні й самі прикмети, що малюють сучасний побут. У свідомості читача постають неповторні картини столичного життя: тихі, затишні кафе на набережній Сени, фешенебельні ресторани, квартири паризької еліти, де зазвичай відбувається дія у її романах. Місце дії найчастіше обмежується Парижем та його передмістями, лише іноді воно переноситься у провінцію.

У цьому властивому її творам просторово-предметному світі зустрічаються ті самі типи героїв. Саган, як правило, описує суспільство забезпечених буржуа, елітарне, богемне середовище, до якого вона належить сама і яку добре знає. Персонажі знаходяться у якомусь постійному стані відпочинку, канікул, матеріальні проблеми їх мало цікавлять.

Типовий персонаж цих романів - молоде, що розчарувалося, однак ще не втратило палкості почуттів, істота, яка вважає себе трохи вище за інших. Герої досить зарозумілі, зухвалі від нудьги і неробства. Всі вони певною мірою сноби і належать ніби до особливої категорії, раси. Це своєрідний аристократичний різновид молодої людини післявоєнних років. Важливою особливістю невеликих за обсягом романів письменниці є індивідуальний стиль. У французькій літературі поняття стилю відіграє велику роль. Буадефр категорично заявляє, що від письменника вимагається... створити не світ, а стиль. Стиль рятує все, виправдовує все і змушує все забути. Неможливо ізолювати стиль від думки, сюжету. Стиль Саган підпорядковується світовідчуттю автора а відображення індивідуальності письменниці

У своїй творчості письменниця тяжіє до традиційних форм аналітичного психологічного роману. Вдале поєднання класичної ясності з відчуттям втраченості та тривоги, властивих сучасній людині, становлять характерну рису її творчої манери. Романи присвячені не так долі героїв, їх історії, як аналізу їхнього внутрішнього життя. У цьому сенсі романи Саган не подієві. Відсутність зовнішніх обставин є важливою. Особлива манера осмислення світу людини визначила матеріал її творів, який, своєю чергою, існує нероздільно зі своїми формою. З перших романів письменниці вдалося знайти свою мову, яка несе печатку її особистості і робить неповторними її твори.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Евнина Е.М. Современный французский роман 1940-1960.-М. 1962-519с.
2. Уваров Ю.П. Поколение Фрагсуазы Саган. Творчество французских писателей//Новое время. 1957 - № 17, С.29-31
3. Histoire de la littérature française – Paris: Nathan, 1984-240p.
4. Blanchet André la littérature et le spirituel. La molee littérature (Le sourire de Françoise Sagan p.231-151) – Paris: Aubier, Edition Montagne, Paris , 1959 - 324p.

ON THE PROBLEM OF DIFFERENTIATION BETWEEN AN ADJOINING CONSTRUCTION AND A PARCELLED SENTENCE

Valerii BOHDAN (Berdiansk, Ukraine)

The problem of distinguishing between two diametrically opposed processes of syntax (adjoining and parcelling) has been one of the most controversial issues. These processes are represented in a text by an adjoining construction (AC) and a parcelled sentence (PS). The AC is a binary text unit, the parts of which are formally divided by an external punctuation mark into two separate sentences (a base utterance and an adjoined part (AP)), but they are formally and semantically connected by an adjoining connective word (ACW) that is homonymous to a coordinating or subordinating connective word (Bohdan V.V., Dmytrenko V.O.). A parcelled sentence is a syntactic universal of speech, which is based on the division of a holistic sentence into isolated utterances that are separated from each other graphically and prosodically (Pustovar O.V. 2006).

The difficulties of delimiting of an AC and a PS are seen in the unrestrictedness of the concept of "parcelling" with clear grammatical rules (Shevchenko T.V.), which determines the existence of conflicting views about an AC and a PS: a) the denial of the existence of a PS in general (Referovska O.A.); b) non-recognition of adjoining and an AC in general (Vannikov Yu.V.); c) identification of adjoining as an AC (Pustovar O.V., Shevchenko T.V.) or as its second component (AP) (Ivkova N.M.); d) recognition of both an AC and a PS and an attempt to establish the criteria for distinguishing between these externally isomorphic text units (Bohdan V.V., Dmytrenko V.O., Koniukhova L.I.; Lytvynenko E.V., Maksymov L.Yu., Rinberh V.L., Tsihanova K.L.).

At the heart of this diversity of opinions are some common features inherent in both an AC and a PS: 1) two-component composition with a fixed arrangement of parts (an autosemantic part (BU) + a synsemantic part (AP)); 2) intonational disunity; 3) a meaningful pause and 4) an expressive singling out of the second part

(adjoined or separated). However, these two units of expressive syntax are fundamentally different from each other. Parcelling is the reverse process in relation to adjoining (division, dismemberment of a ready-made statement). That is, in an AC, its AP is added to its base utterance without any previous plan, and in a PS, its parcellate is removed outside the framework of this PS, formally becoming a syntactically separate utterance but in fact remaining a member of the PS.

The scholars have suggested different ways to differentiate an AC and a PS: 1) adjoining is a phenomenon of a static aspect of a sentence, and parcelling – of a dynamic one (Beloshapkova V.A., Pryiatkyna A.F., Skovorodnikov A.P.); 2) an AC is a language phenomenon, and a PS is a speech (conversational) one, i.e. its variant (of a sentence that was not dismembered in speech) (Lytvynenko E.V., Chornobryvets S.H.).

In the process of our comparative analysis of the component parts of an AC and a PS, the existing opinion about the presence of dividing properties in an ACW was not confirmed. When distinguishing between an AP and a parcellate, the main criterion is often considered to be the possibility of their correlation or non-correlation with the content of the previous autosemantic part (base utterance). Parcelling is considered a reversible phenomenon: it is enough to eliminate the pause (replace the punctuation mark (a full stop, a question mark or an exclamation mark) in front of a parcellate with a "zero mark" or comma) – and the isolated component can be restored as a member of the sentence or predicative unit. Traditionally, an AC has been denied the right to merge its components on the grounds that an AP can be neither a member of a sentence nor a predicative unit because an AP semantically (unlike a parcellate) should not correlate with the previous utterance. In our opinion, this is a very subjective criterion based on the richness of imagination. Therefore, according to Popova I.A., the linguists recognized the possibility of the existence of not only free (unpredictable) adjoining, but also of a predictable one and hence two relevant classes of an AC (Vynohradov V.V., Haibova M.T., Hepner Yu.R., Rinberh V.I.).

We suggest the following approach to the problem of differentiation between an AC and a PS: 1) a PS is understood to be only as an asyndetic separation of a

sentence (Koniukhova L.I.); 2) correlation with the content of the previous sentence cannot be the main criterion due to its subjectivity (Dmytrenko V.O.); 3) the conjunctive words do not divide a sentence into parts, but only adjoin them to a previous one (Shcherba L.V.); 4) first of all, it is necessary to take into account not the transformational capabilities of an AC and a PS, but a communicative task of a sender of a message, which can be defined only in a context; 5) in formal terms, the structure of an AC is more characteristic of a predicative unit, and a PS – of a member of a sentence; 6) in case of parcelling, a sentence is divided formally and semantically, and in case of adjoining, the division into parts is only formal, and semantically we have adjoining (Dmytrenko V.O.).

Sometimes it is very difficult to determine the definition of the second part of a syntactic unit because there are so-called hybrids in this area, the parameters of which bifurcate both in the direction of parcelling and in the direction of adjoining without any advantage over any of them (Rinberh V.L.). However, if these parts begin with an ACW, they are adjoined rather than separated parts due to an inherent connective property of this formal marker of joining.

REFERENCES

1. Богдан В. В. Синтактика, семантика, прагматика англомовних приєднувальних конструкцій і складних речень з підрядним зв'язком: монографія. Донецьк: «ЛАНДОН-XXI», 2011. С. 263.
2. Ванников Ю. В. Синтаксис речи и синтаксические особенности русской речи. Москва: Русский язык, 1979. 205 с.
3. Дмитренко В. А. Структура, семантика и функции союзных форм связи в смысловых миниатюрах в современном английском языке. *Вісник Харківськ. нац. ун-ту*. Серія «Романо-германська філологія». Харьков, 2002. № 572. С. 87-93.
4. Попова И. А. Сложносочиненное предложение в современном русском языке. *Вопросы синтаксиса современного русского языка*. Москва, 1950. С. 355-395.

5. Пустовар О. В. Номінативний і комунікативний аспекти парцеляції в сучасній німецькій мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Донецьк. 2006. 19 с.

6. Реферовская Е. А. Лингвистические исследования структуры текста. Ленинград: Наука, 1983. 216 с.

7. Ринберг В. Л. Конструкции связного текста в современном русском языке. Львов: Высшая школа, 1987. 168 с.

8. Щерба Л. В. О частях речи в русском языке. *Избранные работы по русскому языку*. Москва: Учпедгиз, 1957. 188 с.

9. Bohdan Valerii. Supra-Sentence Units from the Standpoint of the Theory of Speech Acts Act. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Серія «Філологічні науки»: [зб. наук. ст.] / [гол. ред. В. А. Зарва]. Бердянськ: БДПУ, 2017. Вип. XIII. С. 21–26.

10. Valerii Bohdan. The Development of an Adjoining Construction through Time. *Іноземна мова у професійній підготовці спеціалістів: проблеми та стратегії*: матеріали II Міжнародної наук.-практ. інтернет-конф. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2018. С. 9–11.

СЕМАНТИЧНЕ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ЛЕКСЕМ ЯК ОДИН ІЗ СПОСОБІВ УТВОРЕННЯ НЕОЛОГІЗМІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Олена СЕМЕРЕНСЬКА (Харків, Україна)

Поповнення словникового складу відбувається не тільки через створення нових слів чи запозичення іношомовних слів для заповнення лакун, але й додаванням нових значень до вже наявних слів.

Метою дослідження є аналіз вже наявних лексем, чия семантика зазнала змін у результаті суспільного та науково-технічного прогресу.

Динаміку зміни семантики слів досліджували такі вітчизняні і зарубіжні науковці, як Л. Булаховський, К. Дах, Н. Іщенко, Д. Крістал, Я. МакКензі, О. Потєбня та ін. Серед вітчизняних науковців питання семантичних інновацій

розглядали такі науковці, як О. Галичкіна, І. Дьяченко, Ю. Дзюбіна, А. Копитіна, О. Тур та інші.

Серед неморфологічних способів творення лексичних одиниць виділяється лексико-семантичний, який має для мови особливе значення, оскільки за його допомогою задовольняються зростаючі потреби у нових словах і термінах у мові шляхом семантичного переосмислення вже існуючих.

Причинами семантичного розвитку слів, як зазначає О.А. Стишов, є «логічні й психологічні чинники (особливості асоціативного мислення, своєрідність ментальності кожного етносу, вплив індивідуально-авторського світосприймання, мислення й мовотворчості на загальноживану мову та ін.), а також фактори соціально-історичного характеру (зростання актуальності, суспільної вартості певних реалій і понять в окремі періоди розвитку соціуму й відповідне виявлення цієї актуалізації в тематичних групах лексики тощо)» [3, с. 13].

Аналіз близько 100 неологізмів, утворених шляхом семантичного переосмислення, показав, що найчисельнішими є неологізми, які умовно можна поділити на дві підгрупи. До першої відносимо неологізми з семантичною ознакою «життя у соціумі», друга підгрупа включає новотвори з семантичною ознакою «взаємодія із гаджетами».

Прикладами неологізмів першої підгрупи із лексико-семантичною ознакою «життя у соціумі» можуть виступати: *helicopter parents* батьки, які постійно пильнують за своїми дітьми та не відходять від них на крок; *crowdfunding* збирання грошей великою кількістю людей, коли кожен платить невелику суму; *boomerang child* діти, які, ледь досягши повноліття, з'їхали від батьків, щоб жити окремо, але повернулися через якийсь час через скрутне фінансове становище чи інші причини; *bread* гроші; *drag* нудьга; *defensive eating* поїдання їжі настільки швидко, щоб вона не дісталася іншій людині; *bucket list* список речей, які людина ніколи ще не робила, але обов'язково хоче зробити за життя; *pancake people* покоління активних інтернет-користувачів, які на перший погляд багато знають, але насправді всі їхні знання досить поверхові; *hot mess* «катастрофа», «33 нещастя»; *Barbie dream* ідеалізація

когось чи чогось, властива наївній дівчині, фантастична мрія; *eye broccoli* людина не дуже привабливої зовнішності (народився термін за аналогією з капустою броколі, яка, хоч і дуже корисна і насичена вітамінами, але у більшості людей апетиту не викликає); *niche worrying* домовленість із самим собою про те, що можна турбуватися не більше ніж про одну річ за один раз (уважається методом боротьби з параноєю та нервовими зривами); *to leo* нарешті досягти бажаного результату після безлічі безуспішних спроб протягом декількох років (дієслово з'явилося після вручення американському актору Леонардо Ді Капріо премії Оскар) та інші.

До другої підгрупи з семантичною ознакою «взаємодія із гаджетами» відносимо: *child supervision* явище, коли діти, які добре знаються на сучасних гаджетах допомагають батькам у їх використанні; *digital detox* проведення часу у реальному, а не віртуальному світі, без нескінченних соціальних мереж та «гугла»; *me time* час відпочинку та розслаблення без телефону, телевізора, планшета, комп'ютера чи ноутбука, витрачений на себе; *cyberstalking* процес віртуального переслідування чи моніторингу; *catfishing* обман, коли людина створює вигадану особистість, фіктивну сторінку у соціальній мережі; *phone-waun* явище, коли одна людина дістає мобільник, наприклад, для того, щоб подивитися час, внаслідок чого всі присутні також дістають свої телефони («Заразність» цієї дії порівнюють із позіханням); *digital hangover* почуття сорому, яке з'являється у людини, яка чудово повеселилася вчора на вечірці, а сьогодні спостерігає компромат в Інтернеті; *password fatigue* стрес або почуття незадоволеності, спричинене необхідністю запам'ятовувати безліч різних паролів; *pocketdial* ситуація, коли телефон сам телефонує, без згоди власника; *snackable content* швидкий та простий розважальний контент у соціальних мережах, що вимагає мінімального рівня занурення, для перегляду протягом робочого дня; *dumbwalking* йти по вулиці, дивлячись у екран смартфона, не помічаючи нічого навколо себе та інші.

Слід зазначити, що способи творення нових слів часто виступають як стилістичний прийом. Формування семантики неологізму є результатом

лінгво-креативної діяльності, пов'язаної з переходом нової одиниці з індивідуального конкретного вживання у користування мовною спільнотою.

Таким чином, одним із найбільш продуктивних способів творення неологізмів у сучасній англійській мові є зміна значень слів, тобто семантичне переосмислення. Найбільш чисельними групами неологізмів є новотвори з семантичними ознаками «життя у соціумі» та «взаємодія із гаджетами», що утворилися у результаті суспільного та науково-технічного прогресу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондаренко О. М. Англійські неологізми: нове у використанні способів утворення. Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки. 2010. № 1. С. 127–131.
2. Клименко Н.Ф., Карпіловська Є.А., Даниленко Л.І. Динаміка словникового складу сучасної української мови на тлі міжслов'янських паралелей // Мовознавство. – 2003. – № 2-3. – С. 96-111.
3. Стишов О.А. Особливості розвитку лексичного складу української мови кінця ХХ ст. // Мовознавство. – 1999. – № 1. – С. 7-21.
4. Hardini F., Setia E., Mono U. Translation Norms of Neologism in Social Media Interface. *Lingua*. 2019. No. 16 (1). Pp. 15–24. DOI: 10.30957/lingua.v16i1.571.

ТЕОРІЯ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ Світлана МАТВЄЄВА, Наталія САФОНОВА (Київ, Україна)

Фахівці з теорії та практики перекладу багато років намагаються дійти згоди стосовно класифікації тих засобів перекладу, які застосовуються при передачі тексту, створеного однією мовою, засобами іншої мови та дозволяють досягти максимальної адекватності й відповідності між текстами

оригіналу й перекладу. В сучасному перекладознавстві такі засоби називають перекладацькими трансформаціями.

На сьогодні існує декілька класифікацій перекладацьких трансформацій, які представлені в дослідженнях українських перекладознавців. Відмінності таких класифікацій одна від іншої пояснюються, перш за все, застосуванням різних підстав і принципів для систематизації, серед яких “розбіжності систем вихідної та цільової мов, відмінності мовних норм, особливостей мовно-комунікативних параметрів пропозицій мовленнєвих актів, ... розбіжності узусів двох мов, задіяних у перекладі” [2, с. 187] та інше. В нашій роботі ми розглянемо три класифікації, запропоновані українськими науковцями: В.І. Карабаном, С.Є. Максимовим і О.О. Селівановою.

Класифікація В.І. Карабана.

Дослідник поділяє трансформації на лексичні й граматичні.

Лексичні трансформації В.І. Карабан розглядає як “різного роду (заміни) лексичних елементів мови оригіналу під час перекладу з метою адекватного передавання їхніх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик із врахуванням норм мови перекладу та мовленнєвих традицій культури мови перекладу” [1, с. 326] і виокремлює шість типів таких перетворень: (1) конкретизація значення слова, (2) генералізація значення слова, (3) додавання слова, (4) вилучення слова, (5) заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови, (6) перестановка слова. При цьому разом із лексичними трансформаціями вчений виділяє способи перекладу лексичних одиниць, серед яких називає (1) словникові відповідники, (2) переклад неоднозначних слів (вибір варіантного відповідника), (3) транскодування, (4) калькування (дослівний переклад), (5) контекстуальну заміну, (6) смисловий розвиток, (7) антонімічний переклад (формальну негативацію), (8) описовий переклад.

Під граматичною трансформацією В.І. Карабан розуміє “зміну граматичних характеристик слова, словосполучення або речення у перекладі” [18, с. 326] і розрізняє п'ять типів таких трансформацій: (1) пермутація

(перестановка), (2) субституція (заміна), (3) додавання, (4) вилучення, (5) комплексна трансформація.

Поділ трансформацій на лексичні і граматичні, на думку автора, є досить умовним, оскільки через тісний зв'язок граматики й лексики “значна кількість перекладацьких трансформацій має змішаний характер, тобто при перекладі відбуваються одночасно лексичні та граматичні зміни” [1, с. 20].

Класифікація С.Є. Максимова.

Трансформаціями в перекладі С.Є. Максимов називає “певні структурно-семантичні зміни, ... спричинені лексичними та граматичними відмінностями між мовами та між відповідними культурами” [3, с. 142].

Запропонована дослідником класифікація базована на поділі трансформацій на лексичні (формальні лексичні й лексико-семантичні), граматичні та лексико-граматичні.

Формальні лексичні трансформації, за визначенням науковця, “передбачають зміну форми вихідної мовної одиниці за допомогою засобів цільової мови” [3, с. 144]. Серед таких трансформацій (1) практичні транскрипція, (2) транслітерація, (3) традиційне фонетичне та графічне відтворення, (4) комбінація перших трьох типів відтворення, а також (5) калькування. Лексико-семантичні трансформації включають (1) генералізацію значення, (2) диференціацію значення, (3) конкретизацію значення, (4) модуляцію (смісловий або логічний розвиток). Серед граматичних змін автор розрізняє (1) дослівне відтворення, (2) транспозицію, (3) заміну, (4) додавання та (5) випущення. Щодо лексико-граматичних трансформацій, то необхідність їх виокремлення викликана тим фактом, що “лексичні зміни часто викликані необхідністю адаптувати значення до граматичних особливостей цільової культури” [3, с. 144]. Отже, вчений говорить про (1) антонімічний переклад, (2) повну реорганізацію текстового сегмента та (3) компенсацію втрат при перекладі.

Також С.Є. Максимов зауважує, що перекладацькі трансформації необхідно відмежовувати від перекладацьких деформацій, які призводять до певних втрат при перекладі.

Класифікація О.О. Селіванової.

При класифікації трансформацій О.О. Селіванова спирається на розуміння перекладацьких трансформацій як “прийомів, що сприяють досягненню еквівалентності перекладу та передбачають процедуру перетворення з метою переходу від одиниць оригінального тексту до одиниць перекладу” [4, с. 545].

Дослідниця виділяє лексичні (формальні й лексико-семантичні), граматичні та лексико-граматичні трансформації. До формальних лексичних входять (1) умовно-звукова транскрипція, (2) графічна транслітерація, (3) калькування, а до лексико-семантичних – (1) конкретизація, (2) генералізація, (3) модуляція. До граматичних науковиця відносить (1) дослівний переклад синтаксичних структур (нульову трансформацію), (2) поділ речення, (3) об’єднання речень, (4) граматичні заміни (морфологічну й частиномовну перекатегоризацію, заміну типу речення тощо). Лексико-граматичні трансформації включають (1) антонімічну заміну, (2) конверсивну заміну й (3) описово-перифрастичний переклад. Окремо О.О. Селіванова говорить про компенсацію як “спосіб перекладу одиниць оригінального тексту іншими неізоморфними вихідними засобами без збереження первинного місця в оригіналі” [4, с. 545].

Осторонь від трансформацій авторка залишає перекладацькі деформації (“перетворення, ... пов’язані з певною перекладацькою втратою” [4, с. 545]) та перекладацькі помилки (“які є неусвідомленими й концептуально не забезпеченими” [4, с. 545]).

Таким чином, запропоновані сьогодні в перекладознавстві класифікації перекладацьких трансформацій відрізняються кількістю виокремлених типів, а також базовими принципами й підходами до систематизації. Однак всі дослідники сходяться на тому, що при роботі з текстом, особливо художнім, майже неможливо відокремити лексичні трансформації від граматичних, адже складність мови як структури та розбіжності в граматичній будові та лексичному складі мови оригіналу й мови перекладу часто потребують

комплексних перетворень, які застосовуються перекладачами для досягнення максимального рівня адекватності тексту перекладу вихідному тексту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Карабан, В.І. (2018). *Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми*. Вінниця: Нова книга.
2. Карабан, В.І., Карабан, А.В. (2018). Узусні перекладацькі трансформації. *Стиль і переклад*, 1, 186–204.
3. Максимов, С.Є. (2012). *Практичний курс перекладу (англійська та українська мови). Теорія та практика перекладацького аналізу тексту*. К.: Ленвіт.
4. Селіванова, О.О. (2011). *Лінгвістична енциклопедія*. Полтава: Довкілля-К.

ВИКОРИСТАННЯ ІДИОМ В ОНЛАЙН РЕСУРСАХ ЗА

ГЕНДЕРНИМИ ОЗНАКАМИ

Вікторія ШЕВЧУК, Оксана КОМАРНИЦЬКА

(Хмельницький, Україна)

Гендерність відіграє важливу роль при перекладі багатьох текстів з однієї мови на іншу, в правильному використанні ідіом, які відносяться до базових мовних явищ. Дослідження такого явища все ще залишається відкритим та актуальним. Розглядаючи гендерний аспект у вивченні мови, необхідно враховувати, що такі концепти, як «чоловіче» та «жіноче» не є поняттями з чіткими визначеннями. Вони мають не тільки істотні відмінності в тих чи інших сферах, але й еволюціонують синхронно зі змінами в суспільстві. Аналізуючи ці явища, необхідно мати на увазі, що гендерні відмінності не є природними. Вони визначаються людиною і є частиною

культури, змінюючись паралельно із суспільством. Як відомо, ідіоми будь-якої мови несуть у собі всю широту народної думки, досвіду поколінь. Аналізований матеріал яскраво представляє стереотипи гендерної, закладені у внутрішній формі ідіом. Адже гендерний аспект у вираженні стійкими виразами інтелектуальних якостей осіб жіночої або чоловічої статі є дуже поширеним мовним явищем. Тема «жіночого» та «чоловічого» залишається предметом численних досліджень. Так, гендерний аспект інтелектуальної діяльності знаходить відображення в певній групі англійських і українських ідіом, де жінка, як суб'єкт розумової діяльності, як носій знань, отримує деяку оцінку, а чоловіки несуть певну характеристику стійкого відношення до змін, деякого консерватизму та непохитності. Методом суцільної вибірки було відібрано пости різної тематики сучасного онлайн контенту: 60 публікацій в 10 англійськомовних блогах, де більшість блогів «жіночі» та 60 публікацій в 10 україномовних блогах з такою ж пропорційністю «жіночих» та «чоловічих публікацій». Розглянуто тематичні обговорення учасників віртуальної комунікації - авторів мережевих блогів. Обговорення або дискурс найбільш точно передає характер гендерного впливу на контент учасників тому, що він полягає в сприйнятті дискурсу не як монолітних зв'язкових текстів, а як певного набору лексичних одиниць уривчастого характеру (реплік в діалогах і різних ситуаціях, висловлювань). Прикладами дискурсу в дослідженні виступають публікації в блогах як моделі реального мовного середовища. Зазначимо, що записи в блогах мають гібридний характер, оскільки являють собою синтез записаного тексту та бесіди. Отже, в англійських і українських ідіомах було визначено наступні групи: ідіоми з явним гендерним потенціалом; ідіоми з жіночою та чоловічою семантикою; нейтральні ідіоми без яскраво вираженого гендерного забарвлення. Розглянуті ідіоми в більшості україномовного контенту з одного боку негативно характеризують жіночі інтелектуальні властивості, які вказують на невміння жінок гідно себе вести в суспільстві, висміють жіночу простакуватість, недалекість та сварливість, бажання виділитись, з іншого боку «чоловічі» ідіоми підкреслюють чоловічу стриманість у висловах, брак епітетів та порівнянь, короткі тексти, направлені

в своїй більшості на оцінку себе та своїх дій. В англійській мові особливо не прослідковується різниця в текстах з точки зору гендеру. Це можна пояснити унікальністю походження ідіом в кожній окремій ментальності. Але деякі приклади ідіоматичного паралелізму можна визначити в обох мовних онлайн контентах. Проаналізовані ідіоми англійської мови, як з'ясувалося, не володіють яскраво вираженим гендерним потенціалом, більшість виразів подібного типу гендерно нейтральні, хоча частіше застосовують у відношенні осіб жіночої статі. Таким чином, аналіз українських та англійських ідіом, які розглянуті за гендерною характеристикою, показав такі результати: гендерний аспект відображається в обох мовах; ідіоми онлайн контенту з яскравим гендерним забарвленням домінують в українській мові; велику частину ідіом англійської мови не можна розглянути з точки зору гендеру. Велика увага саме до онлайн контенту зберігається через інтерес до мовної поведінки в традиційно чоловічій та жіночій сферах життя суспільства, а також до підвищення популярності блогів як інструменту соціального впливу в світі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. О. Кісь «Українські жінки у горнилі модернізації» (2019).
2. Кон І. С. Сексологія. - М.: Академія, 2004. - 384 с. - (Серія «Вища професійна освіта»).
3. Т. Марценюк «Гендер для всіх. Виклик стереотипам» (2017).
4. Book Reviews : J. Lorber and S.A. Farrell (eds.), The Social Construction of Gender, 1991. Newbury Park: Sage.
5. Lorber, J., & Farrell, S. A. (Eds.). (1991). The social construction of gender. Sage Publications, Inc.
6. <https://gendermatters.in/gendered-effect-of-the-pandemic/>
7. <https://www.ef.com/wwen/blog/language/10-blogs-learn-english/>.

КОНОТАТИВНЕ ЗНАЧЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЗОВАНИХ ВЛАСНИХ ІМЕН

Олена АРДЕЛЯН (Кропивницький, Україна)

Останнім часом наголошується на особливому різновиді конотації – національно-культурній, яка існує на всіх мовних рівнях, однак найбільш виразно виявляється у фразеології (Б. Ажнюк, Є. Беліцька, Є. Верещагін, В. Костомаров, О. Мамонтов, Л. Мельник). Національно-культурна конотація – це всі асоціативні історичні, побутові, емоційно-експресивно-оцінні, співзначення, що формуються в семантиці фразеологізму як відображення національної самосвідомості та духовного світу певного етносу й відбиваються в конотативних семах [4, с.15]. До національно маркованих, лінгвокраєзнавчих компонентів належать і власні імена у складі фразеологізмів.

У складі фразеологічної одиниці оніми можуть по-різному виявляти свою основну категоріальну властивість. Вони можуть зберігати свій онімічний характер, вказуючи на конкретну особу або місце відомих подій. При цьому вживання оніма викликає у адресата мовлення згадки про відомі історичні події, властивості та ознаки, пов'язані із денотатами – реальними носіями імені (за умови, якщо внутрішня форма фразеологізму є прозорою, тобто денотат імені ще не забутий), і вже на їх основі будуються відповідні аналогії. У складі фразеологічних одиниць оніми здатні деонімізуватися і лише генетично зберігати ознаки власних назв. Вони не мають конкретної денотативної співвіднесеності та відзначаються узагальненим, метафорично-образним значенням. В міру зростання абстрактності та за рахунок уведення інших, виразніших у плані мотивації фразеологічного змісту, компонентів, відбувається послаблення семантики власної назви та набуття онімом узагальнено-вказівного значення.

О. Селіванова вважає, що конотація є додатковим компонентом значення мовної одиниці, що доповнює її предметно-логічний зміст

суб'єктивними відтінками оцінки, експресивності, функціонально-стилістичної забарвленості, а також відтінками, зумовленими соціальними, культурними аспектами комунікації [5, с. 281].

Доведеним є той факт, що конотація – це “змістова частина” значення, яка доповнює знання про об'єктивну дійсність знаннями про національно-культурну специфіку, що й викликає відповідний мовленнєвий ефект [3, с. 46].

Основними ознаками конотації І. Арнольд та Й. Стернін називають: а) ознаку доповнення до денотативного аспекту значення; б) вторинність конотації щодо денотації; в) вираження емоційної, експресивної й оцінної інформації [6, с. 105]. На сучасному етапі ономаціологи і семасіологи розглядають конотацію як елемент семантичної структури значення слова. Так, конотативний макрокомпонент, як і денотативний, може належати ядерній частині значення слова. Зрозуміло, що в нейтральних номінаціях домінантним є денотативний макрокомпонент, а конотативний перебуває переважно на периферії. Та це не означає мало значущості останнього, бо саме периферійні семи конотативного макрокомпонента доповнюють ядро і значною мірою зумовлюють семантичний розвиток слова та його комунікативні варіювання [6].

На думку Є. Беліцької, у сфері власних назв конотативне значення набуває провідної ролі в їх структурі [2, с. 8]. Це ж стосується і фразеологізованих власних імен, мовне значення яких витіснене на периферію переносним – конотативним, наприклад: укр. *На бідного Хому і дерево пада* (де *Хома* “невдаха”); рос. *На безлюдье и Фома дворянин* (*Фома* – “дурний чоловік”); італ. *questa donna e una vera messalina* (*Мессаліна* – “жінка легкої поведінки”). У семантичній структурі власноіменних компонентів відбувається перерозподіл ієрархічної залежності денотативних та конотативних компонентів: останні витісняють з ядра значення оніма денотативну сему і переміщуються з периферії лексичного значення до його центру.

Таким чином, зрозуміло, що конотація не нашаровується на основний зміст, а перебуває у складній взаємодії з ним. Власноіменні компоненти

можуть мати оцінний характер, відображаючи при цьому панівну суспільну оцінку певних ознак людей або географічних об'єктів. За кожним власним іменем у фразеології закріплюється певний стереотипний набір ознак. Конотації власних назв є оцінними і здебільшого характеризують людину за різними ознаками. Вони виникли на основі певних ознак носіїв цих власних назв, їх властивостей, звичок, діяльності тощо: англ. *according to Hoyle* – “виконувати все точно за правилами” (Едмонд Хойл – автор книги правил гри у віст); нім. *Herkulische Kraft* – “геркулесова сила” (Геркулес – сильна людина); нім. *Martialisches Aussehen* – “войовничий вигляд” (від імені римського бога війни Марса); ісп. *dar a Dios lo que es de Dios y al cesar lo que es de cesar*, рос. *Богу – богово, Кесарю кесарево*.

Так, значний прошарок ономастичної лексики увійшов до складу фразеологічних одиниць у зв'язку з поширенням християнства. Насамперед це імена біблійних та євангельських персонажів. Як і античні фразеологізми, вони належать до міжнаціональних одиниць і зустрічаються у фразеології різних мов: укр. *від Адама і Єви починати*, англ. *since Adam was a boy*, нім. *seit Adam und Eva*; укр. *старий як Мафусаїл*, рос. *Мафусаїлов век*, нім. *alt wie Methusalem*, англ. *(as) old as Methusealah*; англ. *doubting Thomas*, укр. *Хома невіруючий*; укр. *Іов багатотраждальний*, рос. *Иов многотраждальный/Бедный как Иов*, ісп. *Santo Job*; укр. *Ноїв ковчег*, рос. *Ноев ковчег*, нім. *die Arche / Kasten Noah(s)*; укр. *Марія Магдалина*, ісп. *Santa Maria*; укр. *Каїнова печать*, рос. *Каинова печать*, англ. *the curse of Cain*, ісп. *alma de Cain* та ін.

На тип конотативного значення впливає характер денотативної співвіднесеності компонента “власне ім'я”. На основі співвіднесеності власноіменного компонента з денотатом виділяються одnodенотатні імена, за якими закріплюються одиничні поняття, та багатоденотатні, які характеризуються відсутністю конкретної денотативної співвіднесеності. Перші (а це здебільшого прізвища відомих в історії осіб, відомі в історії географічні назви) можуть закріплювати у фразеології певні ознаки, поведінку носіїв імен, наприклад: укр. *Показав Богун панам дорогу, ледве вибрались здорові*; рос. *Иван Сусанин (Богун, Иван Сусанин – “сміливий чоловік, здатний*

на самопожертву заради народу”); англ. *meet his Waterloo / like Napoleon at Waterloo*; рос. *Глядеть в Наполеоны* (*Наполеон* – “честолюбива людина, що прагне виділитися серед інших, зробити кар’єру, заявити про себе”, в англійській мові використано ойконім, який історично пов’язаний із військовими походами Наполеона та у багатьох культурах асоціюється з його ім’ям) або вказувати на місце відомих подій: укр. *загинув як швед під Полтавою*; англ. *Cross the Rubicon*. Конотації одноденотатних імен виникають на основі енциклопедичної інформації про денотат імені і зумовлюються історичними факторами, значущістю й важливістю історичних подій для суспільства. Багатоденотатні власноіменні компоненти відзначаються узагальненням, метафорично-образним значенням, яке виникає в результаті різноманітних можливостей іншого сприйняття власних імен іншою особою.

У складі фразеологізмів оніми можуть зберігати свій онімічний характер, вказуючи на конкретну особу або об’єкт. Виконуючи роль семантичного стрижневого компонента, такі власні назви несуть інформацію про конкретний денотат імені та пов’язані з ним події культурного, історичного та побутового плану, що є необхідною умовою для розуміння значення ускладненого мовного знака.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- 1 Англійські ідіоми. URL: <http://easy-english.com.ua/english-idioms/>
- 2 Беліцька Є. М. Конотомізація онімів як лексико-семантичний процес. Автореф. дис. канд. філол. наук. Донецьк, 2000. 23 с.
- 3 Мамонтов А. С. Язык и культура. Основы сопоставительного лингвострановедения [Текст]: дис. докт. філол. наук. М., 2000. 326 с.
- 4 Мельник Л. В. Культурно-національна конотація українських фразеологізмів: Автореф. дис. канд. філол. наук. Донецьк, 2001. 18 с.
- 5 Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2010. 844 с.
- 6 Стернин И. А. Структурная семасіологія и лингводидактика. *Русское слово в лингвострановедческом аспекте*. Воронеж: Изд-во Ворон.ун-та, 1987. С. 104-121.